

ISSN 2464-0344

Res novae

Revija za celovito znanost
Journal for Integrated Science

Jan Dominik Bogataj

PATRISTIČNI ZAHTEVNI REALIZEM V ODNOSU DO IMETJA: *HO*
TROPOS DIPLOUS (PSEUDO-)BAZILIJU VELIKEGA

Andrej Fink

O PRIDOBITNI DEJAVNOSTI KATOLIŠKE CERKVE

Milena Fornazarič in Zoran Vaupot

TRŽENJE CERKVENEGA PREMOŽENJA V SLOVENIJI

Andrej Naglič

PRIDOBITNA DEJAVNOST ŽUPNIJ IN SAMOSTANOV

Petja Mihelič

ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE KOT OBLIKA OBDAVČITVE IN
VPRAŠANJA GLEDE SVOBODE VEROIZPOVEDI

Jakob Piletič

NEZADOSTNOST PREMOŽENJA PRI DOSEGANJU VEČNE
BLAŽENOSTI – »VISIO DEI«: AKVINČEV POGLED NA PROBLEM
PREMOŽENJA IN VLOGA CERKVE

Fakulteta za poslovne vede pri Katoliškem inštitutu
Catholic Institute - Faculty of Business Studies

LETNIK 2 • 2017 • ŠTEVILKA 1

Res novae

*Revija za celovito znanost
Journal for Integrated Science*

SPIRITUS
AUEM
VIVIFICAT

VSEBINA

Jan Dominik Bogataj

PATRISTIČNI ZAHTEVNI REALIZEM V ODNOSU DO IMETJA:
HO TROPOS DIPLOUS PSEVDO-) BAZILIJA VELIKEGA

Andrej Fink

O PRIDOBITNI DEJAVNOSTI KATOLIŠKE CERKVE

Milena Fornazarič in Zoran Vaupot

TRŽENJE CERKVENEGA PREMOŽENJA V SLOVENIJI

Andrej Naglič

PRIDOBITNA DEJAVNOST ŽUPNIJ IN SAMOSTANOV

Petja Mihelič

ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE KOT OBLIKA OBDAVČITVE
IN VPRAŠANJA GLEDE SVOBODE VEROIZPOVEDI

Jakob Piletič

NEZADOSTNOST PREMOŽENJA PRI DOSEGANJU VEČNE BLAŽENOSTI VISIO DEI«:
AKVINČEV POGLED NA PROBLEM PREMOŽENJAIN VLOGA CERKVE

UDK: 27-426:332.852

1.01 izvorni znanstveni članek

Jan Dominik Bogataj

magistrski študent teologije (Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani)

PATRISTIČNI ZAHTEVNI REALIZEM V ODNOSU DO IMETJA: HOTROPOS DIPLOUS PSEVDO BAZILIJA VELIKEGA

IZVLEČEK: Članek obravnava tematiko krščanskega odnosa do bogastva, kakor ga v luči izvirne sintagme »zahtevni realizem« prikazujeta dve deli cerkvenih očetov, postavljeni v širši kontekst pojmovanja imetja znotraj patristične misli. Znamenito delo *Quis dives salvetur?* Klemena Aleksandrijskega evangeljsko radikalnost razširi tudi na bogataše, ko jim pokaže pot odgovornega in nenavezanega odnosa do imetja. Homilija *De beneficentia* (psevdo-)Bazilija Velikega pa predstavlja še bolj zahtevno stališče do upravljanja z dobrinami, ko popravlja temeljno dualistično paradigmo (ne)odpovedi premoženju s tem, da vzpostavlja zgolj pozitivni, dvostopenjski tropos *diploous* – pot »popolnih« in »tistih, ki popolnim tesno sledijo«. Avtor članka podaja izviren prispevek na področju preučevanja kompleksne patristične percepcije imetja, ki ni zgolj enostransko odklonilna ali povsem indiferentna, temveč na podlagi evangeljske zahtevnosti upošteva realnost različnih stopenj glede odnosa do imetja. Pričujoči članek se zdi relevanten tudi za sodobno iskanje konkretnega etičnega odnosa do materialnih dobrin.

JEL KLASIFIKACIJSKA KODA: A13, B11, No1, Z12, Z13

KLJUČNE BESEDE: (psevdo-)Bazilij Veliki, družbena etika, patristika, Klemen Aleksandrijski, imetje

PATRISTIC DEMANDING REALISM IN RELATION TO WEALTH:

HO TROPOS DIPOLOS OF (PSEUDO-) BASIL THE GREAT

ABSTRACT: The present article deals with the Christian perception of wealth, as seen in two works of the Church fathers, through the original perspective of the so-called »demanding realism«. The renowned work *Quis dives salvetur?* of Clement of Alexandria broadens the radicality of the Gospel also to rich people with opening the path of responsible and unattached attitude towards possession. The homily *De beneficentia* of (pseudo-)Basil the Great represents an even more demanding position regarding wealth, through the transformation of the traditional dualistic paradigm of complete (non-)renunciation of wealth. It puts forward a two-fold positive expression of tropos diplous which concerns the way of »perfection« and the way of »those who tightly follow the perfected«. The author of this article offers an original contribution to the complex patristic perception of wealth – which is not only unilaterally unfavourable or totally indifferent, but, on the base of demands of the Gospel, considers the reality of different levels regarding the renunciation of wealth. The findings of this article seem to be relevant for the contemporary quest of concrete ethical relationship towards the material goods.

JEL CLASSIFICATION CODE: A13, B11, No1, Z12, Z13

KEYWORDS: (pseudo-)Basil the Great, social ethics, patristics, Clement of Alexandria, wealth

UVOD: KOMPLEKSNOST PATRISTIČNE PERCEPCIJE IMETJA

Osnovno načelo pristopanja k delom cerkvenih očetov – še posebej na področju ekonomske in družbene teorije – je v priznanju, da obsežen korpus najrazličnejših del ne predstavlja shematično urejene, sistematizirane in koherentne misli (Stander 2014, 22). Potreben je podroben študij zgodovinskih okoliščin, posameznih avtorjev, različnih miselnih tradicij in vplivov, da bi iz vsega tega lahko izluščili splošno pregledno sliko. Veličina patristične misli ni v tem, da bi podajala enoumne in sistematične oziroma strogo določene koncepte, temveč

v tem, da ohranja organskost, svežino in nedokončnost interpretacij. (Leemans 2011) Namen pričujočega članka je razkriti del tega duhovnega bogastva, da bi lahko predstavljal rodoviten humus za konkretno delovanje v današnjem času.

Patristična doba je sestavljena iz brezštevilnih variacij duhovno-teološke misli, ki na podlagi bibličnega in antičnega izročila išče odgovore na konkretna vprašanja ljudi svojega časa. Na tem obzorju se zarisuje tudi tematika krščanskega odnosa do imetja in premoženja oziroma bogastva. Znotraj tega še posebej izstopa vprašanje o načinu izpolnjevanja radikalnosti evangeljskega sporočila glede odpovedi dobrinam.¹ Hipotetično klavzulo – »če hočeš biti popoln« – najdemo zgolj v Matejevem evangeliju (Mt 19,21), medtem ko je Luka in Marko ne poznata, a je ta vseeno razširjena v patrističnih delih, denimo pri Hieronimu (Pismo 130 Dimitriju). To dejstvo predstavlja podlago za kasnejše razlikovanje med popolnejšim izpolnjevanjem božjega napotila, ki se je v obliki uboštva in neporočenosti razvilo znotraj meništva, in med »običajnim« izpolnjevanjem evangeljskih zahtev s strani ljudi v svetu. (Pierson 2017; Schroeder 2009, 23)

Klasično dualistično pojmovanje in razlikovanje med »dvema različnima potema«, med popolno meniško odpovedjo in določeno mero dobrotelčnosti laikov se na obzorju izvorne sintagme »zahtevnega realizma« pokaže kot nezadostno. Preko konkretnih primerov iz patrističnega izročila – predvsem opusa Klemena Aleksandrijskega in Bazilija Velikega – bomo poskušali pokazati, da gre v osnovi za medsebojno povezan, primerljiv in pravzaprav enovit odnos do imetja, ki v vsakem primeru zahteva (duhovni) boj za brezstrastje, solidarnost, ljubezen do Boga in bližnjega.

KLEMEN ALEKSANDRIJSKI: QUIS DIVES SALVETUR?

Prvo klasično krščansko delo, posebej namenjeno oblikovanju odnosa do bogastva, je spis Klemena Aleksandrijskega (ok. 150–ok. 211) z naslovom Τίς σ ζόμενος πλούσιος ali v Hieronimovem uveljavljenem

latinskem prevodu *Quis dives salvetur?* Delo je nastalo na podlagi konkretnih moralnih vprašanj bogatašev oziroma premožnih ljudi, kako je z njihovim zveličanjem, kakšno je njihovo moralno stanje, kako naj ob evangeljski zahtevnosti – denimo ob navezavi na »Kako težko bodo tisti, ki imajo premoženje, prišli v Božje kraljestvo!« (Mr 10,23) ali »Lažje gre kamela skozi šivankino uho, kakor bogataš pride v Božje kraljestvo.« (Mr 10,25) – ravnajo resnično krščansko. Čeprav delo ni zasnovano v obliki homilije, izhaja prav iz razlage svetopisemske prilike o bogatem mladeniču (Mr 10,17-31).² Klemen ima predvsem dva namena: želi pokazati, da obstaja pot rešitve tudi za tiste, ki posedujejo premoženje, saj golo dejstvo posedovanja lastnine še nikogar ne oddaljuje od Boga; obenem pa želi bogataše posvariti, da krščanska morala zahteva odgovorno in pravilno ravnanje z imetjem. Grški naslov dela, kakor ga je prenesel Evzebij Cezarejski (v svoji *Cerkveni zgodovini*), pravzaprav ne odraža najbolje Hieronimovega prevoda, saj Klemen noče postavljati dvoma o možnosti rešitve bogatih, temveč želi prikazati ustrezen način ravnanja bogatašev, da bi se lahko rešili. M. G. Bianco tako predlaga ustrežnejši latinski prevod naslova, ki bi se lahko glasil *Quisnam dives ille sit qui salvetur*. (Cives 2003, 9)

Omenjeno delo je Klemen napisal v svojem aleksandrijskem obdobju, to je konec 2. stoletja (okrog 180–200), ko je bil soočen z realnimi življenjskimi vprašanji bogatih krščanskih meščanov. Krščanstvo, kakor ga opredeljujejo evangeliji in drugi novozavezni spisi, se pri pojmovanju bogastva do določene mere oddaljuje od judovstva, kjer Stara zaveza govori o bogastvu predvsem kot znamenju božjega blagoslova oziroma božjega daru. Predvsem sinoptični evangeliji bogastvo eksplicitno predstavljajo kot nevarnost (Mt 6,24; Lk 16,13), zato je tudi znani Kristusov odgovor bogatemu mladeniču tako radikalen. Delo *Quis dives salvetur?* ima izjemen pomen zaradi svojega zgodnjega nastanka, saj je dejansko prvo vsebinsko celovito besedilo, namenjeno oblikovanju krščanskega odnosa do bogastva. Skozi zgodovino teološke misli je sicer doživelo že veliko interpretacij, tudi medsebojno zelo različnih. (Osborn 2005, 251; Holman 2001, 49–53)³ Nekateri so v njem videli apologijo »krščanskega komunizma« (Gordon 1989, 101–111), nekateri so ga hoteli uporabljati za utemeljitev kapitalizma, verjetno pa ga lahko pravilno razumemo šele takrat, ko ga

zremo v luči prvotnega namena – etično oblikovati lastnike premoženja za pravilno rabo materialnih dobrin (QDS 24).

Klemen pozornosti ne usmerja toliko na dejstvo lastnine in posedovanja premoženja kot takega, temveč na notranji odnos do tega. Raba dobrin je tista, ki odloča o zveličanju posameznika. Iz besedila lahko razberemo celo pozitivno vrednotenje dobrin, ki so božji dar, a zato zahtevajo še prav posebno mero odgovornosti oziroma nenavezanosti. Prav preko posedovanja dobrin kristjan lahko služi in mora služiti svojim bližnjim ter tako uresničevati medsebojno ljubezen. Klemen torej evangeljski odlomek interpretira duhovno oziroma mistično. Pozornost usmerja na notranji odnos lastnika do stvari, kar pa ne pomeni, da zanika popolno odpoved dobrinam po Kristusovem vzoru. Pravi cilj posedovanja dobrin je popolnoma svobodno deljenje z drugimi, ki pa nasprotuje prilaščanju, zlorabi in kopičenju bogastva in je v najglobljem smislu usmerjeno k »notranjemu bogastvu in lepoti (ὁ ἐντὸς πλοῦτος καὶ τὸ κάλλος)«. (34.1) Prav v tem Klemenovem stališču – da posedovanje bogastva samo po sebi še nima moralne konotacije, temveč je bolj pomemben odnos do premoženja – se razodeva začetek patristične percepcije imetja, ki jo lahko imenujemo »zahtevni realizem«. Klemen začrta določeno smer razvoja misli, ki je po svojem izvoru evangeljsko radikalna in stalno zre ubogega Kristusa ter njegov poziv k odpovedi lastnini, obenem pa je ta zahtevnost zaradi izkušenj konkretnega krščanskega življenja postavljena v kontekst realnega življenja v svetu in neizogibnega dejstva obstoja imetja.

Besedilo je, kakor smo že omenili, skozi stoletja doživelo mnogo interpretacij in je v marsičem ključno zaznamovalo krščansko razumevanje imetja in bogastva. Kljub temu lahko v luči pojmovne sintagme »zahtevnega realizma« odkrivamo veličino in aktualnost Klemenove misli ter njen pomen za ravnanje s premoženjem v sodobnem času. V delu razbiramo, kako lucidno avtor iz 2. stoletja – v zvestobi radikalnemu biblijskemu razodetju – podaja krščanske odgovore na konkretne oziroma realne situacije, v katerih se ljudje nahajajo. To lahko zremo na dveh ravneh: »realistično«, upoštevajoč konkretnost, ki po ostrem dualističnem vzorcu ljudi ne deli na dobre in slabe zgolj glede na njihovo (ne)posedovanje materialnih dobrin; in na

ravni »evangeljske zahtevnosti«, ki se kaže v veliki odgovornosti pri upravljanju z dobrinami ter zahtevi po solidarnosti.

Ko Klemen navaja evangeljsko priliko o bogatem mladeniču, sam nakaže svoj modus interpretandi ter nekako vnaprej argumentira svojo razlago, ko pravi, da »Odrešenik ni govoril na človeški način, temveč je vse učil po božanski modrosti in skrivnosti« (5.2). Iz tega po njegovem sledi, da pravilno razumevanje imperativa »Prodaj, kar imaš.« (Mt 19,21; Mr 10,21) ni nujno v goli zavrnitvi vsega imetja oziroma bogastva samega po sebi. Klemen namreč poudarja boj za notranjo svobodo in nenavezanost človeka v odnosu do premoženja. Očiščevanje srca in misli posvetnih teženj po posedovanju bogastva je najbolj pravilna in temeljna pot za vsakega človeka.

»'Prodaj, kar imaš.' Kaj to pomeni? Ne zapoveduje, kot nekateri površno trdijo, da moraš zavreči premoženje in se odreči premoženju, temveč da izženeš iz duše misli o premoženju, naklonjenost, pohlep in pretirano strast do njega, življenjske skrbi in trnje, ki dušijo semena življenja.« (QDS 11.2)⁴

Klemenov napotek za kristjane, ki posedujejo premoženje, je naslednji: »Osvoboditi dušo teženj po časnih dobrinah (τὸ τὴν ψυχὴν αὐτὴν καὶ τὴν διάθεσιν γυμνῶσαι τῶν ὑπόντων παθῶν) in odstraniti iz nje tuje misli (πρόρριζα τὰ ἀλλότρια τῆς γνώμης ἐκτεμεῖν καὶ ἐκβαλεῖν).« (12.1) To pravilno prepričanje, ki je vredno Odrešenika, kakor uči Klemen, je realistično, saj upošteva človekovo naravno težnjo po določeni lastnini, obenem pa je postavljeno v kontekst človekove duhovne razsežnosti in njegovega notranjega odnosa do dobrin.

Zahtevnost: imetje kot organon ljubezni do bližnjega

Ko je govora o sami namembnosti premoženja oziroma bogastva, je Klemenovo stališče evangeljsko zahtevno. »Kako bi bilo občestvo (κοινωνία) med ljudmi sploh mogoče, če nihče ne bi imel ničesar?« (13.1) S tem vprašanjem nakazuje upravičenost in hkrati socialno razsežnost premoženja. »Imetja, ki lahko koristi tudi bližnjim, torej ni treba zavreči« (14.1), saj je dano od Boga tudi za pomoč in službo

bližnjim. »Bogastvo je sredstvo (ὁ πλοῦτος ὄργανόν ἐστιν),« pravi Klemen, »ki se mora uporabljati za pravičnost, ne pa za krivico. Po svoji naravi je namenjeno služenju, ne pa gospodovanju (πέφυκε γὰρ ὑπηρετεῖν, ἀλλ' οὐκ ἄρχειν).« (14.3) Šele pravična ali krivična raba bogastva nosi v sebi možnost moralne presoje (14.4). S filozofskega stališča Klemen v skladu s stoiško konceptualizacijo bogastvo označi za adiaphoron, kar pomeni načelno moralno indiferentnost premoženja samega po sebi (QDS 14–15; Hoek 2001, 73; Donahue 1963). Pozornost je tako znova usmerjena k notranjemu odnosu, k duši in njenim strastem. Klemen na podlagi tovrstne usmerjenosti k čistosti notranjega odnosa do imetja izvirno poveže dve tematiki izhodiščnega vprašanja – odrešenje in bogastvo:

»Odrešenje ne temelji na zunanjih stvareh – niti če so številne ali redke, majhne ali velike, slavne ali neslavne, častne ali nečastne –, temveč na krepostih duše, veri, upanju, ljubezni, bratoljubju, spoznanju, blagosti, milini in resnici.« (QDS 18.1)

Klemen ne zagovarja nepreudarnega zavračanja lastnine, ki bi bilo lahko celo plod častihlepja, kakor so delali »Anaksagora, Demokrit in Kratet« (11.4), saj je lahko tudi nekdo, ki je ubog in brez premoženja, poln strasti – in obratno. (18.5) Klemen poudarja, da je treba biti »močnejši od premoženja. Kristus te ne oddaljuje od tvojih stvari, ker Gospod ni nevoščljiv.« (24.1) Bogastvo mora biti postavljeno v službo krščanske ljubezni, ki je nasprotje egoizma, prilaščanja in kopičenja. Klemen nepravilno rabo bogastva postavlja v širši kontekst človeške osebe in s tem poveže človekovo notranjost in zunanost. Temeljni kriterij moralne presoje je sebičnost. Nepravično posedovanje nastopi takrat, ko stvari »nekdo obdrži zase, ne da bi jih dal v skupno korist tistim, ki so jim potrebne«. (31.5) Toda tudi za takšne bogataše je še vedno odprta pot k odrešenju, ki jo Klemen ob koncu svojega dela nakaže s potjo pokore (39.4–41.7).

V enem izmed najglobljih odlomkov, kjer povzema misel celotnega dela, podaja tudi splošno sporočilo evangeljske prilike. V njem se kaže ravno organskost patristične misli, ki ni absolutizirajoča, deterministična ali idealizirajoča, temveč izhaja iz globokega upoštevanja konkretne realnosti človekove eksistence, ki jo na podlagi evangeljske radikalne zapovedi ljubezni preko aktivne odgovornosti kliče in vzgaja k poboženju (19.5):

»Bogataše úči, da ne zanemarjajo svojega odrešjenja, kakor da bi bili že vnaprej obsojeni, da ne mečejo bogastva v morje, niti da ga nimajo za življenju sovražnega in varljivega, temveč da se priučijo nekega načina (τίνα τρόπον), kako uporabljati bogastvo in si pridobiti življenje.« (27.1)

Klemenov »τίνα τρόπον« tako postane izziv za iskanje sredstev uresničevanja krščanske ljubezni do bližnjega ter s tem zahtevne in odgovorne rabe dobrin. Iskanje tovrstnega načina preraščanja sebičnosti in poti služenja ljudem preko premoženja se je odvijalo skozi vso patristično dobo, poseben odmev pa je dobilo pri Baziliju Velikem.

DVOJNA POZITIVNA POT: BAZILIJ VELIKI IN HOMILIJA DE BENEFICIENTIA

Bazilij Veliki (ok. 330–379) predstavlja drugega izmed vrhuncev patristične misli o krščanskem odnosu do imetja in bogastva. Tako osebna izkušnja kot tudi teoretsko-teološki premislek sta ga zaznamovala do te mere, da je postal eden izmed temeljnih virov za preučevanje razvoja krščanske družbene in ekonomske misli. Dvema velikima splošnima socialnima problemoma takratnega časa – suženjstvu in poglobljajočim se razlikam med bogatimi in revnimi – se je leta 368 pridružila še huda lakota med prebivalci Kapadokije, predvsem v mestu Cezareja. (Karayannopoulos 1981, 384–385) Ta je bila povod za nastanek štirih homilij,⁵ ki jih je Bazilij namenil prav tematiki bogastva in revščine in ki so postale znane kot osnova za obravnavo njegove percepcije omenjenih vsebin (Moreschini 2005, 78).

Razvoj od Klemena Aleksandrijskega do Bazilija Velikega

V času med Klemenom Aleksandrijskim in t. i. kapadoškimi očeti oziroma Kapadočani se je zgodil paradigmatični obrat, ko je leta 313 cesar Konstantin krščanstvu odprl vrata do večjega družbenega vpliva.

Delitev dobrin ni bila več le osebna krepost in ideal, kakor ga je ponujala grško-rimska filantropija, temveč je postala družbeni ideal, ki temelji na svetopisemskem nauku in misli prvih cerkvenih očetov. To se odraža zlasti v pridigah Kapadočanov o revščini. (Holman 2009, 54–55)

Klemen se v svojem delu očitno osredotoča predvsem na bogate, saj je spodbujen ravno z njihovimi vprašanji in jim z eksegezo odlomka o bogatem mladeniču odgovarja ter nakazuje možno pot rešitve. Na tak način verjetno ni mogel iz svoje kože, saj je tudi sam pripadal višjim družbenim slojem, delno pa je k tej apologiji bogastva in iskanju načina pomoči bližnjim pripomoglo tudi dejstvo, da je takratna krščanska skupnost živela v preganjanju. (55) Bazilij se na drugi strani bolj posveča ubogim – kljub temu da je bil sprva tudi sam del družbene in ekonomske elite, čemur se je kasneje odrekel. Klemen se, kakor smo že prikazali, prvenstveno osredotoča na notranji odnos do imetja oziroma strasti duše, medtem ko Bazilij bolj poudarja socialno razsežnost v smislu zapovedi »Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe.« (Schroeder 2009, 24) Klemenov individualni pristop Bazilij razširi in pozornost usmeri k dejstvu, da posedovanje premoženja predstavlja veliko družbeno odgovornost – sebično ravnanje z njim pomeni greh proti ljubezni do bližnjega. Evangeljski imperativ bogatemu mladeniču, naj proda premoženje, za Bazilija ne pomeni več dveh stopenj krščanskega življenja, deljenega na menihe in laike, temveč prinaša zapoved ljubezni, ki enako veže vse kristjane in vse ljudi.

»Ali zapoved v Matejevem evangeliju – 'Če hočeš biti popoln, pojdi, prodaj, kar imaš in daj ubogim.' (Mt 19,21) – ni bila napisana tudi za poročene? Po prejetem blagoslovu otrok od Gospoda, ko si bil vreden postati starš, ali si sedaj dodal: 'Daj mi otrok, da mi ne bo treba izpolnjevati tvojih zapovedi, da mi ne bo treba doseči nebeškega kraljestva?'« (Hom. in div. 7)

Podobno argumentacijo, ko Bazilij trdi, da so zapovedi evangelija obvezujoče tako za poročene kot za menihe, najdemo tudi v njegovi pridigi *Sermo asceticus et exhortatio de renuntiatione saeculi et de*

perfectione spirituali (PG 31, 625D–648C).

Analizi Bazilijevega odnosa do imetja in bogastva je posvečeno že veliko znanstvenih del,⁶ zato bomo na tem mestu le na kratko povzeli nekaj njegovih osnovnih načel, več pozornosti pa usmerili k manj znani homiliji De beneficentia.

Bazilijev odnos do bogastva

Paul Schroeder eno izmed temeljnih značilnosti Bazilijevega pogleda na družbo označuje z izrazom »ethics of sustainability« (»etika vzdržnosti«), kar pomeni, da načelo ljubezni od ljudi zahteva, da prevzamejo takšen način življenja, ki je vzdržen in koristen za celotno populacijo. Bazilijeva družbena vizija je v tem, da bi ljudje živeli v preprostosti, kar pomeni, da bi vsak dobil svoj skromen delež imetja, ki bi ga bilo posledično dovolj za vse. V kontekstu ekonomske filozofije lahko njegovo stališče označimo za »limited resource paradigm« (»paradigmo omejenih virov«). Bazilij namreč verjame, da je Bog ljudem namenil dovolj materialnih sredstev za vse, ki si jih morajo zato med seboj deliti. To zahtevo Schroeder imenuje »distributive mandate« (»distributivna zapoved«), ki tistim, ki posedujejo več premoženja, kakor ga potrebujejo, zapoveduje, naj ga delijo z bolj potrebnimi. (2009, 26) Bazilij za takšno »prerazporejanje« uporabi zanimivo grško besedo »ἐπιανοῦν« (Hom. dicta tempore famis et siccitatis 6).

Tistim, ki imajo dovolj premoženja in nočejo pomagati bližnjim, Bazilij pripiše greh (Destruam horrea mea 6). Socialno razsežnost premoženja Bazilij izjemno pronicljivo opredeljuje z grškim izrazom, ki pomeni skupnost oziroma občestvo. Ljudi, ki si prilaščajo dobrine in živijo po načelu tekmovalnost ter strogo zasebne vloge imetja, označi za »ἀκοινώητοι«, medtem ko trdi, da je cilj vsakega človeka v tem, da postane »κοινωνικὸς ἄνθρωπος«. Čut za bližnjega ni zgolj neki neosebni imperativ solidarnosti, temveč postane odraz novosti krščanske eksistence, v katero je inherentno vključena tudi določena skupna raba dobrin. To je Bazilij poskušal uresničevati v Cezareji preko ustanove, znane kot »Basiliada«, ki je združevala kompleks zgradb za

brezdomce, bolne in gobavce, obenem pa je služila kot duhovno središče in bogoslužni prostor. (Schroeder 2009, 33–38) Na podoben način je ideal krščanske skupnosti Bazilij uresničeval preko nove ureditve skupnostnega oziroma cenobitskega meništva. Vsemu temu je bila skupna usmerjenost k občestvenim odnosom, ki v preprostosti življenja odkrivajo lepoto služenja ubogim in anticipirajo eshatološko novost »novega neba in nove zemlje« (2 Pt 3,13). Bazilij se o tem izraža takole: »Goreče posnemajmo prvo krščansko skupnost, kjer je bilo vse skupno – življenje, duša, sloga, skupna miza, nedeljena povezanost –, saj je nehlinjena ljubezen iz mnogo teles napravila eno in združila mnogo duš v eno samo skladno.« (Hom. dicta tempore famis et siccitatis 8)

Dvojna pozitivna pot: (psevdo-)Bazilij Veliki in De beneficentia

Bazilijev univerzalizem, sestavljen iz dveh temeljnih usmeritev – upoštevanja celovitosti človeške osebe, ki v sebi neločljivo združuje notranje in zunanje področje, ter enovite percepcije zapovedi ljubezni do Boga in bližnjega – ponuja izdelano sintezo zgodnjega krščanskega odnosa do premoženja in bogastva. V Bazilijevem delu lahko opazimo preseganje klasične antinomije med dvema kvalitativno različnima krščanskima odnosoma do imetja. Bazilij sicer ohranja meniški ideal popolne zavrnitve vseh zemeljskih dobrin, vendar s tem ostalih kristjanov ne odvezuje od odgovornosti izpolnjevanja iste zapovedi. Izvirna sintagma patrističnega »zahtevnega realizma«, ki v sebi združuje tako pot radikalne zahtevnosti kot tudi realističnega upoštevanja konkretnega življenja, dobi izjemen izraz v homiliji De beneficentia, ki je pripisana Baziliju Velikemu. Homilija se po do sedaj znanih raziskavah nahaja zgolj v enem grškem rokopisu, ki ga hrani Nemška državna knjižnica (Deutsche Staatsbibliothek) v Berlinu pod šifro »Phillipps 1467 (gr. 63) (h49 in BBU), f. 218v–219v«. Rokopis, katerega izvor ni znan, je datiran v 13. ali 14. stoletje in vsebuje več homilij, ki so Bazilijevo delo oziroma so njemu vsaj pripisane. Besedilo iz omenjenega rokopisa se je po posameznih odlomkih ohranilo tudi preko citatov v grških florilegijah, denimo pri Quaestiones et responsiones Psevdo-Atanazija Sinajskega (PG 89, 465A; 12–B7) in v

latinskem prevodu Francisca de Vergare iz 16. stoletja. Vodilni raziskovalci Bazilijevih del in patrističnega odnosa do imetja so prepričani, da bi ta homilija lahko bila tudi njegovo avtorsko delo, a tega zaradi določenih odstopanj v jeziku in vsebini ni mogoče povsem dokazati. Bolj verjetno je, da homilija spada v kontekst kake meniške skupnosti na prehodu iz 4. v 5. stoletje, ki je živela po tradiciji Bazilijevega Pravila. (Holman et al. 2012, 457–463)

Homilija De beneficentia je spodbujajoča (adhortativna) razlaga odlomka o bogatem mladeniču.⁷ Zanimivo je, da Bazilij tudi svojo lastno spreobrnitev pripisuje temu evangeljskemu odlomku. Homilija poslušalce oziroma bralce spodbuja, naj postanejo uresničevalci božje besede in ne zgolj njeni poslušalci. Vsebinsko jedro homilije se nahaja v ubeseditvi dveh osnovnih izbir krščanskega življenja, ki ju Bazilij postavlja v medsebojno organsko povezano razmerje:

»Obstaja dvojen način (ὁ τρόπος διπλούς) za izpolnjevanje našega načina življenja: prvi je popoln, drugi pa temu tesno sledi. Drugi ne sme za prvim, kolikor je mogoče, zaostajati, prav tako ne sme biti ločen od njega. Vsak dan morate namreč popolno izvrševati vse, kar pritiče temu drugemu načinu, da boste tako nekoč dosegli popolnost.« (8–12)⁸

Izraz ho tropos diplous (»ὁ τρόπος διπλούς«) lahko torej interpretiramo v skladu s splošnim sporočilom homilije, to je kot poudarjanje enovitosti krščanskega načina življenja v odnosu do premoženja. Bazilij namreč spodbuja k aktivni dobroti in pogumni delitvi dobrin s tistimi, ki so v stiski. »Če je pokazal Gospod takšno ljubezen do nas, da je za nas dal samega sebe, kako imamo lahko mi pomisleke pri delitvi dobrin in ne postavimo nad vse dobrobiti bratov?« (18–20) Odnos solidarnosti do soljudi je postavljen v odnos človeka z Bogom, saj homilija spodbuja, da bi Boga naredili za dolžnika.⁹ »Če si dal Gospodu, kako potem nimaš zaupanja, da boš od njega tudi prejel?« (27–28) Bazilij ob tem zagotavlja, da bo Bog povrnil pomnoženo (»πολλαπλασίον«) tistemu, ki daje ljudem v stiski. Dobroti je označena za sredstvo oziroma snov odrešenja, »ὑπόθεσιν εἰς σωτηρίαν«. (3) Pot določene ločitve od premoženja tako postane imperativ za vse ljudi, ki naj bo v skladu z

njihovim stanom. Poudarek na vsebinski enovitosti zapovedi bogatemu mladeniču, ki se zrcali v ljubezni do bližnjega, tako v določeni meri spreminja klasično ločitev med popolno meniško odpovedjo lastnini in »običajno«, neredko zgolj formalno dobrodelnostjo laikov.

PATRISTIČNI ODNOS DO DVEH POTI V KONTEKSTU PREMOŽENJA

Klasična patristična delitev na dve poti izvrševanja evangeljske zapovedi o odpovedi bogastvu – kakor je denimo navzoča v Didache, Psevdo-Barnabovem Pismu ali pri Ireneju Lyonskem (*Adversus haereses*) – dobi s homilijo (Psevdo-)Bazilija Velikega *De beneficentia* nov poudarek. Iz nje lahko razberemo, da stopa v ospredje enotnost oziroma organska povezanost krščanskega življenja. Ti dve poti v luči homilije zasijeta v enotnosti, saj že na jezikovni ravni – avtor govori o enem, a dvojnem načinu – sporoča temeljno, praktično organsko povezanost telesa vernikov, kjer se v ospredju ne nahaja ločitev na stanove, temveč skupno življenje v različnih odtenkih. Podobno se Bazilij izreka v neki drugi homiliji (*Homilia XXI*), ko razlaga mesto iz Knjige psalmov (Ps 118,1), kjer odpoved zasebni lastnini umešča v širši kontekst odložitve »bremena«, nujno potrebne za hojo po poti krščanskega življenja.

Takšno stališče je značilno tudi za druge poznoantične pridige, ki so pripisane Kapadočanom. Psevdo-Bazilijeva homilija *De misericordia et iudicio* tako uporablja podoben jezik, ko ločuje med popolnimi (»τελείοις«), ki jim Gospod podarja polnost milosti, ker so dovršili služenje bližnjim z odpovedjo materialnim sredstvom, in drugimi (»λοιποῖς«), ki jim je Bog naročil delitev tega, kar imajo, da bi bili lahko posnemovalci božje dobrote. (Schroeder 2009, 107) Obe poti sta potemtakem zelo podobni, saj v svojem jedru odgovarjata na isto evangeljsko zapoved. Gregorij Nazianški¹⁰ v svoji Pridigi 14 na podoben način uvaja razliko med potjo popolnosti ter potjo stalne delne odpovedi bogastvu, ki omogoča, da je dejstvo lastnine premoženja

pravilno rabljeno in nekako v sebi posvečeno preko delitve s potrebnimi. Tudi Bazilij poslušalcem oziroma bralcem sporoča, da če se ne morejo ali nočejo odreči vsemu v prid nebeškim dobrinam, morajo imetje v figurativnem smislu vsaj razdeliti med dva »otroka«: eden je preudaren oziroma »nebeški« in pomeni delitev dobrin z ljudmi v stiski, drugi pa je še »nevzgojen« in predstavlja nesmiselnost rabe premoženja na tem svetu. (Hom. dicta tempore famis et siccitatis 8; Holman et al 2012, 473–474)

V isto interpretativno smer sodi tudi homilija De beneficentia, ki skuša združevati zahtevnost evangeljske zapovedi in realistično gledanje na položaj vseh ljudi, ki ne morejo popolnoma zavreči vseh zemeljskih dobrin. Homilija podaja ideal popolne odpovedi premoženju, obenem pa podobno pot kaže tudi vsem ostalim ljudem. To pot tvori solidarnost oziroma imperativ stalne delne odpovedi premoženju v prid bližnjim, ki so v stiski. Enotnost krščanskega življenja in izpolnjevanja zapovedi ljubezni do bližnjega omenjena homilija zagotavlja prav s tem, ko tudi drugemu (manj popolnemu) načinu življenja daje možnost doseganja popolnosti.

ZAKLJUČEK

Patristični odnos do imetja se začenja oblikovati s Klemenom Aleksandrijskim, poseben zagon pa dobi s širitvijo krščanstva v 4. stoletju. V tem kontekstu lahko opazimo širok konsenz glede osnovnega odnosa do imetja kot »ἀπάθεια«, ki na osnovi stoiške filozofije preko Klemena vstopi v krščansko patristično misel. Notranja nenavezanost na bogastvo in očiščevanje hlepenja oziroma strasti po bogastvu postane temelj za kasnejši razvoj krščanske družbene in ekonomske misli, ki enega izmed svojih (zgodnejših) vrhuncev doživi prav v misli Kapadočanov. Percepcija premoženja v odnosu do revščine in ubogih dobi takrat tudi teološko konotacijo – na tak način se izoblikuje povezava med kristologijo na eni strani in družbenim idealom solidarnosti ter ljubezni do bližnjega na drugi.

Lahko bi zaključili, da Klemen Aleksandrijski svojim premožnim sodobnikom in tudi generacijam, ki sledijo, na temelju imperativa notranjega očiščevanja strasti do bogastva nekako razširi »šivankino uho« (Hoek 2001). Bazilij Veliki in (Psevdo-)Bazilijeva homilija *De beneficentia* pa poudarjata splošno poklicanost vseh ljudi, da se preko popolne ali delne odpovedi imetju osvobodijo za prehod čez to »šivanko«. Bistvo sporočila se potemtakem od konkretnega Kristusovega svarila o nevarnosti bogastva prestavi k temeljni zapovedi ljubezni do Boga in bližnjega, ki se nujno uresničuje tudi preko delitve dobrin. Pri vsem tem pa ostaja odprta pot do aktualizacije tega sporočila na različnih ravneh – od posameznikovega vsakdana do ekonomskih teorij –, ki naj bi upoštevala zahtevnost bibličnega imperativa po odgovorni rabi dobrin in obenem iskala konkretne oziroma realne možnosti njegovega uresničevanja.

REFERENCE

Allen, Pauline, Neil Bronwen, in Wendy Mayer. 2009. *Preaching Poverty in Late Antiquity: Perceptions and Realities*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt.

Cives, Simona. 2003. *Introduzione*. V: Clemente Alessandrino. *Il ricco e la salvezza*, 5–18. Ur. Simona Cives. Torino: San Paolo.

Countryman, Louis William. 1980. *The Rich Christian in the Church of the Early Empire: Contradictions and Accommodations*. New York: Edwin Mellen Press.

Černušková, Veronika, Judith L. Kovacs, in Jana Plátová, ur. 2017. *Clement's Biblical Exegesis*. Leiden, Boston: Brill.

Daley, Brian E. 2007. *The Cappadocian Fathers and the Option for the Poor*. V: *The Option for the Poor in Christian Theology*, 77–88. Ur. Daniel G. Groody. Indiana: Notre Dame Press.

De misericordia et iudicio – Bazilij Veliki. 1857. *De misericordia et iudicio*. *Patrologia Graeca* 31, tretji zvezek. Ur. Jean-Paul Migne.

Destruam horrea mea – Bazilij Veliki. 1857. Destruam horrea mea, et maiora aedificabo: itemque de avaritia. *Patrologia Graeca* 31, tretji zvezek. Ur. Jean-Paul Migne.

Donahue, J. R. 1963. Stoic Indifferents and Christian Indifference in Clement of Alexandria. *Traditio* 19:438–446.

Gordon, Barry. 1989. *The Economic Problem in Biblical and Patristic Thought*. Leiden, New York, København, Köln: E. J. Brill.

Hengel, Martin. 1974. *Property and Riches in the Early Church: Aspects of a Social History of Early Christianity*. Philadelphia: Fortress Press.

Hoek, Annewies van den. 2001. Widening the Eye of the Needle: Wealth and Poverty in the Works of Clement of Alexandria. V: *Wealth and Poverty in Early Church and Society*, 67–75. Ur. Susan R. Holman. Grand Rapids: Baker Academic.

Holman, Susan R. 2001. *The Hungry Are Dying. Beggars and Bishops in Roman Cappadocia*. Oxford: Oxford University Press.

Holman, Susan R., ur. 2009. *God Knows There's Need. Christian Responses to Poverty*. Oxford: Oxford University Press.

Holman, Susan R., Caroline Macé, in Brian J. Matz. 2012. *De Beneficientia: A Homily on Social Action Attributed to Basil of Caesarea*. *Vigiliae Christianae* 66:457–481.

Hom. dicta tempore famis – Bazilij Veliki. 1857. *Homilia dicta tempore famis et siccitatis*. *Patrologia Graeca* 31, tretji zvezek. Ur. Jean-Paul Migne.

Hom. in div. – Bazilij Veliki. 1857. *Homilia in divites*. *Patrologia Graeca* 29, prvi zvezek. Ur. Jean-Paul Migne.

Homilia XXI – Bazilij Veliki. 1857. *Homilia XXI*. *Patrologia Graeca* 31, tretji zvezek. Ur. Jean-Paul Migne.

Ihssen, Brenda Llewellyn. 2008. Basil and Gregory's Sermons on Usury: Credit Where Credit Is Due. *Journal of Early Christian Studies* 16, št. 3:403–430.

Karayannopoulos, Ioannes. 1981. *St. Basil's Social Activity: Principles and Praxis*. V: *Basil of Caesarea. Christian, Humanist, Ascetic. A Sixteen-*

Hundredth Anniversary Symposium, 375–391. Ur. Paul Jonathan Fedwick. Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies.

Konstantelos, Demetrios J. 1981. St Basil the Great's Social Thought and Involvement. *Greek Orthodox Theological Review* 26:81–86.

Kopecek, Thomas A. 1973. The Social Class of the Cappadocian Fathers. *Church History* 42:453–466.

Leemans, Johan, Brian J. Matz, in Johan Verstraeten, ur. 2011. Reading Patristic Text on Social Ethics. Issues and Challenges for Twenty-First-Century Christian Social Thought. Washington: The Catholic University of America Press.

Matz, Brian. 2001. The Use of Patristic Socioethical Texts in Catholic Social Thought. V: Wealth and Poverty in Early Church and Society, 287–294. Ur. Susan R. Holman. Grand Rapids: Baker Academic.

Matz, Brian. 2011. The Principle of Detachment from Private Property in Basil of Caesarea's Homily 6 and its Context. V: Reading Patristic Text on Social Ethics. Issues and Challenges for Twenty-First-Century Christian Social Thought, 161–184. Ur. Johan Leemans, Brian J. Matz, in Johan Verstraeten. Washington: The Catholic University of America Press.

Moreschini, Claudio. 2005. Introduzione a Basilio il Grande. Brescia: Morcelliana.

Osborn, Eric. 2005. Clement of Alexandria. Cambridge: Cambridge University Press.

Patistas, Timothy. 2001. St. Basil's Philanthropic Program and Modern Microlending Strategies for Economic Self-Actualization. V: Wealth and Poverty in Early Church and Society, 267–288. Ur. Susan R. Holman. Grand Rapids: Baker Academic.

Petrakis, Vicki. 2010. Philanthropia as a Social Reality of Askesis and Theosis in Gregory the Theologian's Oration: On the Love for the Poor. V: Philanthropy and Social Compassion in Eastern Orthodox Tradition: Papers of the Sophia Institute Academic Conference, 90–105. Ur. Matthew J. Pereira. New York: Columbia University Academic Commons.

Pierson, Chris. 2017. Private Property: The Church Fathers and Beyond.

School of Politics and International Relations, University of Nottingham.

<https://www.nottingham.ac.uk/cssgj/documents/working-papers/wp009.pdf> (pridobljeno 18. 3. 2017)

QDS – Klemen Aleksandrijski. 1857. Quis dives salvetur? *Patrologia Graeca* 9, drugi zvezek. Ur. Jean-Paul Migne.

Quaestiones et responsiones – (Psevdo-)Atanazij Sinajski. 1865. *Quaestiones et responsiones*. *Patrologia Graeca* 89. Ur. Jean-Paul Migne.

Racine, Jean-François. 2004. *The Text of Matthew in the Writings of Basil of Caesarea*. Leiden, Boston: Brill.

Schroeder, Paul C. 2009. Introduction. V: Basil the Great, *On Social Justice*, 15–39. Ur. Paul C. Schroeder. New York: St. Vladimir's Seminary Press.

Sermo asceticus – Bazilij Veliki. 1857. *Sermo asceticus et exhortatio de renuntiatione saeculi et de perfectione spirituali*. *Patrologia Graeca* 31, tretji zvezek. Ur. Jean-Paul Migne.

Stander, Hennie. 2014. *Economics in the Church Fathers*. V: *The Oxford Handbook of Christianity and Economics*, 22–43. Ur. Paul Oslington. Oxford: Oxford University Press.

UDK: 272:005

1.02 pregledni znanstveni članek

Andrej Fink

titularni profesor, Fakulteta za družbene vede
(Papeška argentinska katoliška univerza, Buenos Aires)

O PRIDOBITNI DEJAVNOSTI KATOLIŠKE CERKVE

IZVLEČEK: Poštena pridobitna dejavnost je za vsakogar, za posameznika ali skupino, nekaj običajnega. Človek ni le duhovno, temveč tudi telesno bitje. Pridobitna dejavnost je potrebna za njegovo telesno življenje in kritje materialnih potreb. Isto velja za večje skupnosti in ustanove. Katoliška Cerkev je vidna in duhovna ustanova hkrati, tako hierarhično urejena družba kot tudi »Kristusovo skrivnostno telo«. Je ena, a sestavljena iz dveh temeljnih prvin, človeške in božje. Ko je govora o pridobitni dejavnosti Cerkve, se vse to in še marsikaj drugega medsebojno prepleta. Katoliška Cerkev ima lahko v lasti premoženje in izvaja pridobitno dejavnost na vse pravične načine naravnega in pozitivnega prava. To lahko dela tako, kakor smejo vsi drugi. Ne glede na zunanji normativni (pravni) vidik pa je v cerkvenem nauku, zlasti družbenem, jasno predvideno, da Cerkev materialne dobrine lahko poseduje in z njimi upravlja, a mora ob tem nujno upoštevati tudi kriterij evangeljskega uboštva. Pri vsem pa morajo vladati razumnost, modrost in transparentnost.

JEL KLASIFIKACIJSKA KODA: K11, Z12, Z13

KLJUČNE BESEDE: Katoliška Cerkev, pridobitna dejavnost, katoliški družbeni nauk, kanonsko pravo, zmernost

ON PROFITABLE ACTIVITY OF THE CATHOLIC CHURCH

ABSTRACT: It seems to everyone, to individuals and groups alike, that a just profitable activity is something normal. Humans are not only spiritual, but also bodily beings. Profitable activities are necessary for their bodily life and covering of material needs. The same goes for larger communities and institutions. The Catholic Church is a visible and at the same time spiritual institution, a hierarchically organized society as well as »Christ's mystical body«. It is one, but composed of two fundamental elements, human and Divine. As far as profitable activities of the Church are concerned, all this and many other things are mutually intertwined. Catholic Church – like any other individual and institution – can be a propriety owner and engage in profitable activities by all just means of the natural and positive law. In addition to the aforementioned external normative (legal) aspects, the Church doctrine in general and its social teaching in particular clearly defines that the Church can own and administrate material goods, but at the same time necessarily respecting the criteria of Evangelical poverty. All this should be governed by prudence, wisdom and transparency.

JEL CLASSIFICATION CODE: K11, Z12, Z13

KEYWORDS: Catholic Church, profitable activities, Catholic social teaching, canon law, temperance

UVOD

Poštena pridobitna dejavnost je za vsakogar, za posameznika ali skupino, nekaj običajnega. Pridobitna dejavnost je potrebna za življenje. Človek je namreč telesno in duhovno bitje. Pridobitna dejavnost je potrebna za njegovo telesno življenje in kritje materialnih potreb. Pridobitna dejavnost pomeni priti do nečesa oziroma predstavlja prizadevanje, da pride kaj iz nečesa. Pridobitev je vselej dosežena z neko dejavnostjo oziroma delom. Pri tem gre lahko za ustvarjanje dobrin v dobesednem pomenu (npr. produkcija), omogočanje uporabe nečesa, kar že obstaja, a ni dosegljivo (npr. ribolov, kopanje rudnin), ali pa ustvarjanje pogojev, da se lahko uporabi

določen potencial, ki je že v naravi (npr. delo na polju). Pridobitev je lahko dosežena tudi z različnimi storitvami (npr. šolstvo, mediji, sodstvo, varnostne sile), ko se v njihovo zameno doseže neka protidajatev. Nekaj je mogoče pridobiti tudi s pravično prisvojitvijo (npr. nakup, menjava). Prav tako je nekaj mogoče pridobiti z ustreznim investiranjem, ki omogoča t. i. civilne sadove (npr. obresti, rente, najemnine). Tudi vzgojne, umetniške in duhovne dejavnosti v širšem pomenu prinašajo neke vrste pridobitev, ki sicer ni vselej materialno izmerljiva. Ko so potešene najnujnejše telesne potrebe, nastopijo potrebe duhovne narave. Pridobitna dejavnost obsega tudi te. Z gotovostjo je torej mogoče trditi, da brez pridobitne dejavnosti – zlasti tiste, ki zadeva skrb za prehrano in obleko – ne bi bilo človeškega življenja.

Če vse naštetu velja za posameznika in manjše skupnosti (npr. družine in krajevna združenja), velja tudi za večje skupnosti in ustanove. Vse namreč potrebujejo materialna sredstva za svoj obstoj, ki si jih morajo na pošten način pridobiti. Vsaka ustanova si mora že ob svoji ustanovitvi določiti sredstva, iz katerih bo živela. Vsaka ustanova ima svoj specifični namen, ki je odvisen od njene narave: politični (npr. država), gospodarsko-trgovski (npr. podjetja), duhovni (npr. verske skupnosti), umetniški (npr. galerija) itd. Razli

en namen bo narekoval različna sredstva. Pri namenih Katoliške Cerkve kot ustanove se lahko po mnenju nekaterih težava pojavi že v tem, da skrbi za človeka, ki je telesno bitje, a ima istočasno tudi duhovno razsežnost. Ta dvojnost je botrovala znanim sporom v zgodovini, kjer so si stale nasproti različne dihotomije oziroma polarnosti: svetna oblast proti cerkveni, denarna moč proti uboštvu ali spiritualizmu itd. Iz tovrstnih polarnosti so izvirale tudi vmesne različice, ki so povzročile nešteto nesporazumov, tudi vojn in grozodejstev, katerih posledice čutimo še danes.

ZNAČILNOSTI KATOLIŠKE CERKVE

Kakor pravi Katekizem Katoliške Cerkve, je Cerkev vidna in duhovna, hierarhično urejena družba in »Kristusovo skrivnostno telo« hkrati; je ena, a sestavljena iz dveh prvin, človeške in božje, v čemer se nahaja njena skrivnost (KKC, 220). Namen in poslanstvo Cerkve je »biti sol zemlje in luč sveta«. »Za cilj ima božje kraljestvo, ki ga je sam Bog na zemlji začel in ki naj se dalje razširja, dokler ga Bog sam ne dovrši ob koncu vekov.« (220)

Nedeljivost človeškega bitja – duša in telo – na prvi pogled ni zlahka sprejemljiva. V dolgih stoletjih pa je bilo to miselno že razjasnjeno. Tako je postalo jasno razlikovanje med človekovimi telesnimi in duhovnimi potrebami, prav tako je jasno, da med njimi ne more biti pravega nasprotja, da se oboje v človeku dopolnjuje in prispeva k njegovi enovitosti ter osebni in družbeni rasti. Tako se denimo v pojmu skupno dobro (»bonum commune«), ki je glavni namen države, združuje vse, kar zadeva človekovo telesno in duhovno celovitost. Ko je govora o pridobitni dejavnosti Cerkve, se vse to in še marsikaj drugega prepleta, le da zaradi velikosti in presežnosti omenjene ustanove še v veliko širšem in globljem obsegu. Namen delovanja Cerkve je duhovne narave, saj predstavlja večno zveličanje duš, tuzemska podlaga pa v kontekstu celotne problematike odpira še druge vidike, ki jih je treba upoštevati za pravilno umevanje njenega poslanstva in delovanja. Tuzemskost kot podlaga duhovnosti (»gratia supponit naturam«) za ohranjanje obojega nujno potrebuje materialna sredstva.

Čeprav je vse to po naravni logiki jasno, se ob tem vendarle ustavljajo nasprotniki religiozne duhovnosti. Predvsem se ob tem zgražajo nasprotniki Katoliške Cerkve, drugim Cerkvam in verskim skupnostim pa pogosto ne postavljajo ugovorov. Samo Katoliška Cerkev je stalno na udaru – poslušati mora stare in obrabljene očitke o denarju, ki naj bi ga imela, od »vatikanskega zlata« in na splošno bogastva ter »vatikanskih bank«, pa do malih župnijskih otroških vrtcev, osnovnih in srednjih šol ter univerz, ki jih po njihovem ne bi smela imeti. Španski kanonist Aznar Gil ima na začetku svoje knjige zanimiv splošen komentar, ki ga velja kljub dolžini citirati: »Govoriti danes v Španiji o materialnem imetju Katoliške Cerkve, v katerem koli izmed njegovih odtenkov ali pomenov, je prav gotovo nevarna zadeva, ne

samo ker je treba strokovno razlagati različne vidike, temveč ker to pomeni vstopati v problematiko, v kateri se mešajo in križajo nerazumevanja, dvomi, sumničenja, temačnosti, idealizmi-realizmi itd., ki ustvarjajo aprioristične dvome, ob katerih je težko doseči umirjen in objektiven dialog. Temu je treba dodati še splošno pomanjkanje informacij, ki je značilno za cerkveno ekonomijo, kar je dobronamerno ali zlonamerno pomagalo ustvarjati fantastične privide o cerkvenem bogastvu, ki je v resnici le rahitična ekonomija, ki omogoča zgolj njeno preživetje. Edino bogastvo Cerkev je danes podobno tistemu, ki so ga nekoč imele premožne, a kasneje obubožane družine: zelo bogato kulturno in umetniško premoženje, ki pa je dejansko zelo malo vredno. Zato ni čudno, če se zaostrijo težave, kadar hočemo o tem govoriti iz cerkvenopravnega vidika. Meša se namreč kovinski zven časnega z duhovnim, kar nikoli ni bilo zlahka sprejeto. 'Častitljivi vonj po denarju' je bil vedno sporna tema v Cerkvi ... Očitna potreba Cerkev po časnih dobrinah, da lahko izpolnjuje svoje poslanstvo kot katera koli druga človeška skupina, in nujnost evangeljske revščine ustvarjata bogato in dinamično napetost, ki pa je bila v preteklosti tudi vedno vzrok delitve mnenj znotraj Cerkev.« (1993, 13)

Omenjeni avtor uporablja besedno zvezo »govoriti danes v Španiji«. Kaj pa »govoriti danes o tem« v Sloveniji? Kako je pri nas z nerazumevanji, dvomi, sumničenjem, meglo in temačnostjo v glavah in srcih ljudi, za katere bi lahko mislili in od njih celo pričakovali, da imajo o tem jasne pojme? Zagotovo na stanje stvari ponekod še vedno vplivajo ostanki miselnost iz polpretekle dobe, ko Cerkev ni smela opravljati niti najbolj elementarne dobrodelnosti. Kakorkoli že, danes se srečujemo z nelojalnimi nasprotniki in večnimi sovražniki Cerkev.

CERKVENA PRAVILA – ZAKONIK CERKVENEGA PRAVA

Vsako bitje, oseba ali ustanova, ki se sama sebe zaveda, samo sebe tudi opredeljuje in izpoveduje, kdo ali kaj je. S tem izpoveduje vse značilnosti lastne eksistence in se od tod pojavlja v javnosti z vsem, kar

je in ima. Za ustanove je naravno, da si ob ustanovitvi same sebi dajo ime, opredelijo svoj namen, postavijo pravila delovanja in se najprej same »ad intra« (od znotraj) po teh pravilih ravnajo. Nato pa zahtevajo od drugih, da ta interna pravila tudi zunaj nje (»ad extra«) spoštujejo. Na to je treba spomniti zato, ker so v danem besedilu obravnavana pravila in načela, ki si jih je Katoliška Cerkev postavila sama v sledenju svojemu ustanovitelju Jezusu Kristusu. Raba lastnih oziroma notranjih pravil potemtakem najprej meri na istovetnost, identiteto, skladnost nečesa s samim seboj. S temi normami Katoliška Cerkev vsem jasno sporoča, kaj je, kaj hoče biti in se poskuša tega dosledno držati. Njene notranje norme pa so nujno skladne z zunanjim normativnim sistemom in strukturo. Zunanje norme (mednarodnopravne, državne, ustavne, zakonske) namreč ustvarjajo pogoje in okvir, da vse skladno deluje. Katoliška Cerkev si je med drugim sama sebi postavila Zakonik cerkvenega prava, s katerim ureja svoj notranji ustroj in delovanje. Zadnja prenovljena različica Zakonika je iz leta 1983, prejšnja pa iz leta 1917. Na podoben način je cerkveno učiteljstvo v svojem večstoletnem oznanjevanju zbralo nešteto dokumentov (okrožnic, apostolskih spodbud, pisem itd.), v katerih je v vsakem obdobju izražala svoja stališča do vseh za človeštvo pomembnih vprašanj. V moderni dobi je vse to dobilo naziv družbeni nauk oziroma socialna doktrina Cerkve, ki obravnava najrazličnejše vidike človekovega delovanja. O tem obstaja obširna bibliografija v številnih jezikih, ki se posveča posameznim vprašanjem. Eden zadnjih uradnih cerkvenih dokumentov s tega področja je Kompendij družbenega nauka Cerkve, ki je bil izdan leta 2004 (v slovenskem prevodu: Kompendij 2005). V njem je vsebovan povzetek oziroma jedro cerkvenega nauka, ki se nanaša na družbena vprašanja.

V peti knjigi Zakonika cerkvenega prava je govora o cerkvenem premoženju. Kanon 1254 v prvem paragrafu določa naslednje: »Katoliška cerkev ima neodvisno od državne oblasti naravno pravico pridobivati, imeti, upravljati in odtujevati premoženje za namene, ki so ji lastni.« V drugem paragrafu je to pojasnjeno na naslednji način: »Nameni, ki so ji lastni, pa so predvsem: opravljanje božje službe, dostojno vzdrževanje klerikov in drugih služabnikov, opravljanje del svetega apostolata in krščanske dobroteljnosti, predvsem do ubogih.« V prvem poglavju Zakonika pod naslovom »Pridobivanje premoženja«

je v kanonu 1259 zapisano: »Cerkev more premoženje pridobivati na vse pravične načine naravnega ali pozitivnega prava, kakor smejo to drugi.« V drugem poglavju pete knjige pa Zakonik govori o upravljanju tega premoženja. Katoliška Cerkev torej lahko izvaja pridobitno dejavnost in si pridobiva premoženje »na vse pravične načine naravnega ali pozitivnega prava«. Posebej je poudarjeno, da to lahko dela tako, »kakor smejo drugi«. Ta zaključek spada v prej omenjeno naravno logiko in splošni pravni okvir.

Italijanski kanonist Morgante trdi, da iz kanona 1254 izhaja »dolžnost države, da Cerkvi priznava iste pravice, kakršne pripadajo državljanom v zvezi s pridobivanjem časnih dobrin. Ta dolžnost držav pa je uzakonjena v slovesnih konvencijah in mednarodnih deklaracijah.« (1993, 25) Nato citira Evropsko konvencijo za varstvo človekovih pravic z dne 4. novembra 1950: »Izvajanje pravic in svoboščin, ki so priznane v tej Konvenciji, mora biti zagotovljeno brez kakršnih koli razlik glede na spol, raso, barvo, jezik, vero, politično prepričanje ali katero koli drugo okoliščino državnega ali družbenega izvora, pripadnost državni manjšini, bogastvo, rojstvo ali druge okoliščine.« Generalna skupščina OZN v drugem členu svoje Deklaracije o človekovih pravicah z dne 10. decembra 1948 določa naslednje: »Vsakemu posamezniku gredo vse pravice in svoboščine iz te Konvencije brez kakršnih koli razlik glede na spol, raso, barvo, jezik, vero, politično prepričanje ali katero koli drugo okoliščino državnega ali družbenega izvora, pripadnost državni manjšini, bogastvo, rojstvo ali druge okoliščine.« (25–26) Z besedo »posameznik« je poleg fizične osebe mišljena tudi katera koli pravna oseba, kakor v našem primeru Katoliška Cerkev.

Ne glede na normativni vidik pa je v cerkveni doktrini nasploh in zlasti v družbenem nauku že stoletja jasno, da Cerkev lahko poseduje materialne dobrine in z njimi upravlja. O tem govori že tako klasičen avtor, kakršen je sveti Tomaž Akvinski, ki v svojem delu *De regimine principum* povzdigne srednjo mero med obema skrajnostma – materializmom in pretiranim spiritualizmom. Pravi, da je določena količina materialnih dobrin potrebna ne samo za življenje, temveč tudi »za uresničevanje kreposti«. (I, 15) To načelo sta bliže našemu času potrdili znani papeški okrožnici *Rerum novarum* (1891) in

Quadragesimo anno (1931). Rerum novarum Leona XIII. v paragrafu 17 govori o upravičenosti Cerkve do lastnega imetja, saj je to potrebno za njeno delovanje. V paragrafu 20 razglaša njeno zavezanost ne le duhovnemu zdravju ljudi, temveč tudi blaginji njihovega zemeljskega življenja. Quadragesimo anno Pija XI. pa v paragrafu 64 to dodatno potrjuje.

Papež Pij XII. je v nagovoru uradnikom Neapeljske banke 20. junija 1948 dejal naslednje: »Kadar denar, četudi v izobilju, ni malik, ki se mu žrtvuje vse, niti ni vulgarno sredstvo za zadostitev nizkih sebičnosti, temveč je v rokah duš, ki niso obremenjene z lakomnostjo, temveč so tega osvobodene in svobodne po svobodi, ki nam jo je dal Kristus, tedaj budi in ohranja dobra dela za dobro ljudi in božjo slavo ter se tako po čudežu milosti spreminja v prehodno stopnjo do pravičnosti in krščanske svetosti.« Leta 1950 (25. aprila) pa je v govoru uradnikom Italijanske centralne banke spomnil, da Kristus v evangelijih ne obsoja pravično pridobljenega bogastva, temveč nepravilno ravnanje z njim. (Belaunde 1980, 92–93) Ob tem velja spomniti, da so dobrine le sredstvo in načelno niso ne dobre ne slabe, same po sebi so moralno indiferentne. To je jasno izrazila že okrožnica Quadragesimo anno v paragrafu 105.

Španski Splošni slovar cerkvenega prava (Otaduy et al. 2012) se pod geslom »Časno premoženje Cerkve« posebej ukvarja z ekleziološko in kanonsko upravičenostjo cerkvenega premoženja ter njegovega upravljanja. Najprej omenja, da drugi vatikanski koncil v osmem paragrafu dogmatične konstitucije o Cerkvi (Lumen gentium) izrecno poudarja, da Cerkev sestavljata dve stvarnosti, božja in človeška, ki iz obeh prvin dejansko sestavljata eno samo stvarnost. Duhovna dimenzija Cerkve namreč ne more pozabiti na obstoj vidnega in družbenega organizma. Cerkev kot »božje ljudstvo« potrebuje materialna sredstva, da lahko udejanja svoje odrešenjsko nadnaravno poslanstvo, kakor je zapisano v paragrafu 76 koncilске pastoralne konstitucije o Cerkvi in svetu Gaudium et spes. Časne dobrine predstavljajo sredstvo, ki je neločljivo povezano s cerkvenim poslanstvom. Istočasno pa ima to poslanstvo določene omejitve. V danem kontekstu so upravičene samo tiste časne dobrine, ki so resnično potrebne za izvrševanje tega poslanstva. »Upravljanje s

cerkvenimi časnimi dobrinami mora biti strokovno primerno in gospodarsko uspešno. To pomeni, da morajo imeti upravitelji tega imetja tehnično usposobljenost in poklicno izkušnost v upravi in financah ter drugih sorodnih veščinah.« (703) Iskanje zdravega dobička pa mora biti vseskozi uravnoteženo s kriteriji uboštva in pravičnosti. Drugi odstavek kanona 1254 v Zakoniku cerkvenega prava, ki govori o namenih Katoliške Cerkve, omenja le glavne. To pa ne izključuje drugih, ki so implicirani in ki bi jih cerkvena hierarhija ali verniki lahko rabili na številnih področjih, kot denimo pri krščanski formaciji, v šolstvu (na vseh stopnjah), sodobnih komunikacijskih sredstvih, tiskarnah, založbah in pri novih načinih apostolata, potrebni navzočnosti na mednarodnih forumih, vzdrževanju domov za ostarele itd. (703)

Zakonik v poglavju »Pridobivanje premoženja« govori bolj ali manj zgolj o darovih, pri čemer niso izključeni drugi »pravični načini«, ki jih predvidevata »naravno ali pozitivno pravo«, skladno s prej omenjeno splošno pravno strukturo. To pomeni, da se je v teh zadevah treba ravnati po veljavni civilni zakonodaji vsake države, ki določa načine pridobivanja premoženja. V mejah teh določb, skladno z državnim javnim in zasebnim pravom, lahko torej Cerkev izvršuje vse pridobitne dejavnosti, ki bi bile potrebne za izpolnitev njenega namena. Kanon 1254 v prvem odstavku govori o namenih, ki so Cerkvi lastni. Ta pravica pa istočasno vsebuje omejitve. Ena izmed omejitev izključuje tista sredstva in dobrine, ki po svoji naravi niso in ne morejo biti uporabne za izpolnitev cerkvenih namenov, ker so denimo »extra commercium« (izven domene pridobivanja/trgovanja) ali celo ilegalne. Druga omejitev pa meri na način, kako se sredstva in imetje upravlja, da ne bi prihajalo do zlorab. Španski komentar Zakonika zelo jasno trdi, da »podjetja in druga produkcijska sredstva niso sama po sebi ('per se') nedovoljena in neprimerna, da bi bila del cerkvenega premoženja, a je hkrati jasno, da morajo nameniti ves dobiček in rento za izpolnitev cerkvenih namenov«. (Marzoa et al. 2002, 44) Garrido Casal zastopa stališče, da »Cerkev ne zavrača in ne opušča gospodarske dejavnosti, temveč jo uporablja na poseben način, ki se ne identificira z nobeno zgolj tuzemsko ideologijo. Človeško vsebino teh dobrin vrednoti v luči evangelija. /... / Cerkev je dolžna primerno investirati materialna sredstva, s katerimi razpolaga, da z dobičkom podpira lastno dejavnost,

ki ji jo je naložil Ustanovitelj. /... / Pri upravljanju sredstev morajo pred tehnično-efektivnimi vselej prevladovati pastoralni nagibi.« (2009, 31) Schouppe dodaja, da »meje gospodarske perspektive najdemo tudi pri upravljanju premoženja. V številnih primerih je primerno investirati denar, vendar je to treba narediti v skladu s spoštovanjem določenih pravil (dovoljene pogodbe, skladnost z načelom uboštva in drugimi nameni Cerkev) in ne zgolj po kriteriju rentabilnosti določenega posla.« (2007, 23) Kot primer prihodkov iz tega naslova avtor omenja možnost t. i. civilnih sadov. Po njegovem so to lahko obresti na kapital, dosmrtna ali kakršne koli druge rente, plačilo najemnin ipd. (79)

Nameni Cerkev kot vzrok in omejitev hkrati na podlagi omenjenega predstavljajo temeljna načela celotnega patrimonialnega cerkvenega prava. V Zakoniku omenjenim štirim namenom lahko dodamo še druge, ki so porazgubljeni drugod po Zakoniku in dokumentih drugega vatikanskega koncila. Pri tem gre za tiste namene, »ki se tičejo pobožnosti, apostolata in krščanske dobroteljnosti, bodisi duhovne ali časne« (kanon 114); ali pa tiste, ki zadevajo »prizadevanje za popolnejše življenje ali za pospeševanje javnega bogočastja ali krščanskega nauka ali za druga dela apostolata, kot so prizadevanja za evangelizacijo, opravljanje del pobožnosti ali krščanske dobroteljnosti in za prepojitve časnega reda s krščanskim duhom« (kanon 298). Koncilski dokumenti so kot cerkveni namen poudarili ustanavljanje in vodenje šol, lastništvo in uporabljanje družbenih občil (medijev), promocijo misijonske dejavnosti, pomoč revnim ter promocijo miru in pravičnosti (Marzoa et al. 2002, 44). S temi nameni popolnoma soglaša italijanski kanonist Cristian Begus (2007, 35).

Vsi zgoraj navedeni avtorji so si edini v tem, da Cerkev lahko opravlja pridobitno dejavnost, ki je potrebna za njeno preživetje. Nikjer ni namreč določeno, da mora Cerkev živeti samo od darov. Darovi so sicer zaželeni, a nikakor ne morejo biti edino sredstvo za izpolnjevanje njenega poslanstva. Cerkev in kristjani zato ne bi smeli podleči očitkom nasprotnikov, ki bi zelo radi videli, da bi bila Cerkev siromašna, nebogljen in nesposoben kakršnega koli zunanega oziroma v družbi vplivnega delovanja. Cerkev mora, tako kakor vsak posameznik, zaupati v Boga. To pa ne pomeni, da bo vse padlo »od zgoraj«. Preveč znano in

jasno je vodilo »Moli in delaj«, prav tako slovenski rek »Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal«. To velja tudi za pridobitno dejavnost Cerkve.

UBOŠTVO V DUHU

V okviru obravnavane problematike nujno obstajajo še drugi vidiki, ki zadevajo zlasti preudarnost in zmernost. Zgoraj sta bili že omenjeni dve skrajnosti – materializem in pretirani spiritualizem. Prva ali druga skrajnost je lahko udomačena v državah, v katerih se življenje nagiba bolj na eno ali na drugo stran, in sicer v odvisnosti od gospodarskih pogojev, ki tam prevladujejo. V bogatejših državah je skušnjava bolj v prvi skrajnosti, v revnejših bolj v drugi. Povsod pa mora veljati kriterij pravilno razumljenega uboštva. Gre za uboštvo v duhu (Mt 5,3). To meri na nenavezanost na zemeljske dobrine – naj jih bo veliko ali malo. Gotovo neredki izmed nas poznamo premožne ljudi, ki živijo skromno in brez zunanjega razglašanja veliko pomagajo Cerkvi oziroma njeni karitativni dejavnosti. Lahko pa poznamo tudi revne, ki ob svoji nebogljenosti, do neke mere morda razumljivo, hlepijo zgolj po materialnem. V tej zvezi se ponekod veliko govori o »Cerkvi ubogih«. S tem še ni nič narobe, a ko je treba zgraditi katoliško šolo ali kako drugo nujno potrebno zgradbo za nego ostarelih ali bolnih, bo Cerkev prosila za podporo tiste, ki imajo denar, ne pa ubogih, ki ga nimajo ali ga imajo samo toliko, da komaj preživijo. Cerkev tvorijo oboji – tisti, ki denar imajo, in tisti, ki jim ga primanjkuje. Duhovna razsežnost pa je tista, ki prve in druge izenačuje ter omogoča, da oboji istočasno, sicer vsak na svoj način oziroma po svojih zmožnostih, duhovno prispevajo h gradnji »božjega kraljestva« že na zemlji.

Ob vsem, kar je bilo doslej pojasnjeno, velja ponovno opozoriti na že citirano besedilo, ki ga vsebuje Zakonik cerkvenega prava v kanonu 1254: »Cerkev more premoženje pridobivati na vse pravične načine naravnega ali pozitivnega prava, kakor smejo to drugi.« Besedna zveza »kakor smejo to drugi« po eni strani postavlja pravilo in brani načelo enakosti pred zakonom in drugimi posamezniki ter ustanovami. Dejansko pa je priporočljivo, da Cerkev to enakost in pravico uporablja

in uveljavlja s previdnostjo. V zgoraj omenjenem španskem Splošnem slovarju cerkvenega prava je zapisano, da »mora upravljanje s cerkvenimi časnimi dobrinami biti strokovno primerno in gospodarsko uspešno. To pomeni, da morajo imeti upravitelji tega imetja tehnično usposobljenost in poklicno izkušnost v upravi in financah ter drugih sorodnih veščinah.« (Otaduy et al. 2012, 703)

ZAKLJUČEK – PREVIDNOST PRI UPRAVLJANJU

Ker se s primernim upravljanjem obstoječega premoženja udejanja tudi pridobivanje novega, je funkcija upraviteljev pomembna. Kakor pojasnjuje Aznar Gil (1993, 362), sedanji Zakonik cerkvenega prava zelo malo govori o značilnostih in pogojih, ki naj bi jih imel upravitelj ali oskrbnik cerkvenega premoženja. V kanonu 1279 je govora le o »sposobnih osebah«, ki delujejo v občestvu s Cerkvijo. Kljub temu se Zakonik veliko posveča sami upravi premoženja. Upravitelji so lahko kleriki ali laiki (kanon 1282), brez razlikovanja med moškimi in ženskami. Isti avtor v tem okviru opozarja, da je prejšnji Zakonik iz leta 1917 od upraviteljev premoženja zahteval naslednje kvalitete: morajo biti preudarni možje, usposobljeni in na dobrem glasu, spretni v upravljanju s časnimi dobrinami; ne samo zato, da se prepreči možna škoda, ki bi jo lahko utrpela cerkvena pravna oseba, temveč tudi zato, da se izključi kakršen koli sum pri vernikih; njihov mandat naj bi trajal tri leta z možnostjo ponovne nastavitve.

V diplomaciji najdemo klasično pravilo: »Aliis licet, tibi non licet.« (»Drugim je dovoljeno, tebi ni.«). To meri na obnašanje diplomata, ki si v odnosu do drugih ljudi ne sme dovoliti niti besede niti geste, ki bi bila lahko kakor koli razumljena kot neprimerna. To, kar je za druge lahko sprejemljivo, zanj ni. Pravilo je uporabno tudi v našem kontekstu. Pri dovoljeni pridobitni dejavnosti Cerkev mora veljati naslednje: Cerkev jo lahko opravlja, kakor smejo to drugi, vendar vselej s previdnostjo, včasih pa tudi skrajno pazljivo. Obstajajo okoliščine in primeri, v katerih Cerkev ne bi smela biti vpletena kljub temu, da »sme, kakor drugi«, saj bi s tem preveč tvegala. To je lahko očitno pri

sodelovanju v delniških družbah, če cerkveni kapital v njih ni večinski, da bi tako lahko imel nadzor nad najpomembnejšimi odločitvami družbe. Vidik previdnosti bi lahko povzeli v naslednjih treh glavnih smereh: 1. zakonitost, korektnost, brežhibnost, poštenost upravljanja ali poslovanja; 2. transparentnost pri upravljanju ali poslovanju; in 3. razumnost, previdnost, preudarnost, modrost. Podani vrstni red je zgolj deklarativne narave, saj je nemogoče določiti, kaj je na prvem in kaj na zadnjem mestu. Četudi se zdi, da je poštenost prva, nerazumna in neprevidna poštenost vendarle ni smotrna. Če zadeve ne potekajo v celoti transparentno, se bo kljub poštenosti, modrosti in pazljivosti vse zdelo »umazano«, saj odsotnost nadzora lahko dopušča sum, da se nekaj skriva. Vse omenjeno mora biti torej med seboj prepleteno.

K temu je treba dodati še neprijetno misel, ki mora spremljati tovrstno dejavnost. Pri vrednotenju pridobivanja in upravljanja premoženja je treba žal vselej predvidevati tudi slabe namene, ki ne prihajajo samo s strani nasprotnikov Cerkve, temveč tudi »lastnih ljudi«. Razumski in karseda nepristranski pristop nam lahko pomaga pri obravnavanju te občutljive snovi, ki zadeva človeka samega in njegovo naravo, ki je telesna in duhovna. Prehitre in nepremišljene sodbe v teh zadevah lahko v skrajnih primerih pripeljejo do znanih krivic, v najmilejši različici pa do praznega govorjenja in izkazovanja očitnega nepoznavanja problematike.

REFERENCE

Akvinski, Tomaž. 1964. *Del gobierno de los principes (De regimine principum)*. Prev. Alonso Ordóñez. Buenos Aires: Editorial Lozada.

Aznar Gil, Federico D. 1993. *La administración de los bienes temporales de la Iglesia*. Salamanca: Universidad Pontificia de Salamanca.

Begus, Cristian. 2007. *Diritto patrimoniale canonico*. Città del Vaticano: Lateran University Press.

Belaunde, Cesar H. 1980. *Doctrina economico-social*. Buenos Aires:

Editorial Claretiana.

Garrido, Casal, in Pablo Amador. 2009. Administracion eclesiastica. Buenos Aires: Editorial Universidad Catolica Argentina.

KKC – Katekizem Katoliške cerkve. 1993. Prev. Anton Štrukelj. Ljubljana: Družina.

Kompendij – Kompendij družbenega nauka Cerkev. 2005. Prev. Pavel Bratina. Ljubljana: Družina.

Koncilski odloki: drugi vatikanski cerkveni zbor. 1980. Ur., prev. Anton Strle. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.

Leon XIII. 1891. Delavsko vprašanje: okrožnica sv. očeta Leona XIII. Prev. Andrej Kalan. Ljubljana: Katoliška tiskarna.

Marzoa, Ángel, Jorge Miras, in Rafael Rodriguez-Ocana. 2002. Comentario Exegetico al Codigo de Derecho Canónico. Pamplona: Instituto Martin de Azpilcueta, Facultad de Derecho Canónico, Universidad de Navarra.

Morgante, Marcello. 1993. L'amministrazione dei beni temporali nella chiesa. Rim: Piemme.

Otaduy, Javier, Antonio Viana, in Joaquín Sedano. 2012. Diccionario General de Derecho Canonico, zv. 1. Navarra: EUNSA.

Pij XI. 1940. Okrožnica Pija XI. Quadragesimo anno: o obnovi družbenega reda. Ur., prev. Aleš Ušeničnik. Domžale-Groblje: Misijonska tiskarna.

Schoupe, Jean-Pierre. 2007. Derecho patrimonial canonico. Pamplona: Ediciones Universidad de Navarra.

ZCP – Zakonik cerkvenega prava (Codex iuris canonici). 1983. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.

UDK: 272:339.138(497.4)

1.01 izvorni znanstveni članek

Milena Fornazarič

docent, Fakulteta za poslovne vede (Katoliški inštitut)

Zoran Vaupot

docent, Fakulteta za poslovne vede (Katoliški inštitut)

TRŽENJE CERKVENEGA PREMOŽENJA V SLOVENIJI

IZVLEČEK: Po svetu zasledimo jasna pravila tako cerkvenih institucij samih kot tudi držav (davčni vidik) glede rabe cerkvenega premoženja v neverske namene. Lahko Katoliška Cerkev v Sloveniji sploh trži svoje premoženje? Kateri del cerkvenega premoženja je sploh mogoče tržiti? Izpostavili smo praktični primer iz poslovnega sveta in preverili, kako je mogočno tržiti cerkveno premoženje skladno s trženjsko teorijo (definiranje produkta trženja, cenovna politika, trženjski kanali in promocija). Navedli smo nekaj dilem (pravne, organizacijske, davčne narave), nekaj izzivov (določitev jasnih ciljev) in tudi konkretnih napotkov iz trženjske stroke, kako si olajšati nastopanje na trgu. Vsekakor gre za področje z veliko rezervami, izzivi in obenem še neizkoriščenimi načini, kako se lahko Cerkev v Sloveniji še bolj približa svojim vernikom.

JEL KLASIFIKACIJSKA KODA: M31, M37, Z12

KLJUČNE BESEDE: trženje, cerkveno premoženje, cilji trženja, nastop na trgu

MARKETING OF THE CHURCH PROPERTY IN SLOVENIA

ABSTRACT: Different Church institutions as well as individual states (tax implications) around the world have clear rules on commercial use of Church facilities. Can the Catholic Church in Slovenia market its own property? Which part of the Church property is possible to be marketed? We pointed out a case study from business environment and we tried to connect commercial use of the Church property to marketing theory (product, price, place, promotion). We listed some tax, legal and organizational dilemmas, some challenges (defining clear goals) and some instructions from marketing practice how to be successful on the market. This is obviously a huge opportunity for the Slovenian Catholic Church, with many challenges and unused ways how to become even closer to its faithful.

JEL CLASSIFICATION CODE: M31, M37, Z12

KEYWORDS: marketing, Church property, marketing goals, marketing activities

UVOD

Po svojem poslanstvu je Katoliška Cerkev načeloma blizu vernikom in njena (prvenstvena) bogoslužna funkcija je na splošno jasno razumljena. Kljub temu da je delovanje te institucije v osnovi izrazito neprofitno, Cerkve povsod po svetu, na tak ali drugačen način, posedujejo različno premoženje, ki je namenjeno predvsem bogoslužju in vernikom. Po svetu zasledimo jasna pravila tako cerkvenih institucij samih kot tudi držav (davčni vidik) glede rabe cerkvenega premoženja v neverske namene. Pri tem se zastavlja vprašanje, ali lahko Cerkev sploh trži svoje objekte.

Pri upravljanju cerkvenega premoženja in njegovi neverski rabi je treba ločiti med nepridobitnimi in pridobitnimi dejavnostmi. Med neverske nepridobitne dejavnosti spada denimo raba cerkvene lastnine za kulturne dogodke ali izobraževanje, ko gre za podporo Cerkve lokalnemu okolju, vernikom pri njihovem druženju, izobraževanju in podobno. Neverska nepridobitna dejavnost se izvaja

tudi takrat, ko cerkveni objekti nastopajo v funkciji dobrodelnosti. Neverska pridobitna dejavnost pa zajema okoliščine, ko gre za potencialno trženje cerkvenega premoženja v pridobitne namene.

V članku se ne spuščamo v analizo pravnih in finančnih opredelitev organizacijskih oblik cerkvenega premoženja, kakor denimo zasebnih zavodov (npr. dom za ostarele) ali pravnih oseb, ki upravljajo z gozdovi (npr. družba z omejeno odgovornostjo, samostan ipd.). Iz tega razloga sama uporaba različnih izrazov – kakor denimo »pridobitna«, »nepridobitna«, »profitna« ali »tržna« dejavnost –, ki se v zakonodaji uporabljajo v povezavi z različnimi dejavnostmi, ne opredeljuje ciljne oziroma »pravilne« organizacijske oblike premoženja Cerkve.

UREDITEV PO SVETU IN OSNOVNA NAČELA

Ko pregledujemo prakso posameznih cerkvenih institucij po svetu s poudarkom na Katoliški Cerkvi, zasledimo predvsem dvoje: to področje je urejeno z vsakokratnimi zakoni posamezne države in njenim odnosom do Katoliške Cerkve ter upoštevanjem davčne zakonodaje, ki velja za cerkvene institucije, če gre za potencialno pridobitno dejavnost. Pri trženju objektov, ki so velikokrat tudi del narodne kulturne dediščine in pod spomeniškim varstvom (kar pomeni, da je vzdrževanje povezano z velikimi in stalnimi stroški), pa je treba upoštevati, da je Cerkev lastnica nekaterih objektov, ki so tudi v civilni rabi, denimo vrtci, šole, domovi za ostarele. Pri tem nastopajo podobna pravila, kakršna veljajo na trgu za trženje katerega koli objekta. Pri trženju tega, kar ljudje običajno razumejo kot Cerkev, je treba torej v osnovi ločiti med trženjem ideje (poslanstva Cerkve in širitve idej med verniki) ter upravljanjem njenega realnega premoženja v določenem prostoru in času. Pri slednjem lahko razlikujemo med upravljanjem stvarnega premoženja (zgradbe, zemljišča, gozdovi) in upravljanjem tistih storitev ali nakupov, kjer Cerkev nastopa na trgu.

Ko gre za neprofitno rabo cerkvenih objektov, velja nekaj

osnovnih načel (St. Mary 2012; Church Policy 2011). Primarni cilj rabe objektov je opravljanje bogoslužno-dušnopastirske oziroma pastoralne dejavnosti, to je dejavnosti v ožje verskem pomenu. Ko gre za drugačno, to je neversko, a vseeno nepridobitno dejavnost (npr. kultura, izobraževanje), velja, da v cerkvenih prostorih ne morejo potekati aktivnosti, ki niso skladne s cerkvenim naukom in katoliškimi etično-moralnimi načeli. Skupine, ki cerkvene objekte uporabljajo v neprofitne namene, ne smejo biti politične ali aktivistične organizacije zasebne narave. Cerkvinih objektov navadno ne uporabljajo pripadniki drugih veroizpovedi. Predpostavlja se spoštovanje obstoječih verskih simbolov in kodeksa vedenja, primernega za cerkvene objekte. Pri tem veljajo tudi določena druga pravila iz civilnega sveta (požarna varnost, ravnanje z odpadki, prepoved kajenja, pitja alkohola, skrb za otroke itd.). Za tako rabo so jasno določeni ceniki uporabnine. Raba cerkvenih objektov v zasebne poslovne namene ni dovoljena, prav tako ni dovoljena njihova povezava s konkretnimi marketinško-trženjskimi aktivnostmi.

Vprašati se velja tudi glede odnosa kristjanov do finančnih sredstev, kapitala in pridobitne dejavnosti Cerkve. Kakor navajajo nekateri avtorji, denimo Gregg (2017), lahko ljudje, ki se ukvarjajo s financami, s svojimi napakami resno ogrozijo blaginjo revnih, ostarelih in drugih ranljivih skupin. Prav tako lahko ogrozijo razmere, ki pomagajo k splošnemu napredku. Kljub temu bi brez finančnih sredstev in ljudi, podkovanih v finančnem upravljanju, imeli večinoma le samooskrbna gospodarstva, kar bi privedlo do tega, da bi prav ljudje na robu družbe imeli še manj možnosti, da bi ušli revščini, istočasno pa bi bolj premožni imeli manj sredstev za pomoč bližnjim v stiski. Takšna utemeljitev po našem mnenju upravičuje pridobitno dejavnost Cerkve, v katero sodi tudi organizacija tržnih aktivnosti, povezanih s cerkvenim premoženjem. V tem kontekstu knjiga Philipa Bootha Družbeni nauk Cerkve in tržno gospodarstvo (2014) ne govori o tem, da bi morala Cerkev tržno gospodariti, temveč o spoznanjih, da je Cerkev tista, ki je z oznanjevanjem svobode omogočila svoboden razcvet tržnega gospodarstva in evropske civilizacije. Boothovo delo temelji na analizi papeških enciklik o družbenem nauku Cerkve, ki zagovarja svobodo tržnega gospodarstva s socialno noto in hkrati obsoja njegove deviacije. Podobne analize posameznih elementov tržnega

gospodarstva s poudarki na socialni noti in obsodbi tržnih deviacij najdemo tudi pri Woodsu (2005), medtem ko se z odnosom Cerkve do ekonomije, lastnine in storitev, ki jih ta opravlja za svoje vernike, izčrpno ukvarjata Hall in Bold (2006). Gregg (2017) navaja obsodbo papežev glede pohlepa finančnih institucij, borznih hiš in finančnih mehanizmov, ki so po letu 2008 z matematičnimi algoritmi in projekcijami povzročili »finančne balone«, za njimi pa stojijo konkretni ljudje s svojimi človeškimi slabostmi oziroma pohlepom.

Cerkev je navadno močno vpeta v življenje vernikov in lokalnega okolja. Da lahko deluje v dobro širše skupnosti, je treba opraviti več korakov (Throop 2008):

1. identifikacija potreb lokalnega okolja;
2. identifikacija možnosti cerkvenih objektov za neversko rabo;
3. lociranje človeških in ostalih virov za upravljanje z njimi, posredovanje le-teh lokalni skupnosti in nadzor nad njihovo rabo; pri vsaki rabi, ki ni strogo verska, je treba trajno ovrednotiti vsak dogodek in presoditi njegove pozitivne in negativne učinke;
4. definiranje cenovne in stroškovne politike.

Za neverske potrebe in rabo sakralnih objektov je torej treba vzpostaviti sistem več politik oziroma ravnanj in pravil na praktični ravni, ko gre za (2008):

1. koordinacijo (kdo odloča o oddajanju prostorov v druge namene, kdo ima pri tem prednost, kdo je kontaktna oseba);
2. odgovornost (koliko dela opravijo cerkveni uslužbenci in koliko zunanji sodelavci, kako je z morebitno škodo, čiščenjem, morebitnim vandalizmom);
3. stroške (kakšna je cenovna politika oddajanja, ko gre za posameznike, skupine, neverujoče; kakšen je davčni vidik – v tujini navadno poznajo več vrst najemnin –, ko gre za druženje med verniki, versko izobraževanje in kulturne prireditve odprtega tipa);
4. zavarovanje in drugo odškodninsko odgovornost (morebitna

nastala škoda, kako je zavarovano premoženje, potencialne poškodbe obiskovalcev);

5. varnost oziroma varnostno službo.

Ko gre torej za rabo cerkvenih objektov za namene, ki niso strogo verski, potrebujemo razmislek predvsem o tem, kako takšne aktivnosti sobivajo z osnovnim cerkvenim poslanstvom, komu so namenjene in kakšne posledice prinašajo.

Kadar razmišljamo o tržni oziroma profitni rabi cerkvenega premoženja, imamo najpogosteje v mislih upravljanje z gozdovi in drugimi površinami ter oddajanje stanovanjskih površin v cerkveni lasti, kjer so pravila tržne dejavnosti jasna in urejena z vsakokratno obstoječo zakonodajo. Pogosto pa pozabljamo, da je Cerkev tudi sama uporabnica določenih storitev ali izdelkov, ki jih potrebuje za svoje delovanje ali življenje svojih uslužbencev. Cerkev kot tržni dejavnik vstopa na trg tudi po nabavni plati kot pomemben, stabilen in stalen odjemalec določenih izdelkov ali storitev. Cerkev letno in pravzaprav vsakodnevno potrebuje vrsto izdelkov za opravljanje bogoslužja in svojega dušnopastirskega poslanstva (sveče, okrasitev cerkva, oblačila itd.), obenem pa je uporabnica določenih tržnih storitev (zavarovanje objektov, oskrba z energijo, telekomunikacije itd.). Zgled za dodatne prihodke lahko poiščemo pri globalnih podjetjih, ki nastopajo na več trgih in znajo optimizirati svoje izhodne stroške s centralno nabavo določenih storitev, pogajajući s ponudniki le-teh na trgu in, upoštevajoč stalnost ter količino nakupov, tudi s količinskimi popusti. Ti lahko v daljšem časovnem obdobju prinesejo precejšnje prihranke. To velja še posebej takrat, ko gre za večja vzdrževalna in gradbena dela ter nadomeščanje odslužene opreme (cerkvene klopi ali stoli, osvetlitev, ozvočenje, ogrevanje itd.). Kakor kaže v nadaljevanju predstavljen primer podjetja za izdelavo klopi oziroma stolov za cerkvene prostore, je Cerkev blizu ljudem in pozna njihove potrebe.

Pred nekaj leti je soavtor tega besedila v vlogi kriznega managerja vodil projekt preobrata poslovanja v takrat še nedavno novoustanovljenem hčerinskem podjetju nekdanje velike in ugledne slovenske skupine s področja lesnopredelovalne industrije, ki se je znašla v postopku prostovoljne likvidacije. Omenjeno hčerinsko podjetje je proizvajalo pohištvene izdelke za profesionalne uporabnike, velika večina izdelkov so bili stoli za različne namene – od pisarn, domov za ostarele in šol do cerkva. Prav slednji segment naročnikov je predstavljal pomemben del prihodka podjetja, saj smo bili daleč največji dobavitelj stolov za naročnike iz številnih slovenskih župnij in samostanov, zelo velika količina stolov pa je našla svoje raznovrstne kupce po vsej Evropi – od Nemčije, Francije, Švice in vse do skandinavskih držav.

Ker smo imeli pomembno število relativno velikih kupcev tudi v Angliji, smo se odločili, da bomo poskušali ta trg dodatno razviti. Po naših analizah namreč nismo dosegali tolikšne realizacije tržnega potenciala, kakor na drugih obstoječih tržiščih. Razmislek, v kateri smeri razvijati naše tržne aktivnosti za dvig prodajnih rezultatov, nas je pripeljal do ugotovitve, da za potencialne cerkvene naročnike iz Anglije pravzaprav ne dobavljamo ničesar. Ker je to stanje v primerjavi z našimi uspešnimi rezultati na drugih prej omenjenih trgih predstavljalo anomalijo, smo se odločili raziskati angleški trg za dobavo stolov za potrebe cerkva. Analizo smo začeli z ugotovitvijo, da je naše podjetje oziroma njegov pravni predhodnik sicer že v preteklosti ponujal stole za cerkvene objekte tudi angleškim kupcem, a je bil pri tem neuspešen iz ne povsem pojasnenih razlogov. Zaradi tega se je porodila misel, da bi morda veljalo namesto s stoli poskusiti s cerkvenimi klopmi. Ker gre za specifičen proizvod, s katerim naši zaposleni tehnologi in obstoječi zunanji oblikovalci niso imeli izkušenj, smo se s predlogom za sodelovanje obrnili na eno izmed slovenskih fakultet, ki se je ukvarjala z dizajnom. Naš predlog je naletel na odličen odziv, zgledno hitro so aktivirali svoje študente, ki so z navdušujočo kreativnostjo predlagali številne inovativne oblike cerkvenih klopi. Izbrali smo jih kakih dvajset in jih atraktivno predstavili na velikem oglasnem panoju.

Ker je udeležba na sejmih za pohištveno industrijo eden izmed

najpomembnejših kanalov oglaševanja in načinov stika s kupci ter obenem zelo neposredna metoda izvedbe tržne raziskave, smo po izvedeni analizi obstoječih sejmskih predstavitev v Angliji izbrali sejem cerkvene opreme. Zelo specializiran dogodek zaradi kratkega, dvodnevnega trajanja ni predstavljal prevelike finančne obremenitve. Le-ta je bila zanesljivo manjša, kakršen bi bil denimo vložek v specializirano tržno raziskavo, katere izvedbo bi morali zaupati zunanjim izvajalcem. Z velikim pričakovanjem glede odziva obiskovalcev smo oblikovali naš razstavni prostor in zanj sestavili kompetentno ekipo sodelavcev, v kateri so bile zastopane tako izkušnje iz prodaje vseh naših izdelkov na angleškem trgu kot tudi tiste iz prodaje segmentu cerkvenih kupcev iz celotne Evrope. Z ekipo najožjih sodelavcev smo nestrpno pričakovali poročilo naših udeležencev sejma, ki smo ga tudi dočakali takoj po njihovem povratku iz Anglije. Glavno sporočilo je bilo preprosto: naše predstavljene oblike klopi so bile udeležencem sejma, med katerimi so prevladovali cerkveni ekonomski oziroma nabavniki, sicer zelo všeč, a proizvod (klop) za njih enostavno ni bil pravi. Tudi v angleških cerkvah so namreč odslužene klopi praviloma nadomeščali s stoli. Razlog za nezanimivost proizvoda je bil jasno argumentiran s strani večjega števila obiskovalcev sejma in je zvenel nekako takole: prostori angleških cerkva se v vedno večjem obsegu tržijo kot prostori za razne kulturne prireditve. Glede prostorske prilagodljivosti fiksno postavljenih klopi in premičnih stolov slednji vsekakor prepričljivo zmagajo. Poleg tega je na enaki površini mogoče na stole praviloma posesti večje število obiskovalcev kakor v cerkvenih klopih, saj te zavzemajo več prostora. Jasna ekonomska logika je torej pretehtala v korist nadomeščanja obstoječih cerkvenih klopi s stoli in noben drug razlog ni imel večje moči, ki bi nagnila odločitev v smeri nadomestitve klopi z novimi klopami.

Tako smo s sejemsko analizo trga pri neposrednih potencialnih kupcih zelo hitro prišli do odgovora, da naše vlaganje v razvoj cerkvenih klopi, vsaj za potrebe angleškega trga, ne bi bilo smiselno. Ker smo na ostalih trgih za cerkveno rabo že uspešno prodajali naše stole, smo projekt cerkvenih klopi takoj opustili. Še vedno pa je ostalo neodgovorjeno vprašanje, zakaj v Angliji ne uspemo prodati niti stolov. Odgovor na to vprašanje smo kmalu dobili, izhajal pa je prav tako iz

omenjene zelene funkcionalnosti cerkvenih prostorov kot lokacij kulturnih dogodkov. Stoli za te namene so morali imeti dve ključni lastnosti – nakladalnost in relativno nizko težo (zaradi pogostih potreb po premikanju). Prvi pogoj je bil izpolnjen že z izdelki, ki smo jih redno proizvajali. Pri drugem pa se je zalomilo. Naši standardni stoli, ki so bili v celoti iz lesa, so bili težji od tistih s kovinskim podnožjem. Slednje bi sicer lahko (in smo jih tudi dejansko) proizvajali, a ker smo kovinska podnožja uvažali v relativno majhnih količinah, so bile njihove cene posledično relativno visoke. Zato smo bili pri končnih izdelkih nekonkurenčni. Skratka, izdelka za trg angleških cerkva nismo bili sposobni ponuditi po ceni, ki bi jo trg lahko sprejel.

KAJ JE LAHKO PREDMET TRŽENJA?

Po predstavitvi primera iz poslovne prakse, ki lepo osvetljuje tako naraščajoč pomen cerkvenih prostorov in tržno ponujenih lokacij za kulturne dogodke kot tudi pomen produktnega prilagajanja opreme dobaviteljev, se sedaj usmerimo na tisto tematiko, ki jo ilustrira očitna tržna usmerjenost Anglikanske Cerkve. Zdi se, da kakor Anglija v Evropi prednjači s tisto najbolj prvinsko obliko kapitalističnega oziroma tržnega gospodarstva, tako se takšno ravnanje prenaša tudi na njene družbene podсистeme, med drugim Anglikansko Cerkev. Kakor kaže zgoraj predstavljeni primer iz prakse, se Cerkev obnaša kot dober gospodar v vseh vidikih trženja, tudi pri optimizaciji sedežnih kapacitet za obiskovalce neverskih dogodkov. Trženje cerkvenega premoženja je torej družbeno sprejeto, očitno pa obstaja tudi določeno povpraševanje po uporabi tega premoženja. Po naših izkušnjah iz poslovne prakse podobne trende lahko zasledimo še v skandinavskih državah in Nemčiji, čeprav je trenutno vendarle mogoče opaziti, da so ti zaenkrat še manj izraziti kakor na Otoku. Kaj pa Slovenija? Na prvi pogled se zdi, da je Katoliška Cerkev v Sloveniji pri vpeljavi aktivnega pristopa k dobičkonosnemu trženju vsaj nekaterih tipov svojih nepremičnin še relativno zadržana. Ali s tem zgolj sledi določeni splošni usmeritvi Katoliške Cerkve, ki je (nekoliko) drugačna v

primerjavi z Anglikansko, pa je že stvar ločene raziskave.

Poskušajmo najprej odgovoriti na vprašanje, katere vrste premoženja, ki jih ima v lasti Katoliška Cerkev v Sloveniji, je sploh teoretično mogoče tržiti. Naj dodamo, da se v tem prispevku ne sprašujemo o etično-moralnih vidikih samega obstoja in nadalje tudi trženja cerkvenega premoženja, o čemer je sicer mogoče zaslediti že veliko literature, kot denimo pri Koširju (2003) ali Boothu (2014). Iščemo namreč predvsem čisto vsakdanje omejitve, zaradi katerih določenih tipov cerkvenega premoženja enostavno ni mogoče oziroma smiselno tržiti. Kadar govorimo o trženju, govorimo o zaslužku. V nasprotnem primeru gre za dobrodelno dejavnost. Z njo samo po sebi seveda ni nič narobe – prav nasprotno –, a to pač ni tržna dejavnost, ki je predmet tega prispevka. Prihodki iz prodaje predmetov trženja morajo torej vsaj pokriti odhodke, sicer ustvarjamo izgubo. Tudi izgubo mora nekdo prej ali slej pokriti. Kateri so torej tipi cerkvenega premoženja, ki jih je mogoče ponuditi na trgu? Prva omejitev, ki jo predlagamo, je omejitev na nepremičnine. Tudi če ima Cerkev v lasti določeno število premičnega premoženja, kot denimo vozil, to po našem mnenju ni namenjeno trženju, temveč izključno lastnim potrebam. V nadaljevanju podajamo pregled lastnine po različnih vrstah premoženja, katerega glavni vir je Letno poročilo Katoliške cerkve v Sloveniji (2016).

Gozdovi in kmetijska zemljišča

V slovenski javnosti se veliko govori o gozdovih in kmetijskih zemljiščih v lasti Katoliške Cerkve, zato gozdove in kmetijska zemljišča omenjamo na prvem mestu. Po obsegu to premoženje znaša približno 30.000 hektarjev gozdov in 15.000 hektarjev kmetijskih zemljišč. Predmet trženja so pridelki oziroma lesni prirast, ki je rezultat gospodarjenja s tem tipom premoženja. Slednje je zagotovo primerno za trženje in to slovenska Cerkev že uspešno počne. Javnosti je najbolj znan primer njenega podjetja GG Bled, ki uspešno gospodari z gozdovi na širšem območju Bleda.

Nepremičnine za izvajanje pedagoške dejavnosti

Gotovo med nepremičnine, ki jih je mogoče tržiti, spadajo šolski prostori (celotni objekti, posamezne učilnice oziroma njihovi sklopi, večje predavalnice, športne dvorane itd.). Nekateri so starejšega datuma in jih je slovenska Cerkev pridobila nazaj šele v postopku denacionalizacije. Drugi, denimo prostori Osnovne šole Alojzija Šuštarja v Šentvidu nad Ljubljano, pa so novogradnje. Za tovrsten tip cerkvenega premoženja se zdi usmeritev v trženje sprejemljiva in načeloma neproblematična, sploh kadar so plačniki najemnin in uporabniki prostorov pravne in fizične osebe, ki nepremičnine uporabljajo v enake ali sorodne namene, za katere so bili ti prostori že v osnovi predvideni.

V okviru Cerkve v Sloveniji in njenih pravnih oseb (škofije, župnije, redovne skupnosti ipd.) delujejo naslednje šolske ustanove, nastanjene v lastnih nepremičninah: 1 visokošolski zavod – Katoliški inštitut, v katerega okviru deluje zaenkrat edini visokošolski zavod v lasti slovenske Cerkve, to je Fakulteta za poslovne vede; Teološka fakulteta, ki je članica Univerze v Ljubljani; 10 študentskih domov, 4 dijaški domovi, 4 katoliške gimnazije, 2 katoliški osnovni šoli, 10 glasbenih šol in 20 vrtcev. Vse navedene ustanove delujejo v nepremičninah, ki so v lasti Katoliške Cerkve v Sloveniji. Čeprav javno dostopni podatki ne obstajajo in čeprav opisa premoženja do zaključka redakcije tega prispevka nismo prejeli niti iz drugih virov, ocenjujemo, da imajo nekatere izmed navedenih ustanov tudi presežne kapacitete, ki jih že tržijo, kar se nam zdi načeloma popolnoma ustrezna usmeritev.

Stanovanjski in pisarniški prostori

Dobičkonosno oddajanje zasebnim oziroma poslovnim najemnikom po našem mnenju ni sporno – prav nasprotno. Z oddajanjem tega premoženja se zagotavljajo sredstva vsaj za tekoče vzdrževanje prostorov in s tem ohranjanje cerkvenega premoženja, ki bi bilo v primeru nezasedenosti izpostavljeno zobu časa in bi za lastnika

predstavljalo zgolj zahtevno stroškovno mesto. Tudi za to vrsto nepremičnega premoženja nam podatki o njegovem obsegu niso bili na voljo.

Domovi za ostarele

Pomemben segment nepremičnin v lasti Cerkve so domovi za ostarele. Na področju socialne skrbi za starejše in onemogle je Katoliška Cerkev v Sloveniji leta 2005 odprla vrata desetih domov za ostarele, leta 2015 pa jih je bilo trinajst. Vpis se je v desetletju (2005–2015) povečal s 184 na 1045 varovancev (+567 %). Domovi so locirani v Nadškofiji Ljubljana (7), Nadškofiji Maribor (4) in Škofiji Celje (2). Ta dejavnost se tudi popolnoma sklada z naukom evangelija, zato ni čudno, da smo v zadnjih letih lahko beležili rast števila domov za ostarele v cerkveni lasti, predvsem pa izrazito rast števila v njih nastanjenih varovancev. Realno je mogoče pričakovati, tudi glede na splošne demografske trende, da se bo izrazita rast ohranjala še naprej.

Sakralne nepremičnine

Glede na register Ministrstva za kulturo o vpisani sakralni kulturni dediščini iz januarja 2009 je v Sloveniji 6.157 sakralnih enot (2.386 cerkva, 515 kapel in zidanih znamenj ter 3.256 križev). Kakor opozarja prej navedeni osnovni vir podatkov, predstavljajo cerkve in znamenja v lasti Katoliške Cerkve v Sloveniji 80 % slovenske kulturne dediščine. Država za njihovo vzdrževanje in obnovo namenja okoli 20 % sredstev od deleža, ki ga sicer daje v te namene. Zagotovitev preostanka potrebnih sredstev je torej na plečih Cerkve. Prav na tem področju po našem mnenju – pa tudi znotraj Cerkve v Sloveniji same – obstaja največja dilema. Ali sploh tržiti določen del sakralnih nepremičnin z namenom pridobitve nujnih finančnih sredstev za njihovo vzdrževanje?

TRŽENJE V OŽJEM POMENU

Trženjska teorija pozna t. i. načelo 4P («product, place, price, promotion»). Gre za to, da je treba določiti oziroma opredeliti izdelek ali storitev, cenovno politiko, trženjske kanale in promocijo (Armstrong et al. 2015) kot nabor taktičnih orodij, ki tržnikom pomagajo pri uresničevanju njihove trženjske strategije.

Opredelitev trženjskega produkta

Temeljno trženjsko vprašanje je, kaj je naš izdelek (ali storitev), kaj izmenjujemo s svojimi kupci in kaj prodajamo. Navadno gre za kompleksen odgovor na navidez preprosto vprašanje, saj pod izdelkom (ali storitvijo) razumemo to, kar našim kupcem prinaša dodano vrednost za zadovoljitev njihovih specifičnih potreb, ki je nima nihče drug na trgu. (Armstrong et al. 2015) V nadaljnjem razvoju gre običajno tudi za graditev blagovne znamke, torej tiste psihološke dodane vrednosti, zaradi katere je kupec za določen izdelek ali storitev pripravljen plačati več, kakor za konkurenčni izdelek. V našem primeru, ko ne gre za graditev blagovne znamke, je produkt nekoliko lažje opredeliti: to so celotne nepremičnine oziroma prostori v nepremičninah, namenjeni stanovanjski, poslovni, šolski, domski in kulturni rabi, ki jih lahko opredelimo bodisi kot enkratne dogodke ali trajni najem. V našem primeru ne gre za »trženje« ideje, torej ideje bogoslužja in cerkvenega nauka, kar bi predpostavljalo popolnoma drugačen pristop, temveč za bolj »razumljiv« produkt. Mogoče je trditi, da gre za t. i. »posebne produkte«, ki določeni skupini ljudi, naklonjeni Cerkvi, pomenijo več od tržnih vrednosti posameznih nepremičnin.

Cena

Že iz opredelitve trženjskega produkta je razvidno, da je cenovna politika pri trženju produkta v našem primeru relativno enostavno

določljiva – določa jo konkurenca, torej tržne cene primerljivih nepremičnin in njihove rabe na trgu. Cerkev nima primarne pridobitniške oziroma profitne usmeritve, vseeno pa teži k temu, da se iz najemnin pokrivajo vsaj stroški rabe objektov v najširšem pomenu, predvsem za ohranjanje vrednosti premoženja, torej za pokrivanje stroškov vzdrževanja. Tu je treba vsekakor vselej upoštevati tudi davčni vidik takšne dejavnosti.

Trženjski kanali

Zato da uporabniki vedo, da je neki izdelek ali storitev na trgu na voljo, je predhodno treba opraviti več aktivnosti (Armstrong et al. 2015):

1. zbiranje informacij: za načrtovanje naših trženjskih aktivnosti potrebujemo podatke o tem, kaj se dogaja na trgu konkurenčnih nepremičnin, kako je s cenami, kakšni so trendi, kakšno je povpraševanje v splošni in zainteresirani javnosti ter kakšni so naši cilji pri tej dejavnosti;
2. promocija (oglaševanje) o trženjskih produktih, pri čemer gre predvsem za obveščanje;
3. stiki: identifikacija zainteresiranih skupin javnosti, ki jih zanimajo naši produkti (npr. obiskovalci kulturnih ali dobrodelnih dogodkov);
4. pravni vidiki posla (načrtovanje stroškov za trženje in s tem povezane aktivnosti);
5. finančni vidiki (načrtovanje stroškov za trženje in s tem povezane aktivnosti);
6. upravljanje s tveganji (zavarovanje, varovanje, čiščenje itd.).

Promocija

Promocija ni zgolj trženjsko orodje, temveč preplet različnih aktivnosti, ki trgu oziroma zainteresiranim javnostim sporoča, kaj je naša unikatna vrednost in pod katerimi pogoji je dosegljiva uporabnikom na trgu.

Gre torej za načrtovane in ciljno usmerjene aktivnosti z jasnim sporočilom – kljub temu da zaradi digitalizacije medijsko okolje postaja vse težje pregledno in vse bolj kompleksno. Govorimo o integriranem tržnem komuniciranju (Armstrong et al. 2015), pri čemer je v našem primeru pomembno oglaševanje, pospeševanje prodaje in odnosi z javnostmi, ne pa tudi osebna prodaja in direktni marketing, ki po našem mnenju nista ustrezni aktivnosti za trženje cerkvenega premoženja.

Promocija: oglaševanje

Oglaševanje se v digitalni dobi kljub še vedno obstoječim tradicionalnim medijem (televizija, časopisje, revije, radio, zunanje oglaševanje itd.) temeljito spreminja s pojavom spletnih medijev, izmenjavo vsebin in socialnimi omrežji (Facebook, Twitter ipd.). Televizija je še vedno najbolj učinkovit in globalen medij z največjim vplivom, vendar je vsako televizijsko oglaševanje (dogodkov, dejavnosti itd.) povezano z velikimi stroški. Drži tudi, da so mlajše generacije bolj aktivne na socialnih omrežjih in spletnih medijih. Cerkev mora sicer biti tam, kjer so verniki, a hkrati z omejenimi (finančnimi in človeškimi) viri težko stalno in načrtno posreduje informacije o svojih dodatnih aktivnostih, kjer neprostoovoljno tekmuje z vsemi ostalimi ponudniki na trgu. Glede na stvarno okoliščino omejenih virov bi bilo razumno razmisliti o najmanj treh ravneh aktivnosti:

1. ko so jasno določeni cilji in prioritete, je te treba stalno in organizirano posredovati preko medijev v lokalnem okolju, kjer Cerkev deluje;
2. za oglaševanje lastnih projektov še bolj izkoriščati lastne oziroma Cerkvi naklonjene medije (npr. radio Ognjišče);
3. v okviru različnih študijskih skupin in obveznosti znotraj Katoliškega inštituta oziroma Fakultete za poslovne vede kot »think-tank« ekonomske politike Cerkve v Sloveniji pripraviti posamezne primere trženja aktivnosti v vsebinskem smislu (sporočila za posamezne javnosti) in trženja za mlade (študentje,

dijaki) na socialnih omrežjih.

Vse omenjene aktivnosti je treba načrtno, stalno in strateško voditi in usmerjati. Za to bi bilo vsekakor treba nameniti določena finančna sredstva, ki pa bi se po našem mnenju vlagatelju gotovo relativno hitro povrnila.

Promocija: pospeševanje prodaje

Čeprav je oglaševanje učinkovito in množično, je pogosto neosebno in enosmerno. Zato je pospeševanje prodaje skozi osebne pogovore, odgovarjanje na vprašanja in prilagoditev komunikacije posameznim konkretnim skupinam veliko bolj učinkovito. Tu obstaja še veliko prostora za večjo učinkovitost, na katero bi bilo treba pripraviti tako duhovnike kot tudi laike, ki delujejo v Cerkvi, in sicer z ustreznim projektnim znanjem ali primeri dobre prakse pri konkretnih projektih.

Promocija: odnosi z javnostmi

Odnosi z javnostmi, če bi jih opredeljevali po marketinški teoriji, so nekaj, kar cerkveni uslužbenci nezavedno že počnejo vsakodnevno in profesionalno. Gre za širjenje različnih informacij, zgodb in primerov dobre prakse med verniki, ki bi jih morda kazalo usmeriti tudi na našo tematiko. Tudi tu imajo različni tradicionalni in novi oziroma digitalni mediji izjemno pomembno vlogo, ki bi jo kazalo ustrezno dolgoročno upravljati.

ZAKLJUČEK

Odgovor na vprašanje, ali lahko Cerkev trži svoje objekte v neverske

namene, je vsekakor pritrديلen. Navedli smo nekaj dilem (pravne, organizacijske in davčne narave), nekaj izzivov (določitev jasnih ciljev) in konkretnih napotkov iz trženjske stroke, kako si olajšati nastopanje na trgu. Vsekakor gre za področje z veliko rezervami, izzivi in obenem še neizkoriščenimi načini, kako se lahko Cerkev v Sloveniji še bolj približa svojim vernikom ter hkrati poveča krog do njenih idej in delovanja vsaj tolerantne širše javnosti.

Smiselni prvi koraki k smotrnejšemu upravljanju premoženja, ki imajo svojo utemeljeno gospodarsko logiko, bi bili po našem mnenju naslednji:

1. vzpostavitev celovite in morda na nivoju Slovenske škofovske konference tudi centralizirane evidence cerkvenega premoženja;
2. opredelitev tipov premoženja, ki je namenjeno trženju;
3. priprava strateških smernic trženja in vzpostavitev operativnih delovnih skupin za njegovo optimalno izvedbo.

Na področju nadaljevanja znanstveno-raziskovalnega dela bi po našem mnenju najprej veljalo izvesti primerjalno analizo uradnih politik in operativnih pristopov Katoliške Cerkve v srednjeevropski regiji na področju trženja njenega premoženja ter na osnovi te analize povzeti najboljše prakse, ki bi lahko Cerkvi v Sloveniji pomagale pri optimalni organizaciji in izvedbi njenih istovrstnih aktivnosti.

REFERENCE

Armstrong, Gary, Philip Kotler, Michael Harker, in Ross Brennan. 2015. Marketing: An Introduction. Edinburgh: Pearson Education Limited.

Booth, Philip. 2014. Družbeni nauk Cerkve in tržno gospodarstvo. Prev. Miriam Drev. Ljubljana: Inštitut Karantanija.

Church Policies – Church Policies: Facility and Buidling Use. 2011. ACS Web Networks.
[Http://acswebnetworks.com/1/1284/BuildingsUsePolicy.pdf](http://acswebnetworks.com/1/1284/BuildingsUsePolicy.pdf)

(pridobljeno 10. 2. 2017).

Gregg, Samuel. 2017. Za Boga in dobiček. Prev. Niki Neubaer. Ljubljana: Družina, Inštitut Karantanija.

Košir, Borut. 2003. Uprava cerkvenega premoženja in škofijski gospodarski svet. Bogoslovni vestnik 63, št. 2:217–235.

Hall, Brooks, in Frederic Bold. 2006. Towards an Economic Theory of the Church. International Journal of Social Economics 16, št. 7:5–15.

Letno poročilo – Letno poročilo Katoliške cerkve v Sloveniji. 2016. Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca.

St. Mary - St. Mary's Facilities Usage Policy. 2012. St. Mary's Episcopal Church, High Point, NC. [Http://stmarysepisc.org](http://stmarysepisc.org) (pridobljeno 28. 2. 2017).

Throop, John. 2008. Managing Church Facility Use. Churchsafety. [Http://hudrivpres.org/upload/docs/SharedSpace_SectionD.pdf](http://hudrivpres.org/upload/docs/SharedSpace_SectionD.pdf) (pridobljeno 1. 3. 2017).

Woods, Thomas. 2005. The Church and the Market. A Catholic Defense of a Free Economy. Lanham, Maryland: Lexington Books.

UDK: 27-778-774:005(497.4)

izvirni znanstveni članek

Andrej Naglič

docent, Fakulteta za poslovne vede (Katoliški inštitut)

PRIDOBITNA DEJAVNOST ŽUPNIJ IN SAMOSTANOV

IZVLEČEK: Nekateri slovenski državni organi nasprotujejo možnosti, da bi se cerkve in druge verske skupnosti ter njihovi sestavni deli lahko vsaj v minimalni meri ukvarjali tudi s pridobitno dejavnostjo na trgu. Tovrstne dejavnosti naj namreč v primeru cerkva in drugih verskih skupnosti ter njihovih sestavnih delov ne bi bilo mogoče vpisati v Poslovni register Slovenije. Vsa njihova dejavnost naj bi se opravljala izključno nepridobitno oziroma prostovoljsko. Denimo župnije ali samostani naj ne bi mogli prodajati nabožnih predmetov, spominkov in tiskovin ali oddajati v najem dijaških in študentskih sob ter pastoralnih dvoran. Takšno naj bi bilo vsaj stališče Tržnega inšpektorata in Urada za verske skupnosti. Teoretičnoppravna izhodišča, primerjalnoppravni pogled in pozitivnoppravne določbe organiziranja in delovanja cerkva in drugih verskih skupnosti ter njihovih sestavnih delov pa ne utemeljujejo tovrstne omejujoče razlage načela svobodnega delovanja verskih skupnosti. Tako restriktivna razlaga tega ustavno zagotovljenega načela bi pomenila poseg v splošno svobodo ravnanja cerkva in drugih verskih skupnosti ter njihovih sestavnih delov, krnila bi finančno vzdržnost njihove notranje organizacije in jim oteževala delovanje na splošnokoristnih področjih.

JEL KLASIFIKACIJSKA KODA: Z12, K11, K15, K20

KLJUČNE BESEDE: cerkve in druge verske skupnosti, verska dejavnost, pridobitna dejavnost, splošna svoboda ravnanja, svoboda veroizpovedi, svobodno delovanje verskih skupnosti

PROFITABLE ACTIVITIES OF PARISHES AND MONASTERIES

ABSTRACT: Some Slovenian authorities strictly oppose the possibility that churches and other religious communities are allowed to be engaged in profitable activities in markets, even at minimum level. In their opinion, in the case of churches and other religious communities such operations are not possible to be entered in the Commercial registry of Slovenia. They insist all activities of churches and other religious communities are to be performed exclusively on non-profit or volunteer basis. That means that parishes and monasteries should not be able to sell religious items, souvenirs and prints or rent student rooms and pastoral halls. At least this is supposed to be a stance of Market Inspectorate and Office of Religious Affairs. On the other hand, a theoretical platform, comparative view and positive law on the organization and functioning of churches and other religious communities do not justify such a restrictive interpretation of the principle of free pursuance of activities of religious communities. Such an interpretation of this constitutionally prescribed principle constitutes an interference with the general freedom of act for churches and other religious communities, diminishes the financial sustainability of their internal organization and makes it difficult for them to operate in public-benefit sector.

JEL CLASSIFICATION CODE: Z12, K11, K15, K20

KEYWORDS: churches and other religious communities, religious activities, profitable activities, general exercise of freedom, religious freedom, free exercise of religious communities

UVOD

Posamezni državni organi Republike Slovenije (RS) nasprotujejo možnosti, da bi Katoliška Cerkev (KC) in njeni sestavni deli smeli opravljati pridobitno gospodarsko dejavnost na trgu poleg

nepridobitne, ozko konfesionalne dejavnosti. Na to problematiko je mogoče gledati tudi z drugega vidika, in sicer, kaj pravzaprav spada v okvir pastoralne oziroma verske dejavnosti, ki je lastna cerkvam in drugim verskim skupnostim. V kontekst izpostavljenega vprašanja zagotovo spada primer, ko je Tržni inšpektorat v letu 2015 začel postopek o prekršku zoper obmorsko župnijo v Škofiji Koper, ker je oddala svojo pastoralno dvorano v najem za prireditev lokalnega kulturnega društva. Inšpektorat se je pri tem opiral na mnenje Urada za verske skupnosti (UVS), ki naj bi zatrjeval, da smejo cerkve in druge verske skupnosti opravljati izključno ozko opredeljeno konfesionalno dejavnost. Za to naj bi po mnenju UVS veljalo, da je izključno nepridobitna in se ne sme opravljati na trgu, to je regulirano s poslovnimi pogodbami, objavljenimi ceniki ipd. Na prvi pogled takšni zamejitvi poslovnega udejstvovanja pritrjuje tudi Razlagalna nota o izvajanju verske dejavnosti Katoliške cerkve na ozemlju Republike Slovenije. Skladno s tem avtonomnopravnim aktom najštevilčnejše in najdejavnejše cerkve v Sloveniji verska dejavnost med drugim obsega »vsa posamezna dejanja, ki jih Katoliška cerkev oziroma verski uslužbenci in cerkvene institucije izvršujejo v okviru izvajanja temeljnega poslanstva Katoliške cerkve, ki je oznanjevanje Kristusovega evangelija in nadaljevanje njegovega odrešenjskega dela na svetu do konca časov« (RN, 2/1). Nadalje ta avtonomnopravni vir KC določa, da se verska dejavnost »ne sme opravljati na trgu z namenom pridobivanja dobička« in se izvaja »izključno nepridobitno in prostovoljsko« (3/2). Dokument nato med zunanje izraze verske dejavnosti umešča vodstveno službo (izvajanje zakonodajne, izvršne in sodne oblasti za notranje cerkveno področje), posvečevalno službo (opravljanje bogoslužja, delitev zakramentov ipd.), učiteljsko službo (oznanjevalna, evangelizacijska, katehetska in vzgojno-izobraževalna dejavnost), dobrodelnost (diakonija, karitas, humanitarna dejavnost) in nepridobitno upravljanje cerkvenega premoženja (9). Ali ob tej avtonomnopravni samoregulaciji in praksi določenih državnih organov RS za KC in njene sestavne dele resnično in utemeljeno obstajajo teoretičnopravne, primerjalnopravne in pozitivnopravne omejitve za opravljanje verske dejavnosti, ki se (sicer morda nenavadno) opravlja tudi na trgu na pridobiten način? Ali je morda dejavnost specifične pravne oblike cerkva in drugih verskih skupnosti

res omejena zgolj na nepridobitne in prostovoljske ter netržne izraze družbenih razmerij (kar je najbrž prevladujoč občutek marsikoga)? Povsem praktično si je treba zastaviti naslednje vprašanje: Ali se župnije in samostani med drugim smejo ukvarjati z lukrativnim oddajanjem svojih prostorskih premis (npr. pastoralne dvorane, dijaške in študentske sobe, administrativni prostori), prodajo nabožnih predmetov in sveč ter spominkov, distribucijo tiskovin ipd.?

TEORETIČNOPRAVNA IZHODIŠČA

Načeloma je mogoče trditi, da vsakršno omejevanje pridobitne dejavnosti katerikoli subjektov omejuje splošno svobodo njihovega ravnanja in posledično posebne oblike svobode, med drugim svobodo veroizpovedi. Obstaja določena povezanost med svobodo veroizpovedi in pridobitno dejavnostjo. Na območju Severne Amerike so namreč vse od 17. stoletja dalje na razmah in razumevanje svobode veroizpovedi odločujoče vplivali prav ekonomski dejavniki. Puritanci in drugi prvi priseljenci niso bili zagovorniki univerzalnosti te človekove pravice in temeljne svoboščine. Svobodo veroizpovedi so uveljavljali le v odnosih znotraj svoje vere. Možnosti uveljavljanja te človekove pravice in temeljne svoboščine niso priznavali za vse ljudi enako. Niti ni bila zagovornica univerzalnosti te človekove pravice in temeljne svoboščine Anglikanska Cerkev, ki je v severnoameriške kolonije pošiljala svoje duhovnike, da bi tam vzpostavili podružnice angleške državne cerkve. Odpor proti univerzalni veljavnosti svobode veroizpovedi se je na območju Severne Amerike krepil vse do 18. stoletja. Teoretični politični razmislek ter stališča Johna Locka in Jamesa Madisona, da je univerzalna veljavnost svobode veroizpovedi dobra ideja, niso imela odločujočega vpliva na ustrezno spremembo zakonodaje in sodno prakso ameriških kolonij. K temu je veliko prispevala kvečjemu liberalizacija verskega trga. Področja verskega življenja oziroma dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti so se morale prilagajati političnim in ekonomskim ciljem vlade. Ti so bili pod močnim pritiskom množične zunanje imigracije, živahne notranje

migracije, naraščajočega kulturnega pluralizma in razvejane trgovine. Vsakršna omejitev svobode veroizpovedi je imela velik negativen pomen za opravljanje pridobitne trgovinske dejavnosti. Če so denimo v določeni koloniji oziroma federalni enoti rutinsko zapirali vernike Metodistične Cerkve, ki so se kot trgovci znašli pod njeno jurisdikcijo, ni bilo pričakovati, da bodo drugi trgovci metodistične vere množično poslovali na območju te kolonije oziroma federalne enote. Pridobitna trgovinska dejavnost se je razmahnila na tistih območjih, kjer trgovcem ni bila onemogočena svoboda gibanja in opravljanja dejavnosti zaradi pripadnosti določeni veri. (Gill 2008, 91–97)

Ni pretirano trditi, da omejevanje pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti omejuje njihovo splošnokoristno dejavnost. S tem zagotovo siromaši celotno družbo in je v nasprotju z antropologijo človeka kot enote telesa in duha. Dostojanstvo človeške osebe je sestavljeno iz prepleta različnih človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki jih spodbuja, zagotavlja in varuje pravna ureditev. Nepremišljeno in neodgovorno omejevanje katerekoli izmed njih ima negativni učinek na kvaliteto bivanja posameznika in skupnosti. V kapitalizmu je zasebni pridobitni sektor postal posnemanja vreden model tudi za cerkve in druge verske skupnosti. Širom sveta so škofije in župnije začele delovati kot podjetja. Cerkev in druge verske skupnosti so v pravnih ureditvah številnih držav začele za svoje delovanje uporabljati pravno obliko gospodarske družbe. Izrazit primer tega so Združene države Amerike. Odnos med duhovnikom in župnijo je postal podoben pogodbi o izvajanju storitev. Cerkev in druge verske skupnosti so modernizirale svojo notranjo organizacijo in jo prilagodile funkcionalnim potrebam sodobnega časa. Sekularizirale so številne izmed svojih simbolov in se prilagodile zahtevam kulture. Cerkev in druge verske skupnosti, čeprav kot podjetja v kapitalizmu, so iz prejšnjih časov še vedno ostale velike lastnice nepremičnega premoženja in med glavnimi ustvarjalkami nepremičninskega trga. Upravljajo z velikimi skladi finančnega premoženja in so velike delodajalke zlasti na področju zaposlovanja verskih uslužbencev, kot so duhovniki, organisti, pevci ipd. Cerkev in druge verske skupnosti ostajajo največje dobrodelne organizacije za lajšanje stiske lačnih, revnih in obupanih (npr. v Nemčiji je KC največji delodajalec na področju zagotavljanja storitev socialne države). Ostajajo med

največjimi ponudnicami vzgojno-izobraževalnih storitev s poučevanjem na področju vere, morale, ekonomije in aktivnega državljanstva. Vplivajo na vrednostno rast ljudi in prispevajo k njihovemu državljanškemu oblikovanju. Cerkve in druge verske skupnosti pošiljajo misijonarje v oddaljene nerazvite dežele, kjer prispevajo k oblikovanju pravne kulture in družbe blagostanja. Ustanavljajo in vodijo bolnišnice, domove za sirote, ostarele in onemogle, zatočišča za begunce. Po drugi strani potrebe verske dejavnosti spodbudno vplivajo na industrijo in druge veje ekonomije. Arhitekti, umetniki in obrtniki različnih strok so redno angažirani pri gradnji stavb za opravljanje verske dejavnosti, zlasti obredne (kultne). Cerkve in druge verske skupnosti natisnejo na milijone knjig in drugih tiskovin. Vse, kar opravljajo v okviru verske dejavnosti, se praviloma opravlja v korist človeštva. Narava njihovega delovanja je torej splošnokoristna. Pri tem se časní (zemeljski) in večni (duhovni) cilji neizogibno prepletajo. Človek je, kot že omenjeno, nerazdeljiva enota telesnega in duhovnega. (Rodes 1998, 144–152) Cerkve in druge verske skupnosti se ustanavljajo prav z namenom, da si prizadevajo za odrešenje človeka kot nerazdeljive enote telesnega in duhovnega. Zato morajo biti s svojim delovanjem vpete tako v fizično kot tudi idejno stvarnost človeškega dožemanja sveta. Pridobitništvo je del te stvarnosti in mora ostajati odprto tudi cerkvam in drugim verskim skupnostim.

Omejevanje pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti torej le-te izloča iz določene stvarnosti, zlasti procesa modernizacije v svetu, ki ga zaznamujejo predvsem trendi globaliziranega ekonomskega sistema. Vera se je pridružila procesu modernizacije, ki napreduje preko marketinških in ekonomskih trendov. Komercializacija vere se kaže v spreminjanju krajev nepridobitniškega sakralnega v kraje pridobitniškega turizma, razmahu proizvodnje in prodaje nabožnega trgovskega blaga ter pojavu megacerkva, zlasti na območjih, kjer je čutiti pomanjkanje navzočnosti prevladujoče »univerzalne« cerkve (KC). Razširila se je hibridna vernost, denimo v populariziranih oblikah budizma, karizmatičnih gibanjih in binkoštnih krščanskih ločinah. Ta proces modernizacije je posledica sekularizacije, ki vključuje razlikovanje področij delovanja v družbi na vero, politiko in ekonomijo. Cerkve in

druge verske skupnosti morajo za svoj obstanek v takšni družbi tekmovati s širokim naborom različnih dejavnosti, ki zagotavljajo najrazličnejše splošnokoristne proizvode in storitve. Vera na neki način tekmuje s sekularizirano znanostjo in strokovnostjo, tradicionalna in samoumevna avtoriteta cerkva in drugih verskih skupnosti izginja. Sekularizirana kultura je prepojila vero z idejami komercialnosti, nakupa in prodaje, ustvarjanja dodane vrednosti in oglaševanja. V takšnem svetu, ki ga miselno in čutno obvladujejo ideologije človeškega razvoja (evolucije), verske kozmologije o smislu in vlogi človeka v stvarstvu nimajo več prevladujočega vpliva. S ponudbo in povpraševanjem po verskih proizvodih in storitvah (nabožni predmeti in rekviziti, duhovna literatura, romanja ipd.), promocijo (samo)razsvetljenih življenjskih stilov (npr. meditativna joga, askeze, diete), uporabo sredstev množičnega komuniciranja (internet, televizija, radio ipd.) in ustvarjanjem verske subkulture mladih (npr. mešanje sakralne in pop glasbe) vera postaja del globaliziranega ekonomskega sistema. (Turner 2011, 150; 279) Cerkve in druge verske skupnosti morajo zato vsaj z delom svoje dejavnosti ostajati v sferi pridobitnega. S tem dobivajo izkušnje oziroma informacije s široke palete človeškega udejstvovanja, si zagotavljajo varnost poslovanja in sposobnost učinkovitega prispevanja k skupnemu dobremu, kar je nenazadnje bistveni sestavni del njihovega poslanstva v družbi.

PRIMERJALNOPRAVNI POGLED

Poleg teoretičnopravnih izhodišč obzorje mogočega in smiselnega udejstvovanja cerkva in drugih verskih skupnosti na pridobitnem področju osvetljuje primerjalnopravni pogled. Avstrija cerkvam in drugim verskim skupnostim ne postavlja nikakršnih omejitev pri opravljanju pridobitne dejavnosti in jim hkrati omogoča uporabo prisilnega (pravno obvezujočega) avtonomnega sistema zbiranja prispevkov od svojih članov, za katerega izvrševanje skrbijo državni organi. Na področju financiranja cerkve in druge verske skupnosti v Avstriji okoli 80 % svojega prihodka ustvarijo z zbiranjem obveznih

prispevkov svojih članov. Prispevki države predstavljajo okrog 11 % prihodkov in prihodki iz upravljanja lastnega premoženja okrog 6 %. Prihodki se namenajo za pokrivanje stroškov osebja in materiala, potrebnega za opravljanje verske dejavnosti. Za zbiranje članskih obveznih prispevkov cerkvam in drugim verskim skupnostim ni treba pridobiti posebnega dovoljenja državnih organov. Prispevki ne veljajo za javno dajatev, ampak obveznost, ki izvira iz članstva v določeni organizaciji. Obveznost plačevanja prispevkov cerkvi in drugi verski skupnosti torej izhaja iz same pripadnosti določeni cerkvi in drugi verski skupnosti ter ni odvisna od dejanskega uporabljanja njenih storitev. Te prispevke cerkve in druge verske skupnosti predpišejo in pobirajo avtonomno na podlagi posebnega pravilnika, ki ga sprejmejo. Pravilnik o verskih prispevkih sodi v avtonomno pravo cerkva in drugih verskih skupnosti. Cerkev in druge verske skupnosti ga zveznemu ministrstvu, pristojnemu za pouk, umetnost in šport, posredujejo zgolj v vednost. S tem pravilnik pridobi takšno pravno veljavo, ki omogoča pomoč države pri izvršbi odločb, izdanih na njegovi podlagi. Obvezna sestavina pravilnika so pogoji, ki določajo, kdo je zavezan za plačilo prispevka cerkvam in drugim verskim skupnostim. Zavezanost plačevanja prispevka določeni cerkvi in drugi verski skupnosti je praviloma povezana s stalnim prebivališčem, sedežem podjetja ali lego nepremičnine oziroma premoženja na območju teritorialne enote cerkve in druge verske skupnosti, ki ji posameznik pripada. Pravilnik mora vsebovati tudi merila za odmero višine prispevka. Pri tem se navadno upoštevajo davčna sposobnost zavezanca in njegova samoocena oziroma ocena cerkve in druge verske skupnosti. Upoštevajo se tudi določene olajšave, denimo položaj samohranilca, število otrok, šolanje otrok, bolezen in ostarelost. Običajno odmerjena višina članskega prispevka cerkvi in drugi verski skupnosti znaša okoli 1,1 % osebnega dohodka vernika. Pravilnik mora opredeljevati tudi organe cerkve in druge verske skupnosti, pristojne za uveljavljanje določb pravilnika. Na odločbo cerkve in druge verske skupnosti o odmeri obveznega prispevka je mogoča pritožba na drugostopenjski organ cerkve in druge verske skupnosti ter posledično tudi na državno sodišče. Prihodki cerkva in drugih verskih skupnosti in z njimi povezanih pravnih oseb se oblikujejo tudi iz naslova davčnih olajšav in oprostitev. Oproščene so davka na dohodek, davka na premoženje,

zemljiškega davka in davka na dediščino in darila. Oprostitve veljajo v primeru prihodkov oziroma premoženja, ki se uporablja za verske namene. Država je cerkvam in drugim verskim skupnostim dolžna plačevati tudi odškodnino za škodo, ki je nastala z uveljavitvijo nacistične zakonodaje. (Pötz 2005, 411; Prepeluh 2000, 128–131) V avstrijski ureditvi je teža pridobivanja finančnih sredstev za opravljanje verske dejavnosti na prispevanju članov cerkve in druge verske skupnosti. Vendar cerkvam in drugim verskim skupnostim pri tem pomaga država s svojim represivnim aparatom in jim hkrati omogoča široko polje svobodnega udejstvovanja tudi v okviru pridobitne dejavnosti na trgu.

Osrednja francoska ureditev ne sledi avstrijski, saj preprečuje enačenje verske in pridobitne poslovne dejavnosti. Glede opravljanja pridobitne dejavnosti je v prevladujoči francoski ureditvi zato določeno, da smejo biti cerkve in druge verske skupnosti ustanovljene izključno za opravljanje konfesionalne dejavnosti. Nikakor ne smejo biti ustanovljene v kakršnikoli pravni obliki, ki bi jim omogočala pridobivati javna materialna sredstva. Registracijska zakonodaja določa notranjo organiziranost cerkva in drugih verskih skupnosti in nujnost njihovega obsega glede na številčnost lokalnega prebivalstva. Cerkev in druge verske skupnosti se smejo financirati oziroma pridobivati sredstva za opravljanje svoje matične dejavnosti izključno preko darov oziroma prispevkov in vplačil svojih vernikov in simpatizerjev. Javna materialna oziroma finančna sredstva sme cerkev in druga verska skupnost pridobivati samo za vzdrževanje in prenovo kulturne dediščine v njeni lasti, ki je umeščena na poseben državni seznam kulturne dediščine javnega pomena. (Basdevant-Gaudement 2005, 163; Fox 2008, 135) Za razliko od osrednje francoske ureditve lahko v Veliki Britaniji cerkve in druge verske skupnosti pridobitno dejavnost opravljajo popolnoma svobodno in neomejeno. Cerkev in druge verske skupnosti ne uživajo nič večjih in nič manjših pravic kakor ostale oblike prostovoljskih organizacij. Ne obstaja nikakršen seznam cerkva in drugih verskih skupnosti, ki bi jih država priznavala. Obstaja edino možnost registracije posameznih prostorov bogoslužja za opravljanje različnih slovesnosti, predvsem sklepanja zakonskih zvez z javno veljavnostjo. Cerkev in druge verske skupnosti lahko v pravnem prometu nastopajo enako kakor vse ostale prostovoljske organizacije, z

vsemi pravicami in dolžnostmi. Lahko sklepajo pogodbe, upravljajo s premoženjem, izvajajo disciplinske postopke nad svojimi člani in opravljajo nepridobitne ali pridobitne posle. (McCleen 2005, 562–563; Fox 2008, 120) Različnost osrednje francoske in britanske ureditve je odsev različnosti pravnih sistemov. Strukturirani francoski sistem kodificiranja cerkvam in drugim verskim skupnostim ostro zamejuje področje udejstvovanja. Bolj praktično naravnani precedenčni angleški sistem se navedenega vprašanja ne loteva »a priori«, ampak je usmerjen zgolj v reševanje nastalih konfliktnih situacij in omogočanje splošne svobode ravnanja.

Tudi Komisija za varnost in sodelovanje v Evropi poroča o nekaj evropskih državah, kjer možnost opravljanja pridobitne dejavnosti za cerkve in druge verske skupnosti ni kakorkoli omejena. V številnih državah namreč obstajajo široke možnosti opravljanja pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti. Kot že omenjeno, v Avstriji status pravne osebe cerkvam in drugim verskim skupnostim dovoljuje lastništvo in posedovanje premoženja ter opravljanje vseh drugih pravnih transakcij. Cerkve in druge verske skupnosti torej lahko sklepajo tudi pridobitne pravne posle. Tudi v Franciji, ob zgoraj navedenem, pravni status cerkve in druge verske skupnosti omogoča nakup in prodajo nepremičnega, premičnega in finančnega premoženja. Pravna sposobnost škofijskih združenj v osrednji francoski ureditvi je širša od sposobnosti kulturnih združenj. (CSCE 2000, 18; 36; 118; 154) Komisija o omejitvah opravljanja pridobitne dejavnosti poroča pretežno v primeru tistih držav, kjer imajo cerkve in druge verske skupnosti poseben javni status. Kot vrsto omejitve šteje tudi regulacijo, ki preprečuje, da bi cerkve in druge verske skupnosti na trgu imele privilegiran status. V Nemčiji so cerkve in druge verske skupnosti bodisi javnopravne korporacije bodisi nepridobitna združenja. Slednja smejo vstopati v poslovne transakcije oziroma opravljati pridobitno dejavnost, dokler je njihov glavni namen nekomercialen oziroma nepridobiten. Cerkev in druga verska skupnost se ne more registrirati kot nepridobitno združenje, če so njeni glavni nameni oziroma cilji delovanja ekonomski ali politični. Gospodarske družbe oziroma podjetja ureja gospodarsko, to je podjetniško pravo. Skladno s tem morajo pravne osebe izpolnjevati določene računovodske standarde in razpolagati z ustreznim kapitalom, da lahko jamčijo za svojo

odgovornost. Nizozemska zakonodaja izrecno določa, da morajo cerkve in druge verske skupnosti, ki se ukvarjajo s konkurenčno dejavnostjo ali opravljajo dejanja z namenom pridobivanja dobička, za to plačevati davek. (46–47; 82; 163; 184) Morebitna omejitev pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti torej ni upravičena brez ustrezne racionalne utemeljitve. Kot mogoči temelji tovrstne omejitve so največkrat izkazane konkretne ustavne vrednote in pravice ter poseben javni status, ki ga v posameznih državah uživajo določene cerkve in druge verske skupnosti.

Tovrstnemu pristopu sledi Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) s stališčem, da smejo cerkve in druge verske skupnosti pridobitno dejavnost opravljati pod omejenimi pogoji – povezano z njihovimi nameni in cilji ter zgolj kot dopolnilno dejavnost svoji konfesionalni dejavnosti. Hkrati priporoča čim večjo svobodo cerkva in drugih verskih skupnosti tudi v zvezi s pridobitno dejavnostjo, saj je ta dejavnost ena pomembnejših za oblikovanje sredstev, ki so potrebna za razvoj in ohranjanje nepridobitne verske in splošnokoristne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti. Na področju državnega finančnega podpiranja cerkva in drugih verskih skupnosti smejo države čim manj ovirati cerkve in druge verske skupnosti pri zbiranju sredstev in sprejemanju donacij fizičnih in pravnih oseb ter pri upravljanju lastnih premoženjskih skladov. Davčne olajšave in oprostitve morajo biti cerkvam in drugim verskim skupnostim zagotovljene brez diskriminacije. To velja tako za privilegije na področju obdavčitve dohodka in premoženja cerkva in drugih verskih skupnosti kot tudi za uveljavljanje znižanja davčne osnove donatorjev. V primeru pobiranja prispevkov članov cerkva in drugih verskih skupnosti preko posebnega verskega davka oziroma državnega davčnega sistema je članom treba zagotoviti možnost, da davka ne prispevajo za cerkev in drugo versko skupnost, katere člani niso. Posebno pozornost je treba nameniti tudi morebitni diskriminaciji tistih cerkva in drugih verskih skupnosti, za katere država ne pobira verskega davka oziroma ne izpolnjujejo pogojev za to storitev. Pobiranje posebnega verskega davka, prav tako neposredna državna finančna podpora, ni »per se« v nasprotju z določbami mednarodnega prava. Pri dodeljevanju državne finančne pomoči za plače in socialna zavarovanja verskih uslužbencev ter obratovanje verskih šol, pri donacijah državnega premoženja in oddaji

državnih stavb v uporabo cerkvam in drugim verskim skupnostim je nujna velika pozornost do načela enakopravnosti ter upoštevanje zgodovinskih in družbenih okoliščin delovanja cerkva in drugih verskih skupnosti. (ODIHR 2004, 20–21) Pri vprašanju obsega opravljanja pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti OVSE opozarja na praktični vidik izvrševanja človekove pravice in temeljne svoboščine do svobode veroizpovedi. Cerkve in druge verske skupnosti morajo v pravnem sistemu imeti možnost pridobiti dovolj materialnih oziroma finančnih sredstev za nemoteno opravljanje svoje primarne, to je konfesionalne dejavnosti. Kolikor za to ni na razpolago primerne števila in obsega nepridobitnih virov, morajo imeti cerkve in druge verske skupnosti možnost manjkajoča sredstva nadomestiti z opravljanjem pridobitne dejavnosti na trgu.

POZITIVNOPRAVNE DOLOČBE

Izpostavljenim teoretičnopravnim in primerjalnopravnim premisam sledijo še pozitivnopravne določbe slovenske ureditve organiziranja in delovanja cerkva in drugih verskih skupnosti, ki veljajo za področje pridobitnega. Ustavno sodišče RS je pojasnilo, da 35. člen Ustave Republike Slovenije (URS) s tem, ko jamči nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti ter njegove zasebnosti in osebnostnih pravic, zagotavlja tudi t. i. splošno svobodo ravnanja. V tej svobodi je zajeto načelo, da je v pravni državi človeku oziroma pravnemu subjektu dovoljeno vse, kar mu ni izrecno prepovedano. (U-I-137/93) Kakršnakoli prepoved ali vsakršno omejevanje pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti (npr. glede na njihov ustanovitveni namen in cilje ali obseg dopolnilne dejavnosti) brez ustrezne in pravno vzdržne utemeljitve torej v RS predstavlja neželen in nevaren poseg v ustavno zagotovljeno in varovano splošno svobodo ravnanja.

Župnije in samostani kot ene izmed pravnih oseb KC v RS lahko v skladu s slovensko zakonodajo pridobivajo, posedujejo, uživajo in odtujujejo premičnine in nepremičnine ter pridobivajo lastninske in druge stvarne pravice ali se jim odpovedujejo (BHSPV, 9). Zato smejo

župnije in samostani kot osebe z lastno pravno subjektiviteto oddajati na trgu svoje nepremičnine v pridobitni oziroma odplačni najem, kolikor državna zakonodaja ne določa izrecnih zakonskih omejitev. Oddajanje nepremičnin v odplačni najem namreč predstavlja sestavni del pravice do posedovanja oziroma razpolaganja in uživanja nepremičnine v lasti. Pri tem je edina izrecna zakonska omejitev, ki jo zakonodaja RS določa cerkvam in drugim verskim skupnostim, da opravljanje pridobitnih poslov na trgu ne sme biti njihova izključna (pretežna) dejavnost. Takšno stališče je evidentno »a contrario« zakonski določbi, da se cerkvi in drugi verski skupnosti sme s sodno odločbo prepovedati delovanje zgolj iz taksativno naštetih razlogov, med katerimi je navedena ugotovitev, da je izključna dejavnost cerkve in druge verske skupnosti doseganje pridobitnega namena ali izvajanje pridobitne dejavnosti (ZVS, 12/1). Če taksativno naštetih razlogov torej ni v celoti izpolnjen (opravljanje pridobitne dejavnosti v izključnem obsegu), potem smejo cerkve in druge verske skupnosti ter njihovi sestavni deli poleg svoje osnovne konfesionalne opravljati tudi pridobitno versko dejavnost. Takšen sklep je ob navedeni zakonski določbi evidenten tudi iz ustavno zagotovljene pravice do zasebne lastnine (URS, 33). Kakršnekoli druge izrecne prepovedi ali omejitve opravljanja pridobitne dejavnosti za cerkve in druge verske skupnosti ter njihove sestavne dele v pravu RS namreč ni mogoče najti.

Vrsta dejavnosti, ki jo sme opravljati poslovni subjekt (med drugim župnija ali samostan), prav tako ne more biti omejena z (ne)vpisom v Poslovnem registru Slovenije (PRS), kakor naj bi to sicer zatrjevala Tržni inšpektorat in UVS. Z vpisom v PRS je omejen kvečjemu obseg opravljanja določene dejavnosti, saj je za posamezni poslovni subjekt treba pri vpisu določiti šifro glavne dejavnosti in ne popolnoma vseh dejavnosti, ki jih v pravnem prometu le-ta opravlja ob svoji glavni dejavnosti. (ZPRS, 4; 8) PRS kot glavno dejavnost župnij in samostanov navaja »94.910 (Dejavnost verskih organizacij)«. Ker dejavnost cerkva in drugih verskih skupnosti ter njihovih sestavnih delov ni natančno opredeljena z zakonodajo RS, je konkretna vsebina le-te odvisna od določb avtonomnega prava cerkva in drugih verskih skupnosti. Dolžnost upravljanja premoženja s skrbnostjo dobrega družinskega gospodarja, ki skrbi tudi za dohodke in donose svojega premoženja, pa je sestavni del dejavnosti župnij in samostanov oziroma njihovega

zakonitega pravnega zastopnika (ZCP, kanon 1284). Ker ima Zakonik cerkvenega prava naravo avtonomnopravnega vira KC in s tem tudi župnij in samostanov kot sestavnih delov le-te, imajo župnije in samostani zakonito podlago za nepridobitno in hkrati pridobitno upravljanje svojega nepremičnega in premičnega premoženja. Slednje je evidentno zlasti ob dejstvu, da je ZCP v registrih UVS naveden kot temeljni akt KC in njenih sestavnih delov ter tako predstavlja neposredno podlago za opravljanje dejavnosti v pravnem prometu oziroma na trgu. Pridobitno upravljanje župnijskega in samostanskega premoženja v omejenem (ne-izključnem) obsegu niti ne more veljati za delo na črno oziroma ni predmet izrecne prepovedi z vidika zakonodaje RS o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno. Opravljanje pridobitne dejavnosti ima namreč KC določeno v ZCP kot svojem temeljnem aktu, ki učinkuje tudi za vse njene sestavne dele (ZPDZC, 3/1).

SKLEP

Avtonomno pravo določa, da ima KC in skladno z načelom enakopravnosti tudi vse ostale cerkve in druge verske skupnosti od države neodvisno pravico pridobivati, imeti, upravljati in odtujevati svoje premoženje za opravljanje božje službe, dostojno vzdrževanje klerikov, opravljanje apostolata, krščanske dobrotelčnosti in druge lastne namene (ZCP, kanon 1254). Vendar udejstvovanje cerkva in drugih verskih skupnosti na področju pridobitne dejavnosti ne sme vnašati nepreglednosti in nelojalne konkurence na trg poslovnih subjektov. V tem primeru je naloga države, da zagotavlja in uveljavlja pravično enaka regulacijska merila za vse. Teoretičnoppravna izhodišča analize kažejo, da je prepoved ali omejevanje pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti, in sicer zgolj na njihov namen in cilje ter na dopolnilni obseg glede njihove osnovne nepridobitne konfesionalne dejavnosti, neutemeljena. Prav tako je nepravilno različno obravnavanje v primerjavi z ostalimi subjekti v pravnem prometu. Cerkve in druge verske skupnosti po obsegu in načinu

svojega delovanja v Sloveniji namreč ne predstavljajo motnje svobodnega trga oziroma niso upoštevanja vreden dejavnik nelojalne konkurence, da bi bila bolj rigorozna obravnava le-teh tudi stvarno upravičena.

Tudi razlaga pozitivnopravnih določb kaže, da prepoved ali omejevanje pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti zgolj na njihov ustanovitveni namen in cilje ter na obseg dopolnilne dejavnosti, brez temeljite obrazložitve, posega v njihovo splošno svobodo ravnanja. Nenazadnje tudi v okviru primerjalnopravnega pregleda ni mogoče spregledati, da na področju pridobitne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti Avstrija in Velika Britanija ne postavljata nikakršnih omejitev. Kot že omenjeno, OVSE celo priporoča, da imajo cerkve in druge verske skupnosti čim večjo svobodo pri opravljanju pridobitne dejavnosti. Ta je namreč ena pomembnejših oblik udejstvovanja za oblikovanje sredstev, ki so potrebna za razvoj in ohranjanje nepridobitne konfesionalne in splošnokoristne dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti. Z restriktivno regulacijo nepridobitne konfesionalne in splošnokoristne dejavnosti se neizogibno omejuje splošnokoristna dejavnost cerkva in drugih verskih skupnosti, kar posledično predstavlja siromašenje celotne družbe. Poleg tega so s prepovedjo ali omejevanjem možnosti opravljanja pridobitne dejavnosti cerkve in druge verske skupnosti neupravičeno izločene iz toka dinamičnih sprememb sodobnega sveta.

Utemeljenih teoretičnopravnih, primerjalnopravnih in pozitivnopravnih omejitev za pridobitno opravljanje verske dejavnosti cerkva in drugih verskih skupnosti torej ni mogoče prepričljivo identificirati. Dejavnost pravne oblike cerkva in drugih verskih skupnosti ter njihovih sestavnih delov zato ne more in ne sme biti omejena zgolj na nepridobitne in prostovoljske ter netržne izraze družbenih razmerij. Župnije in samostani se torej smejo ukvarjati s pridobitnimi posli na trgu. Pod enakimi pogoji kot vsi ostali poslovni subjekti smejo prodajati nabožne predmete, spominke, tiskovino in oddajati v najem dijaške ali študentske sobe in pastoralne dvorane ipd. Državne organe pa naj pri tem zaposluje predvsem količina pobranih davkov in urejenost ter preglednost opravljanja tovrstne tržne

dejavnosti.

REFERENCE

Basdevant-Gaudement, Brigitte. 2005. State and Church in France. V: State and Church in the European Union, 157–186. Ur. Gerhard Robbers. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

BHSPV – Sporazum med Republiko Slovenijo in Svetim sedežem o pravnih vprašanjih. 2004. Uradni list RS, MP, št. 4/2004.

CSCE – Commission on Security and Cooperation in Europe. 2000. Religious Liberty: The Legal Framework in Selected OSCE Countries. Washington: Library of Congress.

Fox, Jonathan. 2008. A World Survey of Religion and the State. Cambridge: Cambridge University Press.

Gill, Anthony. 2008. The Political Origins of Religious Liberty. Cambridge: Cambridge University Press.

McClellan, David J. 2005. State and Church in the United Kingdom. V: State and Church in the European Union, 553–576. Ur. Gerhard Robbers. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

ODIHR – Office for the Democratic Institutions and Human Rights. 2004. Guidelines for Review of Legislation Pertaining to Religion or Belief. Edinburgh: Organization on Security and Cooperation in Europe.

Potz, Richard. 2005. State and Church in Austria. V: State and Church in the European Union, 391–418. Ur. Gerhard Robbers. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

Prepeluh, Urška. 2000. Pravna ureditev verskih skupnosti v Avstriji. V: Cerkev in država: pravna ureditev razmerja med državo in cerkvijo, 99–140. Ur. Lovro Šturm. Ljubljana: Nova revija.

Rodes, Robert E. 1998. Pilgrim Law. Notre Dame: University of Notre Dame Press.

RN – Razlagalna nota o izvajanju verske dejavnosti Katoliške cerkve na ozemlju Republike Slovenije. 2017. Sporočila slovenskih škofij, št. 1/2017.

Turner, Bryan S. 2011. Religion and the Modern Society: Citizenship, Secularization and the State. Cambridge: Cambridge University Press.

U-I-137/93 – Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije z dne 2. 6. 1994. Uradni list RS, št. 42/94.

URS – Ustava Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 33/1991, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.

ZCP – Zakonik cerkvenega prava. 1999. Ljubljana: Družina.

ZPDZC – Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno. 2014. Uradni list RS, št. 32/2014.

ZPRS – Zakon o Poslovnem registru Slovenije. 2015. Uradni list RS, št. 49/2006, 33/2007, 19/2015.

ZVS – Zakon o verski svobodi. 2007. Uradni list RS, št. 14/2007.

UDK: 368.942:27-282.3

1.01 izvirni znanstveni članek

Petja Mihelič

doktor prava

ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE KOT OBLIKA OBDAVČITVE IN VPRAŠANJA GLEDE SVOBODE VEROIZPOVEDI

IZVLEČEK: Ameriška vlada pod vodstvom predsednika Baracka Obame je z zakonom, sprejetim 1. avgusta 2012, vpeljala novosti v zdravstveno zakonodajo. To navodilo, ki se po angleško imenuje Health and Human Services Mandate ali HHS Mandate in spremlja zakon o zdravstvenem zavarovanju (Patient Protection and the Affordable Care Act), delodajalcem nalaga, da morajo v shemo zdravstvenega zavarovanja, ki ga plačujejo za svoje delojemalce, vključiti tudi zavarovanje, ki vsebuje kritje za kontracepcijska, sterilizacijska in abortivna sredstva. Delodajalci, ki tega zaradi ugovora vesti nočejo storiti, morajo davčni upravi plačati visoko globo. Ugovor vesti je vlada najprej priznala le verskim ustanovam v ožjem pomenu (župnijam, redovnim skupnostim), torej tistim, ki zaposlujejo le pripadnike svoje vere in služijo le pripadnikom svoje verske skupnosti, ne pa podjetjem, bolnišnicam, šolam in dobrodelnim ustanovam, ki so namenjene širšemu delu prebivalstva. Ta zakon zato predstavlja napad na ustavno zagotovljeno pravico do svobode veroizpovedi ter resno grožnjo organizacijski enotnosti Cerkve in vernim delodajalcem. Totalitarna nagnjenost oblasti se pokaže tudi s tem, ko si hoče podrediti religijo in omejiti svobodno gospodarsko pobudo.

JEL KLASIFIKACIJSKA KODA: I, K

KLJUČNE BESEDE: Barack Obama, zdravstvena reforma, totalitarna država, Listina pravic, svoboda veroizpovedi, svoboda gospodarske pobude

HEALTH INSURANCE AS A FORM OF TAXATION AND QUESTIONS

ABOUT RELIGIOUS FREEDOM

ABSTRACT: In August 2012 Health and Human Services Mandate (HHS mandate) was issued. It is a rule, accompanying the law on health care (Patient Protection and the Affordable Care Act), that requires private businesses and religious institutions to include coverage of contraception, sterilization and abortifacient drugs in the health-care benefits they provide for their employees, even though that opposes their religious beliefs. If they don't comply, they are penalized by the IRS. Consequently, a huge number of lawsuits was being filed in defense of their freedom of religion. With this unjust law America's first freedom, guaranteed in the Constitution, is being violated. The final aim of the HHS Mandate is to exclude religion from public space, under which category fall running institutions of public character, into a private sphere. Attack on constitutional freedoms, which curtailment of religious freedom and destroying or subjugating non-governmental enterprise certainly is, bears a hallmark of totalitarian government.

JEL CLASSIFICATION CODE: I, K

KEYWORDS: Barack Obama, Health and Human Services Mandate, totalitarian state, Bill of Rights, freedom of religion, freedom of enterprise

UVOD

Abraham Lincoln (1856) ustavo dojema kot temeljni družbeni branik pred zlorabo oblasti s strani zlonamernih posameznikov in združb: »V ničemer ne posegaj v ustavo. Ta mora biti obvarovana, saj je edini branik naših svoboščin.« Prvi amandma Ustave Združenih držav Amerike (1791) zapoveduje: »Kongres ne bo sprejel nobenega zakona, s katerim bi religijo ustanovil ali ki bi prepovedoval svobodno izvrševanje le-te.« Brez upoštevanja te zapovedi je Vlada Združenih

držav Amerike pod vodstvom predsednika Baracka Obame z zakonom, sprejetim 1. avgusta 2012, uveljavila novosti v zdravstveno zakonodajo. Še pred uveljavitvijo pa je Vrhovno sodišče ZDA v zadevi National Federation of Independent Business et al. proti Sebelius et al. (št. 11-393, 2012) s tesno večino (5 proti 4) odločilo, da je zakon v skladu z ustavo. Sodnik Kennedy je ločeno mnenje vrhovnih sodnikov (Scalia, Kennedy, Thomas, Alito), ki so zakonu nasprotovali, povzel z besedami: »Po naši oceni je zakon, ki je pred nami, v celoti neveljaven.« (»In our view, the entire Act before us is invalid in its entirety.«) (Blackman 2012) Ta zakon se uradno imenuje Patient Protection and the Affordable Care Act (2010), pogovorno Obamacare. Uradni cilj tega zakona je omogočiti večjemu številu Američanov dostop do zdravstvenega zavarovanja in obenem zmanjšati državno porabo za potrebe zdravstva. Zakon delodajalcem nalaga, da morajo v shemo zdravstvenega zavarovanja, ki ga plačujejo za svoje delojemalce, vključiti tudi zavarovanje, ki vsebuje kritje za kontracepcijska, sterilizacijska in abortivna sredstva. Temu zakonu se morajo podvreči vse ustanove – v nasprotnem primeru morajo davčni upravi plačati visoko globo (»IRS penalty«), ki znaša 100 dolarjev na dan na zaposlenega, kar jih lahko v kratkem čas pripelje do stečaja in ukinitve dejavnosti. Sprejetje tega zakona je vzpodbudilo žgočo razpravo in organiziran demokratični odpor s strani ameriških katoličanov na čelu z njihovimi škofi oziroma škofovsko konferenco (USCCB). Njim so se pridružili tudi nekateri posamezniki in družbene organizacije, ki pripadajo drugim verskim skupnostim. Več kot 40 primerov in 110 posameznikov, ki predstavljajo bolnišnice, univerze, podjetja in šole, je vložilo tožbo proti zvezni vladi zaradi sprejetja tega zdravstvenega zakona, in sicer zaradi kršitve ustavno zagotovljene svobode veroizpovedi.

PROBLEMATIČNOST HSS MANDATE Z VIDIKA SPOŠTOVANJA VERSKE SVOBODE

Ta zakon naslavlja dve skupini: najprej so to zasebni delodajalci, ki hočejo voditi svoja podjetja v skladu s svojo vestjo in verskim prepričanjem, potem pa so tu še cerkvene ustanove (bolnišnice, šole,

dobrodelne ustanove). V okviru tega zakona je vlada ugovor vesti priznala le verskim ustanovam v ožjem pomenu (župnijam, redovnim skupnostim), torej tistim, ki zaposlujejo le pripadnike svoje vere in služijo le pripadnikom svoje verske skupnosti. Ugovora vesti pa ni priznala podjetjem, šolam, dobrodelnim ustanovam in bolnišnicam, ki so praviloma namenjene širšemu delu prebivalstva. V praksi bi to pomenilo, da bi morala katoliška bolnišnica bolnika, ki prispe po zdravstveno pomoč v bolnišnico, najprej vprašati, ali je katoliške vere, in mu šele nato nuditi zdravstveno oskrbo. Cerkvene ustanove v širšem pomenu (bolnišnice, šole, dobrodelne ustanove, hospici) bi bile tako prisiljene zapreti svoja vrata ali se odpovedati svoji krščanski istovetnosti. Ugovor vesti je omejen tako ozko, da so bile prisiljene v tožbo zoper državo celo naslednje znane institucije: Nadškofija Washington DC, Univerza Notre Dame in medijska mreža EWTN.

Ko se je zakon začel izvrševati za zasebna podjetja, so tudi sodišča začela razsojati v primerih tožb zasebnih delodajalcev. Izkazalo se je, da sodišča večinoma pritrjujejo razumnim argumentom tožnikov in za konkretne primere prisojajo sodno prepoved («injunctive relief») izvrševanja tega zakona. Predstavniški dom ameriškega parlamenta (House of Representatives) je v obliki amandmaja k zakonu o nadaljevanju začasnega financiranja dela vlade izglasoval predstavitev uvedbe zdravstvene reforme. Republikanska stran (Republican Views 2016) je zakon ocenila kot poizkus vlade, da si pridobi nadzor nad šestino ameriškega gospodarstva in kot napad na Ustavo ZDA, saj ameriške državljanke sili v nakup zdravstvenega zavarovanja. Affordable Care Act je za republikance primer preživete liberalistične miselnosti, ki hoče v Ameriki vpeljati sistem »evrobirokracije«, ki poskuša urejati tudi najmanjši del posameznikovega življenja. Med zasebnimi naslovniki tega zakona je značilen primer zasebnega podjetja Hobby Lobby, ki ima preko 500 trgovin v 41. ameriških zveznih državah. To zasebno podjetje navzven in skozi daljše časovno obdobje izraža svojo pripadnost krščanskim vrednotam. Lastniki svoje versko prepričanje očitno izražajo tudi tako, da so se odločili, da ob nedeljah ne bodo odprli trgovin, s čimer vsako leto izgubijo večmilijonski zaslužek. (Arroyo 2012) Septembra 2012 je podjetje Hobby Lobby na okrožnem sodišču (United States District Court for the Western District of Oklahoma) vložilo tožbo zoper uveljavitev tega zakona na podlagi

Zakona o obnovi svobode veroizpovedi (Religious Freedom Restoration Act, 1993) ter na podlagi Prvega amandmaja k Ustavi ZDA, s katerim je zagotovljena svoboda izvrševanja veroizpovedi (Free Exercise Clause: »Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof.«). Ne glede na to je novembra 2012 sodišče na prvi stopnji presodilo, da omenjeno podjetje ni izvzeto iz tega zakona. (Hobbylobbycase 2012)

Ali se mora lastnik podjetja res odpovedati ustavni pravici do verske svobode in svojemu verskemu prepričanju, da bi bil deležen ustavno zagotovljene pravice do dela in preživljanja lastne družine? Ali so do svobode vesti in verske svobode upravičeni samo kleriki, ne pa tudi laiki? Ali imajo pravico do svobode veroizpovedi samo fizične osebe, ne pa tudi pravne osebe? Ker sodišča v sodbah rutinsko priznavajo, da neprofitne verske organizacije (zavetišča, bolnišnice, šole itd.) vršijo svojo dejavnost iz verskih nagibov (npr. ljubezen do bližnjega), to pomeni, da bi bile zato lahko deležne prilagoditve tega zakona. Zakon o obnovi svobode veroizpovedi namreč posamezniku zagotavlja izjemo od spoštovanja nekega zakona, če ta nasprotuje njegovi vesti. Zakonodajalec pa kljub temu sme poseči tudi v ustavno varovane položaje posameznikov, in sicer v naslednjih primerih: 1. če s tem zaradi pravic drugih subjektov uresniči neki drugi ustavno dopusten cilj; 2. če zakonodajalec ni imel na izbiro drugega enako učinkovitega sredstva, ki ne bi omejevalo temeljnih svoboščin ali bi jih omejevalo na manj občutljiv način (načelo najmilejšega oziroma najmanj obremenjujočega sredstva).

Eno prvih odvetniških podjetij, ki v javnem interesu (»public-interest law firm«) brani versko svobodo, je Becket Fund. Med njegovimi strankami se nahajajo naslednja podjetja in ustanove: Hobby Lobby, Wheaton College, East Texas Baptist University, Houston Baptist University, Colorado Christian University, Eternal Word Television Network, Ave Maria University, Belmont Abbey College idr. (Becket Fund 2012) Eden njegovih najbolj odmevnih primerov na področju obrambe svobode veroizpovedi, ki ga je dobil na Vrhovnem sodišču, je odločitev Vrhovnega sodišča v primeru Evangeličanska luteranska cerkev Hosanna-Tabor in šola proti Vladni komisiji za enake možnosti (2012, št. 10-553). Sodišče je odločalo o vprašanju, ali so verske

skupnosti zaščitene (»ministerial exception«) pred tožbami svojih pastorjev iz razlogov pristranskega zaposlovanja (»employment discrimination lawsuits«). Vlada oziroma Vladna komisija za enake možnosti je v tem primeru izgubila tožbo z devetimi glasovi proti nič. Sodišče je namreč zavrnilo ozko gledanje vlade na svobodo veroizpovedi in ga označilo kot »skrajno ('extreme'), nevzdržno ('untenable') in nenavadno ('remarkable')«. V odločbi Vrhovnega sodišča Združenih držav Amerike so bili sprejeti argumenti odvetniškega podjetja Becket Fund, ki je utemeljeval, da morajo biti verske skupnosti svobodne pri izbiri in postavljanju svojih voditeljev.

V zadevi *Burwell proti Hobby Lobby* (2014, št. 13-354) je o pritožbi na sodbo prvostopenjskega sodišča presojalo Vrhovno sodišče Združenih držav Amerike v polni sestavi (devet sodnikov). Potem ko je poslušalo popoln ustni zagovor tega primera (»in full oral arguments«), je Vrhovno sodišče presodilo, da zvezna vlada ni uspela dokazati, da ta zakon krši načelo najmilejšega sredstva za doseg zakonitega cilja, ki je zagotovitev brezplačnega nadzorovanja rojstev za ženske. Odločitev je bila sprejeta s strani večine sodnikov: Kennedy, Roberts, Scalia, Thomas in Alito. Proti so glasovali: Sotomayor, Kagan, Ginsburg in Breyer. Iz te odločitve Vrhovnega sodišča sledi, da Hobby Lobby in podobni delodajalci ne smejo biti prisiljeni v spoštovanje zveznega zakona, ki nasprotuje njihovemu verskemu prepričanju. Ta odločitev je prva v nizu, saj je bilo zaradi tega zakona proti zvezni vladi vloženih več kot sto tožb s strani več kot tristo tožnikov.

HSS MANDATE IN ŠIRŠI KONTEKST (NE)SPOŠTOVANJA VERSKE SVOBODE

HHS Mandate je nepravilčen zakon (»unjust law«) v polnem pomenu besede, saj krši pravico do svobode veroizpovedi, ki jo ščiti Ustava Združenih držav Amerike. Končni cilj zakona je lahko dvojni. Prvi je postopna uvedba splavov v katoliške bolnišnice, in sicer po sklepanju »a fortiori«: če delodajalec dopušča (negativna pravica) in celo plačuje splave (pozitivna pravica) za svoje zaposlene, je izvrševanje te pravice toliko bolj dolžen omogočiti v okviru svoje ustanove za svoje paciente.

Drugi cilj, ki ga je mogoče doseči z uvedbo tega zakona, pa je izločitev vseh religij iz javnega prostora v zasebnost. Izrazita lastnost totalitarne države je, da hoče zasesti in si podrediti ves javni prostor in omejiti zasebno pobudo zgolj na zasebnost. Temu v šestem odstavku drugega oddelka pritrjuje tudi Zakon o mednarodni verski svobodi (International Religious Freedom Act) iz leta 1998, ki ga je sprejel Ameriški kongres, podpisal pa predsednik Bill Clinton: »Preganjanje vere, čeprav ni omejeno na določeno področje ali oblast, pa je posebej razširjeno, sistematično in gnusno pod totalitarnimi vladami.« Zakon o mednarodni verski svobodi zapoveduje širjenje (»promotion«) verske svobode po svetu kot osrednjo sestavino zunanje politike Združenih držav Amerike. V prvem odstavku drugega oddelka omenjenega akta Kongres izjavlja naslednje: »Pravica do svobode vere je v samem temelju nastanka in obstoja Združenih držav. Mnogi ustanovni očetje, ki so iz inozemstva zbežali pred verskim preganjanjem, so v svojih srcih negovali ideal verske svobode. Kot zakon so torej postavili to temeljno pravico in steber našega naroda – pravico do svobode vere. Od svojega rojstva do današnjih dni so Združene države cenile to zapuščino verske svobode ter izkazovale spoštovanje tej dediščini, tako da so versko svobodo branile in nudile zatočišče tistim, ki so trpeli versko preganjanje.«

Demokracija predpostavlja ljudstvo, ki je visoko moralno. Za to potrebuje religijo, ki podaja absolutne moralne zakone, neodvisne od kraja in časa ali kakršne koli druge okoliščine. Demokracija brez moralnih temeljev ljudi vodi v masovno tiranijo, ko ljudje glasujejo za usmrtitev Sokrata, križanje Jezusa, žrtvovanje dekleta (Ifigenija). Psihiater in psihoterapevt Raphael M. Bonelli (Univerza Sigmunda Freuda na Dunaju) je pokazal na izsledke znanstvene raziskave, ki je pokazala znaten porast duševnega zdravja v neposrednem sorazmerju s porastom verske prakse. Religija je bistveni del človekovega življenja, saj lahko, za razliko od pozitivizma, edina poda zadovoljive odgovore na bistvena vprašanja človekovega obstoja – kaj je resnično, kaj je moralno prav, kakšen je smisel in namen zemeljskega življenja. (Bonelli 2015)

Sekularizem teži k ozračju, ki je popolnoma imanentno in izpraznjeno simbolov, ki označujejo transcendenco. Kakršen koli

simbol, ki bi predstavljal resnično transcendentno avtoriteto, se mu upira – biti hoče namreč gospodar samega sebe in absolutni gospodar svoje volje. Največji odpor čuti do simbola, ki predstavlja Boga, ki ureja in sankcionira ne samo njegovo zunanje delovanje, temveč tudi notranje. Etični zakoni oziroma postulati ne veljajo zato, ker tako zapoveduje Cerkev, temveč obratno – ker so resnični, jih Cerkev zapoveduje. Ideološka sekularnosti za svoje geslo uporablja ideološki pluralizem. Zanj je značilno, da zahteva odstranitev vseh verskih simbolov iz javnosti, ker bojda žalijo verska čustva drugih religij ali kršijo načelo ločitve Cerkve od države. Laž, postavljena nasproti resnici, preprosto ne vzdrži, zato pred njo ali zbeži ali pa jo skuša uničiti – zato postanejo moteči simboli religij in izražanje verskega prepričanja v javnosti. Notranji odziv človeka, ki živi v laži, je, da pred resnico beži, ker je ne prenaša v svoji navzočnosti – kakor Adam in Eva, ki sta se skrila pred navzočnostjo absolutne Resnice, ker sta vedela, da sta naga (Mz 3,10). Ideološki pluralizem je ideologija kot vsaka druga, ki postane totalitarna v trenutku, ko začne sebe razglašati za edino sprejemljivo in s tem zanika pravico drugih, da svobodno zagovarjajo svoje načelno prepričanje, kar je temelj demokratičnega dialoga. Ker iz položaja »de iure« izvira položaj »de facto«, je »de iure« (teoretični) pluralizem enak »de facto« totalitarizmu, saj zatira edinstvenost posameznika: pluralizem + pluralizem + pluralizem = diktatura pluralizma. Medtem pa je »de facto« (praktični) pluralizem enak demokraciji: npr. katoličan + musliman + protestant + hindujec + ateist = demokracija. Ob tem država more in mora prednostno dovoljevati določeno religiozno simboliko v javnosti, če je ta zgodovinsko, sociološko in politično pogojena oziroma motivirana. Tako krščanski simboli v Republiki Sloveniji ne odražajo samo svobode veroizpovedi, temveč tudi dejstvo tisočletne kulturne povezanosti slovenskega naroda s krščanstvom, ki se navzven kaže kot utrip javnega mnenja, dejanski obseg versko navdahnjene družbeno koristne dejavnosti ter zavezanost tradicionalnemu evropskemu idejnemu prostoru. To so stvarno utemeljeni razlogi, da država ne krši načela enakosti pred zakonom. (Naglič 2017) Temu pritrjuje sklep Ustavnega sodišča z zavrnitvijo pobude muslimanskega vernika za začetek postopka za oceno ustavnosti 2. člena Zakona o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji: »Državni zbor meni, da očitkom pobudnika o

protiustavnosti 2. člena ZPDPD ni mogoče pritrditi. Nabor dela prostih dni naj bi res sledil nekaterim verskim praznikom, vendar za določitev teh prostih dni ni bila ključna njihova verska vsebina. Zakonodajalec naj bi namreč ocenil, da imajo ti dnevi pomembno tradicionalno, družinsko, zgodovinsko in kulturno razsežnost in da hkrati simbolno odražajo za večino državljanov najbolj cenjene vrednote. Ureditev praznikov in dela prostih dni naj bi bila primerljiva z drugimi evropskimi državami.« (2017, št. U-I-67/14)

Papež Benedikt XVI. govori o »diktaturi relativizma«, kjer se v imenu »strpnosti« resnična strpnost uničuje oziroma odpravlja. Primer: strpnost do tistih, ki zagovarjajo več resnic, obenem pa nestrpnost do tistih, ki zagovarjajo eno samo resnico. Strpnost ni to, da se nekdo z nekom strinja, strpnost pomeni ne strinjati se z nekom ob pogoju, da mu je dopuščeno na spoštljiv način obdržati lastno mnenje. Prav to je resnična strpnost, ki omogoča skupno napredovanje v spoznavanju drugega in objektivne resničnost, ki vse presega. Resnice namreč nima nihče v posesti – resnica je absolutna in samozadostna. V svoji okrožnici Caritas in Veritate (2009) papež uči o tem, da je ljubezen brez resnice omejena na čustvovanje. Benedikt XVI. (2012) spoštovanje svobode veroizpovedi prišteva k temeljnim človekovim pravicam, ki pripomorejo k mirnemu sožitju med narodi, ter poziva k njenemu ozaveščanju in širjenju: »V tem zgodovinskem trenutku postaja vedno bolj pomembno, da se ta pravica pospešuje ne le negativno, kot svoboda od – na primer od obveznosti in prisile glede izbire lastne vere –, marveč tudi pozitivno v njenih različnih oblikah, kot na primer svoboda za: izpovedovanje lastne vere, oznanjevanje in posredovanje njenega nauka; za opravljanje vzgojne in dobrodelne dejavnosti ter socialne pomoči, kar omogoča izpolnjevanje verskih zapovedi; da živijo in delujejo kot družbeni organizmi, urejeni po njim lastnih doktrinalnih načelih in institucionalnih smotrih.«

Za iskanje objektivne resnice je vsekakor potreben pogum, tudi napor, a to je dolžnost človeka do samega sebe, kajti ideala resnice in pravice nista niti fikcija niti dispozitivno, temveč kogentno normativno navodilo, ki mora biti izpolnjeno. Ideala resnice in pravice morata biti navzoča pri ustvarjanju in razlaganju pravnih virov – to velja tako za naravno kot tudi pozitivno pravo. Zakon o mednarodni verski svobodi

v drugem odstavku drugega oddelka zatrjuje: »Svoboda verskega prepričanja in prakse je univerzalna človekova pravica, izražena v številnih mednarodnih organih, vključno s Splošno deklaracijo o človekovih pravicah, v Mednarodnem dogovoru o državljanskih in političnih pravicah, Helsinških sporazumih, Deklaraciji Združenih narodov o odpravi vseh oblik nestrpnosti in diskriminacije na podlagi vere ali prepričanja, Ustanovni listini Združenih narodov in Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.«

Po slovenskem ustavnopravnem redu so država in verske skupnosti ločene (7. člen URS), obenem pa je vsem državljanom zagotovljena svoboda izražanja (39. člen URS) in svoboda vesti (41. člen URS), ki jamči svobodno izpovedovanje vere tako v zasebnem kot tudi javnem življenju. Zahtevo po ločenosti verskih skupnosti in države moramo zato, da ne bi posegali v drugo ustavno pravico svobode vesti in izpovedovanja vere, razlagati ozko. James Madison (1751–1836; predsednik ZDA: 1809–1817), imenovan oče ameriške ustave in najbolj zaslužen za oblikovanje Prvega amandmaja k ameriški ustavi, kjer je zagotovljena svoboda veroizpovedi, ločitev religije in države dojema kot: 1. odsotnost državne cerkve, kakor je to (bil) primer v mnogih protestantskih (skandinavske dežele), pravoslavnih, muslimanskih in komunističnih državah (Kitajska); ter 2. kot zahtevo po enakopravnosti vseh religij. Kakor trdi Alley (1985), Madison v svojih razmišljanjih o verski svobodi ugotavlja, da ne bo vedno mogoče potegniti takšne ločnice med religijo in civilno oblastjo, ki bi odpravljala položaje, v katerih lahko prihaja do trka med njima. Kljub temu pa se je pred total(itar)nim prevzemom ene s strani druge ali proti njuni kvarni navezi mogoče ubraniti tako, da se civilna oblast docela vzdrži vmešavanja v religijske zadeve – torej poseganja na področja izven varovanja javnega reda in ščitenja zakonitih pravic ene skupnosti proti drugi.

»Tako kot antisemitizem je antikatolicizem sovraštvo do manjšine, ki je ravno tako velika, da večino moti, in ravno tako majhna, da se lahko z veseljem nad njo znaša /... /. Kot da nihče ne bi smel in ne hotel izvedeti, da je krščanstvo le velika možnost, ki nam jo je – vsakemu izmed nas – podaril Bog, da se v času pripravimo na večnost.« (Kocijančič 2013, 9)

REFERENCE

Alley, Robert S. 1985. James Madison on Religious Liberty. New York: Prometheus Books.

Arroyo, Raymond. 2012. Hobby Lobby Appeal. EWTN, World Over. 29. november. https://www.youtube.com/watch?v=vHaGaZYP_uo (pridobljeno 1. 4. 2017).

Becket Fund. 2012. Becket Found: Religious Liberty for All. <http://www.becketlaw.org/> (pridobljeno 1. 4. 2017).

Benedikt XVI. 2009. Caritas in Veritate. The Holy See. http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/de/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate.html (pridobljeno 8. 3. 2017).

Benedikt XVI. 2012. Solemnity of the Nativity of the Lord: Homily of His Holiness Benedict XVI. The Holy See. 24. december. http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/homilies/2012/documents/hf_ben-xvi_hom_20121224_christmas.html (pridobljeno 9. 3. 2017).

Blackman, Josh. 2013. Unprecedented: The Constitutional Challenge to Obamacare. New York: Public Affairs.

Bonelli, Raphael M. 2015. Psychiater: Glaube hat positive Wirkung bei psychischen Störungen. Kath.net. 20. avgust. <http://www.kath.net/news/51831> (pridobljeno 3. 4. 2017).

Hobbylobbycase. 2012. Burwell v. Hobby Lobby – Landmark Supreme Court Case. <http://hobbylobbycase.com/the-case/case-timeline/> (pridobljeno 1. 4. 2017).

Kocijančič, Gorazd. 2013. »Antikatolicizem je slovenska varianta antisemitizma«: pogovor z Gorazdom Kocijančičem. Pogledi 4, št. 3, 8–11.

Lincoln, Abraham. 1856. Speech at Kalamazoo, Michigan. Mr. Lincoln and Freedom. The Lehrman Institute. <http://www.mrlincolnandfreedom.org/pre-civil-war/1856-2/speech->

kalamazoo-michigan-august-27-1856/ (pridobljeno 2. 3. 2017).

Naglič, Andrej. 2017. Rešili so božič. Časnik.si. 21. februar. <http://www.casnik.si/index.php/2017/02/21/resili-so-bozic/> (pridobljeno 10. 4. 2017).

Patient Protection and Affordable Care Act. 2010. Patient Protection and Affordable Care Act. Congress of the United States of America. <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-111hr3590enr/pdf/BILLS-111hr3590enr.pdf> (pridobljeno 1. 4. 2017).

Republican Views. 2016. Republican Views on Obamacare. Republican Views On The Issues. 5. marec. <http://www.republicanviews.org/republican-views-on-obamacare/> (pridobljeno 1. 4. 2017).

Religious Freedom Restoration Act. 1993. Religious Freedom Restoration Act. Congress of the United States of America. <https://www.congress.gov/103/bills/hr1308/BILLS-103hr1308enr.pdf> (pridobljeno 1. 4. 2017).

URS – Ustava Republike Slovenije. 1991. Uradni list RS, 33/1991.

Ustava ZDA – Constitution of the United States of America. 1791. Amendments 1–10. United States Senate. https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.html amendments (pridobljeno 5. 3. 2017).

Ustavno sodišče RS. 2017. Št. U-I-67/14-11, § 5. 19. januar. <http://odlocitve.us-rs.si/documents/84/8e/u-i-67-14.pdf> (pridobljeno 10. 4. 2017).

Vrhovno sodišče ZDA 10-553 – Supreme Court of the United States. 2012. Syllabus no. 10-553. 11. januar. <https://www.supremecourt.gov/opinions/11pdf/10-553.pdf> (pridobljeno 27. 2. 2017).

Vrhovno sodišče ZDA 11-393 – Supreme Court of the United States.

2012. Syllabus no. 11-393. 28. junij.
<https://www.supremecourt.gov/opinions/11pdf/11-393c3a2.pdf> (pridobljeno
27. 2. 2017).

Vrhovno sodišče ZDA 13-354 – Supreme Court of the United States.
2014. Syllabus no. 13-354. 30. junij.
https://www.supremecourt.gov/opinions/13pdf/13-354_olp1.pdf
(pridobljeno 1. 3. 2017).

Zakon o mednarodni verski svobodi – International Religious Freedom
Act. 1998. U.S. Department of State.
<https://www.state.gov/documents/organization/2297.pdf> (pridobljeno 4. 3.
2017).

UDK: 27-426:332.852

1.02 pregledni znanstveni članek

Jakob Piletič

magistrski študent teologije (Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani)

NEZADOSTNOST PREMOŽENJA PRI DOSEGANJU VEČNE BLAŽENOSTI – »VISIO DEI«: AKVINČEV POGLED NA PROBLEM PREMOŽENJA IN VLOGA CERKVE

IZVLEČEK: V pričujočem članku želimo pokazati in dokazati nezadostnost premoženja pri doseganju blaženosti na podlagi spisov svetega Tomaža Akvinskega. Blaženost je dveh vrst: nepopolna, ki jo je mogoče doseči že z etičnim življenjem, k čemur pripomorejo tudi dobrine tega sveta; in popolna, ki predstavlja dovršitev človekovega življenja preko ljubezni do Boga in bližnjega ter končno vodi v zrenje Boga v večnosti. Cerkev ima nalogo, da svojim vernim pomaga doseči to blaženost, najprej z naukom, a tudi bogoslužjem in moralnim zgledom. Cerkev za svoje delovanje kljub vsemu potrebuje premoženje, da lahko izvršuje svoje poslanstvo. Toda premoženje ne sme postati njen smoter in cilj oziroma telos, pač pa zgolj orodje pri njenem dušnopastirskem in karitativnem delovanju.

JEL KLASIFIKACIJSKA KODA: B11, I31, Z12

KLJUČNE BESEDE: blaženost, sreča, »beatitudo«, Tomaž Akvinski, »visio Dei«, blaženo zrenje Boga, premoženje

INSUFFICIENCY OF WEALTH IN ACHIEVING THE PERFECT BLESSEDNESS – »VISIO DEI«: AQUINAS' VIEW ON THE PROBLEM

OF WEALTH AND THE ROLE OF THE CHURCH

ABSTRACT: In the present article we seek to show and proof the insufficiency of wealth in achieving the blessedness, according to the writings of St. Thomas Aquinas. Beatitude is twofold: imperfect which is achievable by ethical way of life, and perfect which represents – through the love for God and neighbour – a completion of the human life and leads to the beatific vision of God. The Church has a mission of helping her faithful to obtain that blessedness, firstly by her magisterium, but also by liturgy and moral example. For her mission, the Church after all needs some wealth, although wealth should not become her aim and goal or telos, but solely a tool for her pastoral and charitable work.

JEL CLASSIFICATION CODE: B11, I31, Z12

KEYWORDS: blessedness, happiness, »beatitudo«, Thomas Aquinas, »visio Dei«, beatific vision of God, wealth

UVOD

Kaj je smoter človekovega življenja? Ali ne to, da je srečen, blažen?¹¹ Toda kako to doseči? Kaj je blaženost? To so ena temeljnih vprašanj, ki filozofsko misel vznemirjajo že tisočletja, od klasične grške filozofije do zgodnjekrščanske in pravzaprav – sicer v različnih oblikah in z različnimi poudarki – vse do danes. Izvor srečnosti oziroma blaženosti so filozofi iskali vsepovsod: od mirnega življenja, izogibanja bolečin (epikurejci) in stroge askeze (kiniki) do meditacije, krepostnega življenja (Aristotel) in »εὐδαιμονία(ς)«.

Tudi sveti Tomaž Akvinski, eden vodilnih krščanskih filozofov in ponos katoliške teologije, se v svojih spisih ni izognil temu vprašanju. Dobršen delež njegovega poglobitnega dela z naslovom Teološka suma (Summa Theologica) je namreč bolj ali manj neposredno

povezan prav s tem vprašanjem. Sveti Tomaž Akvinski poudarja, da je (po)polnost človekovega življenja v celoti dosežena v zrenju Boga, k čemur pa ne pripomore materialno bogastvo oziroma premoženje. Pri vprašanju odnosa med premoženjem in Katoliško Cerkvijo (v nadaljevanju Cerkev) se je treba najprej vprašati po njeni namenskosti. Temeljni namen Cerkve je zveličanje duš, to pa je zrenje Boga in dosega »srečne večnosti«, večne blaženosti. (KKC, 211) Po zakramentih namreč lahko duša doseže zveličanje. Akvinec v Filozofski sumi (Summa contra gentiles) pravi, da so zakramenti Cerkve zdravila (»remedia«), »po katerih je koristnost ('beneficium') Kristusove smrti«, ki je »universalis causa humanae salutis«, »nekako pridružena« vernikom«. (ScG IV, c. 56.1) Glavno opravilo Cerkve so končno zakramenti, ki jih Kristus sam deli po svoji Cerkvi in torej po njenih služabnikih, ki za izvrševanje dušnega pastirstva potrebujejo vsaj nekaj premoženja.¹² Premoženje gre torej razumeti zgolj kot sredstvo in nikakor cilj sleherne dejavnosti Cerkve, in sicer kot hierarhične strukture, ki predstavlja in zlasti po zakramentih vodi »božje ljudstvo« k zrenju Boga. Zrenje Boga je v polnosti končno mogoče šele po zemeljskem življenju, v večnosti.

Pri tem bomo poskušali zagovarjati tezo, da Cerkev sme in celo mora na neki način imeti nekaj premoženja, saj lahko le tako učinkovito izvršuje svoje poslanstvo, pri čemer pa od premoženja ni absolutno odvisna, temveč lahko z njim le bolje deluje. V tem kontekstu je Cerkev razumljena kot skupnost in obenem institucija, ne kot skupek posameznikov ali manjših skupin. Slednje morajo namreč v nenavezanosti in preprostosti hoditi za Gospodom, kakor naroča Jezus Kristus: »Ničesar ne jemljite na pot, ne palice ne torbe ne kruha ne denarja; tudi ne imejte dveh oblek.« (Lk 9,3) Popolna blaženost torej ne izvira neposredno iz premoženja, pač pa spoznavanja Boga. Zato je ključnega pomena, da Cerkev kot institucija ne podleže mamljivosti kopičenja premoženja oziroma bogastva, temveč vedno poseduje le toliko, kolikor najbolj koristi njeni nalogi, njenemu dušnopastirskemu delovanju. Nikakor ni mogoče trditi, da mora po »božji volji« obstajati takšna Cerkev, ki ne bi ničesar imela ali posedovala. Nedvomno pa je mogoče trditi, da mora biti Cerkev kot skupnost oziroma celota vseh verujočih in obenem kot institucija prosta sleherne navezanosti na karkoli zemeljskega – tako na premoženje in časti kot tudi osebe, da bi

bila v polnosti prosta in svobodna za Gospoda, za služenje Bogu in »božjemu ljudstvu«. Od tod postane jasno, da premoženje samo po sebi ni zlo in je lahko celo koristno, lahko pa postane malik, če je postavljeno na mesto Boga.

Prav svetemu Tomažu je uspelo, da je s pojmi in izrazi klasične grške filozofije razlagal krščansko filozofijo, pri čemer mu je Aristotelov govor služil kot orodje »nove« krščanske filozofske in teološke misli, analize in sinteze (Copleston 1950, 302–304). Že Aristotel opozarja na nezadostnost premoženja pri doseganju popolne blaženosti. Po njegovem zgledu Akvinec na vprašanje o vzroku človekove blaženosti (STheol I^a–II^{ae}, q. 2 o.) odgovarja z osmimi členi oziroma odgovori, s katerimi izpostavlja osem morebitnih vzrokov blaženega življenja. Tako se sprašuje, ali človekova blaženost temelji na bogastvu (»in divitiis«), časti (»in honoribus«), slavi (»in gloria«), moči (»in potestate«), telesnem dobrem (»in aliquo corporis bono«), užitku (»in voluptate«), dušnem dobrem (»in aliquo bono animae«) ali na ustvarjenem dobrem (»in aliquo bono creato«).

V pričujočem članku se želimo podrobneje posvetiti prvemu možnemu vzroku in temelju blaženosti – premoženju oziroma bogastvu v odnosu do Cerkve. S Tomaževimi argumenti želimo posredno dokazati oziroma opravičiti premoženje Cerkve, ki služi in mora služiti njeni dušnopastirski dejavnosti.

»DUPLEX BEATITUDO – AMICITIA HOMINIS AD DEUM«¹³

Podobno kakor Aristotel višek in vrhunec, najvišje človekovo dobro, dopolnitev in izpolnitev človekovega življenja prepoznava v sreči (»εὐδαιμονία«),¹⁴ tako tudi Akvinec v »beatitudo« prepoznava popolnost človekovega življenja. »V blaženosti je poslednja človekova popolnost.«¹⁵ (STheol I, q. 62 ad 3 & 4 c.; q. 73 a. 1 c.; I^a–II^{ae}, q. 3 ad 2 a. 4 & 6 c.) Pri tem gre dlje od Aristotela, ki razlikuje le med različnimi načini doseganja sreče oziroma popolne blaženosti. Akvinski tako uvaja dve vrsti blaženosti – naravno in nadnaravno. Tomaž Akvinski ločuje med

naravno, nepopolno blaženostjo in nadnaravno, popolno blaženostjo: »Duplex est beatitudo [hominis], una imperfecta, quae habetur in hac vita; et alia perfecta, quae in Dei visione consistit.« (I^a–II^{ae}, q. 4 a. 5 c.) – »Dvojna je [človekova] blaženost: ena nepopolna, ki je iz tega življenja, in druga popolna, ki jo sestavlja gledanje Boga.«

Pri Aristotelu je »beatitudo naturalis« hkrati že »beatitudo perfecta«, medtem ko Tomaž uvaja njuno medsebojno razliko. »Beatitudo perfecta« tako ni sestavljena iz opravljenega dela oziroma poslanstva v skladu s človeško naravo ali v krščanskem smislu »božjo voljo«, kakor zagovarja Aristotel, temveč se dovrši prav v zrenju Boga (»visio Dei«). Zgolj naravna blaženost tega življenja človekovega hrepenenja po blaženosti torej ne zadovolji v celoti, temveč se mora dovršiti v nadnaravni, popolni blaženosti.¹⁶ Kardinal Henri de Lubac v svojem članku trdi, da je »le večna blaženost prava blaženost ('beatitudo vera'), blaženost sama ('beatitudo per essentiam') in blaženost tout court« (2008, 609).

Nezadostnost »beatitudo naturalis« izvira iz dejstva, da človeško bitje ne more biti blaženo, vse dokler karkoli potrebuje ali po čemerkoli hrepeni in da je »popolnost katerekoli moči povezana z značilnostmi njegovega objekta« (STheol I^a–II^{ae}, q. 3 a. 8; Schreier in Whitaker 2010). Kaj predstavlja človekovo največjo »moč«, ki jo poseduje? Nedvomno je to razum, »intellectus« ali »vošč«, kakor so ga imenovali Grki, s katerim človek išče resnico in spoznava obstoj sleherne stvari. Ker pa so vsa bitja ustvarjena, mora torej razum, da lahko razločuje in umeva, izvirati iz nečesa, kar je neustvarjeno – neustvarjeno bitje pa je le Bog. Človek lahko torej popolno blaženost doseže v Bogu, in sicer preko iskanja resnice oziroma mišljenja, razmišljanja, razločevanja, ki se naposled konča v dospetju do izvora vsega, to je kontemplaciji oziroma zrenju Boga, kar je po Tomažu Akvinskem »beatitudo perfecta«.

Če Akvinčevo razlago nekoliko poenostavimo, lahko izluščimo naslednje premise:

1. Blaženost je popolno dobro (»bonum perfectum«), ki ne more biti doseženo, če obstaja še kaj, kar si človek želi (STheol I^a–II^{ae}, q. 5 a. 8).
2. Objekt volje oziroma poželenja je univerzalno dobro, kakor je

denimo univerzalna resnica objekt razuma.

3. Očitno je, da nič ne more docela zadovoljiti človekove volje, torej nič od zemeljskega dobrega ne more zagotoviti univerzalnega dobrega (»universale bonum«) (I^a-II^{ae}, q. 2 a. 8).
4. Ker nič zemeljskega ne more zagotoviti dobrega, nekaj pa ga mora, mora to nekaj biti Bog sam. Kajti vsako ustvarjeno oziroma zemeljsko bitje ima dobrot (»bonitas«) po deleženju (»per essentiam«), Bog pa je dobrot sama (»per se«) (I, q. 6 a. 1 & 2 & 3).

Sklep: poslednji konec človeškega življenja (»finis ultimus humanae vitae«) je blaženost v Bogu. Kasnejši komentatorji in uredniki Tomaževu misel tu povzamejo, rekoč: »Visio Dei per essentiam est tota essentia beatitudinis.« – »Zrenje Boga po esenci je totalna esenca blaženosti.« (prim. I., q. 1 ad 4 c.; III, q. 59 a. 1)¹⁷

Hrepenenje po (spo)znanju človeka žene k naslednjim naravnim počelom oziroma krepostim: »prudentia« (»φρόνησις«, razumnost), »temperantia« (»σωφροσύνη«, zmernost), »fortitudo« (»ἀνδρεία«, pogum) in vez vsega, ki je »iustitia« (»δικαιοσύνη«, pravičnost).¹⁸ Preko naštetih naravnih kreposti se hrepenenje po (spo)znanju dviga k trem nadnaravnim oziroma teologalnim krepostim: »fides« (»πίστις«, vera), »spes« (»ἐλπίς«, upanje) in »caritas« (»ἀγάπη«, ljubezen). Najodličnejša med teologalnimi krepostmi je, kakor piše že Pavel v Prvem pismu Korinčanom (1 Kor 13,13), prav »caritas«, to je ljubezen in dobrot. Dandanes s tem pojmom navadno nekoliko površno označujemo le dobroteljnost do gmotno ubogih in jo strogo povezujemo s karitativnimi ustanovami ali pa jo večkrat razumemo celo napačno kot eros (»ἔρως«). Akvinec tega ne razume tako ozko – »caritas« oziroma »virtus caritatis« je namreč zanj krepost, ta pa primarno ne zadeva niti revščine in raznovrstnih materialnih potreb niti samozatajevanja. (Schrervish in Whitaker 2010)

Pri Akvincu je »caritas« najprej »virtus« (STheol II^a-II^{ae}, q. 23 o.; q. 23 a. 3), a ne samo to, temveč tudi »radix omnium virtutum« (I^a-II^{ae}, q. 62 ad 4 c.; q. 65 ad 5 a. 2 etc.) in »mater omnium virtutum« (I^a-II^{ae}, q. 62 ad 4 c.; II^a-II^{ae}, q. 23 ad 8 a. 3; q. 186 ad 7 a. 1), ki deleži na božji ljubezni (»participatio divinae caritatis«). »Caritas« kot karitativna ljubezen oziroma dobrot je torej ne le najodličnejša med vsemi krepostmi,

temveč tudi izvor vseh kreposti, ki človeka žene k njegovemu lastnemu počelu, udejanjenju lastne človeškosti. »Caritas« je oblika ljubezni, ki pomeni z milostjo napolnjen prijateljski odnos. Tovrstna ljubezen ne zadeva kakršnega koli človeškega oziroma prijateljskega odnosa, temveč gre za odnos človeka z Bogom, »caritas est hominis ad Deum«. (II^a–II^{ae}, q. 23 ad 1)

Od antike dalje je premoženje veljalo za znamenje božjega prijateljstva oziroma božje naklonjenosti. Toda v krščanstvu je pomen prijateljskega odnosa človeka z Bogom predvsem v bližanju Bogu in počivanju v njem (II^a–II^{ae}, q. 23; Schrervish in Whitaker 2010). Slehera krepost vodi k blaženosti, tako naravni kot tudi nadnaravni, in sicer v zavedanju tega, na kar opozarja apostol Pavel: »In ko bi razdal vse svoje imetje, da bi nahranil lačne, in ko bi izročil svoje telo, da bi zgorel, ljubezni pa bi ne imel, mi nič ne koristi.« (1 Kor 13,3) Človeka torej dela blaženega prijateljski odnos z Bogom, ki ga vodi bližje k njemu.

Dandanes o dobrodelni oziroma karitativni ljubezni navadno razmišljamo kot o določenih dobrinah – udobju, zdravju, zavetju itd. Nasprotno pa jo Akvinec definira kot »dobro, ki ga želimo za vse tiste, ki jih ljubimo zaradi [božje] ljubezni« (STheol II^a–II^{ae}, q. 25 ad 2). Z drugimi besedami: karkoli dobrega storimo za druge zaradi (božje) ljubezni, kar moramo resnično zanje želeli, največje dobro, za katerega upamo, da ga lahko dosežejo, je ljubezen sama. »Caritas« je torej vrh človeškosti, ljubiti Boga pa ne izključuje ljubiti bližnjega. Prav nasprotno, ljubiti Boga je vzrok ljubezni do bližnjih, saj so ustvarjeni po božji podobi. Tomaž se o tem izreka takole: »Deus est principale obiectum caritatis, proximus autem ex caritate diligitur propter Deum.« – »Bog je glavni predmet ljubezni, bližnjega pa ljubimo iz ljubezni do Boga.« (II^a–II^{ae}, q. 23 ad 5 a. 1) Na drugem mestu pa: »Ljubezni do bližnjega ne moremo doseči drugače, kakor s tem, ko bližnjega ljubimo zaradi Boga.« (II^a–II^{ae}, q. 27 ad 8 s. c.) Od tod izhaja, da je na prvem mestu ljubezen do Boga, ki ji sledi ljubezen do bližnjega. »Caritas« je torej ljubezen do bližnjega v Bogu.

Skozi zgodovino je prihajalo do napačnega razlaganja te misli, zlasti takrat, ko so bile katoliške družbe priča razkoraku med (pre)udobnim življenjem klera in zlatimi oltarji na eni strani ter

umirajočimi reveži pred vrati cerkva na drugi. Ljubezen do Boga se mora najprej kazati prav v krepostnem življenju in nikakor v razkošju vsakdanjega življenja, ki prej sili v oddaljitev od Boga, kakor bližanje k njemu, pri čemer pa ima liturgični prostor svoje izvzeto in vzvišeno mesto (izvrševanje zakramentov). Kakšna je vloga Cerkev kot institucije in obenem kot skupnosti pri doseganju te popolne blaženosti oziroma zrenja Boga, ki bo v polnosti mogoče le v večnosti in ki nujno izvira iz popolne karitativne ljubezni do Boga in bližnjega? Odgovor je jasen, čeprav ne tudi enoznačen. Naloga Cerkev je v tem, da izpolnjuje »božjo voljo«, to je, da »vse ljudi pritegne h Kristusu« (Jn 12,32). Še več, Cerkev je oziroma mora vse bolj postajati »občestvo ljudi z Bogom« (KKC, 218). »Prvi namen Cerkev je torej: biti zakrament notranjega zedinjenja ljudi z Bogom.« (219) To aktivno željo po zrenju Boga, po »biti eno z njim«, po zakramentalnem združenju – četudi ob zavedanju, da to sedaj še ni mogoče, in vendar v upanju, da se bo to nekoč resnično zgodilo – mora Cerkev kot institucija in obenem kot skupnost vernikov pokazati tudi s karitativno dejavnostjo v najožjem pomenu, to je v »telesnih delih usmiljenja«, ki so eden izmed sadov karitativne ljubezni.

»IMPOSSIBILE EST BEATITUDINEM HOMINIS IN DIVITIIS CONSISTERE.«¹⁹

Premoženje je pomagalo ljudem preživeti, obenem pa je v njem mogoče prepoznavati znamenje človekove padle narave. Cerkvni očetje, med njimi najizraziteje Ambrož in Janez Zlatousti, zagovarjajo stališče, da je skupno in ne zasebno premoženje najbolj v skladu z »božjim načrtom«. Temu pritrjuje tudi Hieronim, veliki prevajalec Svetega pisma v latinski jezik, ko ob zagovarjanju potrebnosti skupnega premoženja trdi, da je »bogat človek bodisi tat ali pa sin tatu«. (Schrervish in Whitaker 2010)

Tomaž Akvinski kot član mendikantskega (ubožnega) reda pridigarjev in kot nekdo, ki je izhajal iz premožnejše družine, glede vprašanja premoženja ne zagovarja tako kategoričnih stališč. Poudarja sicer, da bogastvo ne vodi do sreče, a pri tem od Cerkev ne zahteva popolnega uboštva, kar ga razlikuje od nekaterih predstavnikov

srednjeveške frančiškanske filozofske šole. Akvinec ne zanika dobrnosti materialnih dobrin in – ob sklicevanju na Aristotela – pokaže, da materialnost oziroma dobrine, ki jih na podlagi Aristotela in Avguština enači z denarjem,²⁰ ne morejo zadovoljiti človekovega hrepenenja po blaženosti. (2010) Zemeljske oziroma materialne dobrine so lahko v odnosu do blaženosti nevtralne, lahko pa jo tudi ovirajo, ko se iz neurejene želje porodi hlepenje po dobičku ali časti.

Tradicionalni nauk asketike trdi, da je premoženje oziroma denar preveč »telesen« in ne dovolj »duhoven« ter posledično z vidika duhovne rasti zavrača kakršno koli povezanost z denarjem (2010). Tomaž Akvinski – deloma tudi zaradi svojega plemiškega izvora – tovrstnega nazora nikoli ne zavzame. V denarju samem ne vidi težave. Težavo namreč predstavlja denar, ki se skupaj s povečevanjem vpliva oziroma moči začneja kopičiti in vedno bolj prevzemati položaj največjega dobrega in posledično sreče. Jasno je torej, da Tomaž duhovno bogastvo postavlja nad svetno, vseeno pa ga ne zavrne kot nečesa, kar bi bilo samo po sebi slabo. Premoženje potemtakem lahko ovira duhovno rast, saj lahko ponuja lažno naslado samozadostnosti in povzroča varljiv občutek, da je bogoljubno življenje ob obilici denarja nepotrebno. Ko Akvinec v drugem delu druge knjige razpravlja o pohlepu in lakomnosti, o denarju izjavlja naslednje: »Denar je končno usmerjen k nečemu drugemu ('ad aliud'), vendar je uporaben tudi pri doseganju vseh praktičnih reči, vsebuje na neki način vse krepostno ('quodammodo virtute omnia'). In zato ima nekakšno podobnost ('quandam similitudinem') veselja.« (STheol II^a–II^{ae}, q. 118 a. 7 a. 2)

Človek ima v sebi napačno predstavo, da bo ob obilici premoženja, s katerim bo lahko zadovoljil vse svoje potrebe in želje, končno postal popolnoma neodvisen od ljudi okoli sebe in nenazadnje tudi od Boga samega ter posledično blažen. Akvinec pri tem razlikuje med končnimi (»concupiscentia finita«) in neskončnimi (»concupiscentia infinita«) željami. »Concupiscentia« v danem kontekstu ne označuje le telesne naslade in poželenja, temveč tudi vse, kar zadeva zemeljska hrepenenja po užitkih.²¹ Končne želje so želje po stvareh ali stanjih, ki so enkratna ali merljiva, neskončne pa po stvareh ali stanjih, ki so nemerljiva ali trajajoča, denimo zdravje. »Unde qui finem ponunt in divitiis, habent concupiscentiam divitiarum in infinitum; qui autem

divitias appetunt propter necessitatem vitae, concupiscunt divitias finitas sufficientes ad necessitatem vitae.« – »Tisti, ki torej položijo svoj konec v premoženje, imajo neskončno poželenje; oni pa, ki hrepenijo po premoženju zaradi potreb življenja, hrepenijo po končni vsoti premoženja, zadovoljivi za potrebe življenja.« (I^a–II^{ae}, q. 30 a. 4 c.) Iz tega sledi, kakor smo omenili že zgoraj, da Tomaž Akvinski problematizira le nezdravo navezanost na denar, ki človeka obremeni in vodi stran od zavedanja svoje prave narave in ljubeče ter svobodne odvisnosti od Boga. Premoženje je torej škodljivo, če človek vanj preveč zaupa, če mu premoženje daje občutek neodvisnosti brez zaupanja v »božjo previdnost« in če po njem vedno bolj hrepeni.

Kakšno je torej razmerje med grehom in premoženjem? Premoženje oziroma denar kot tvarina ni grešna sama po sebi, temveč je človekovo posedovanje denarja mogoč vzrok nezdrave navezanosti nanj (»immoderatum amorem pecuniae«) in zato duhovni greh (»peccatum spirituale«). V tem primeru namreč lastno zadovoljevanje potreb in udobja, ki ga omogoča premoženje, postane malik, Bog pa izgubi svoje prvenstvo, ki ga mora nujno imeti. Akvinec razlikuje dve vrsti grehov, duhovne (»peccata spiritualia«) in mesene (»peccata carnalia«) grehe, ki se izkazujejo v užitkih: »Užitki pa so meseni in duhovni. Meseni so tisti, ki se vršijo v mesenem smislu kot užitki hrane ali spolni užitki; duhovni užitki pa, ki se vršijo le v bojazni duše ('sola animae apprehensione'). Potemtakem so tako imenovani meseni grehi tisti, ki se izvršijo v mesenih užitkih; duhovni pa tisti, ki se izvršijo v duhovnih užitkih brez užitkov mesa. Tovrsten je pohlep ('avaritia'); pohlepnejš je zadovoljen v tem, kar zadeva njega kot lastnika premoženja. Zato je pohlep duhovni greh.« (II^a–II^{ae}, q. 118 a. 6 c.) Od tod torej pohlep ne zadeva le mesenih razvajanj in užitkov, temveč predvsem pravo razumevanje ljubezni in navezanosti ter zamegljuje resnično in zastonjsko božjo ljubezen, ki je edini vzrok prave blaženosti in miru.

»Po bogastvu in moči in prijateljih nam je dana možnost ('facultas operandi'), da napravimo [kaj krepostnega].« Tomaž s tem nadgradi in razvije misel svetega Ambroža, ko povzame, da zasebno premoženje kristjanu ni nujno potrebno (II^a–II^{ae}, q. 129 a. 8), vendar lahko predstavlja pot zveličanja, če je nanj nenavezan in ga zna prav

uporabljati, to je pomagati revežem in delati dobro. Zasebno premoženje je torej legitimno, kar je poprej potrdil tudi koncil v Diospolisu leta 415, ki je obsodil zmotne nauke Pelagija, da premožen človek ne more biti odrešen razen v primeru, če se odpove svojemu premoženju. Človek ne sme posedovati premoženja sam zase, pač pa za skupnost, da ga je pripravljen deliti z drugimi. (Schrervish in Whitaker 2010) To je tudi izvor karitativne drže.

Premoženje slehernega kristjana bi torej moralo biti vedno na voljo za potrebe skupnosti. Isto velja tudi za premoženje Cerkve. Cerkev je namreč najprej »sklican zbor«, »ἐκκλησία«, skupnost (KKC, 212), ki je zaobjeta v Cerкви kot instituciji. Premoženje skupnosti Cerkve mora biti torej, da bi lahko izpolnjevalo »božjo voljo«, vedno na voljo za skupnost, za njene potrebe, za najbolj uboge in pomoči potrebne in nenazadnje za izvrševanje vzvišene naloge podeljevanja zakramentov. Na tej podlagi je nemogoče trditi, da bi Cerkev morala biti povsem brez premoženja. Kako bi sicer lahko izvrševala to, kar je dolžna izvrševati, opravljati dolžno božjo službo, deliti zakramente, »lačne nasičevati, žejne napajati, nage oblačiti«? Premoženje, če služi skupnosti in njenim potrebam, ni nasprotno »božji volji«, lahko pa to postane. Cerkev kot institucija in predstavnica skupnosti vernih pravzaprav mora posedovati vsaj nekaj premoženja, vendar toliko, da lahko z njim lahko vse bolj – ob pomoči »božje milosti« – posvečuje svoje vernike, jih vodi na pot svetosti oziroma hoje za Gospodom, da lahko tako naposled dosežejo večno blaženost in zrejo Boga iz obličja v obličje. Ostro pa je treba obsojati kakršno koli nepotrebno kopičenje premoženja, ki ne služi svojemu namenu, to je izvrševanju del usmiljenja.

ZAKLJUČEK

»Resnice, o katerih je pisal, so bile resničnosti, po katerih je živel.« (Copleston 1950, 304) Sveti Tomaž Akvinski ne obsoja premoženja, vse dokler to ne postane malik in uničuje duhovnega oziroma bogoljubnega življenja posameznika ali skupnosti, ki končno vodi do popolne blaženosti, ki je v zrenju Boga v večnosti. Premoženje lahko

človeka zaradi njegove padle narave zaslepi do te mere, da prezre svojo majhnost in pozabi na svobodno odvisnost od svojega Stvarnika, na ceno, ki jo je moral za človeški rod plačati Jezus Kristus s svojim trpljenjem in smrtjo, ter se navda s praznim občutkom samozadostnosti in neodvisnosti, ki vodi v otopelost do potreb bližnjih, s tem pa tudi v greh zoper Boga samega. Kljub temu lahko premoženje – ki ga v ljubezni do Boga in zaradi njega tudi do bližnjega uporabljamo za karitativne namene – koristi k večji in tesnejši povezanosti z Bogom, kakor trdi apostol Jakob: »Vera brez del je mrtva.« (Jak 2,26)

Cerkev je torej lahko v polnosti Cerkev tudi v pomanjkanju, nedvomno pa ji lahko premoženje – ki ni cilj, temveč le sredstvo – pomaga k boljšemu in polnejšemu izpolnjevanju njenega poslanstva ter s tem življenja po evangeliju. Kljub nevarnostim je torej Cerkev legitimna lastnica premoženja, pri čemer je zaradi duhovnega blaga treba paziti, da ga ne prične kopičiti po nepotrebnem in brez jasnega pastoralnega razloga.

Akvincu, razpetemu med bogato družino in mendikantskim redom, je bilo dano spoznati, kaj je prava blaženost, ki je v zrenju Boga oziroma združenju z Bogom. V zavedanju svoje slabotne narave se je odločil slediti Kristusu v uboštvu dominikanskega reda kot pridigar in učitelj. Na podlagi njegove življenjske zgodbe je mogoče zaključiti, da je bolje imeti manj in s tem bolj gotovo in radikalno slediti Kristusu, kakor pa imeti veliko in biti v stalni nevarnosti, da se oddaljimo od edinega pravega in največjega bogastva, Kristusa.

KRATICE

I – pars prima (prvi del)

I^a–II^{ae} – prima secundae; prima pars secundae partis (prvi del drugega dela)

II^a–II^{ae} – secunda secundae; secunda pars secundae partis (drugi

del drugega dela)

III – pars tertia (tretji del)

a. – articulum (člen)

c. – in corpore articuli (v členu)

o. – totius articulus (celoten člen)

q. – questio (vprašanje)

ad 1./2./3. etc. – responsio ad primum/secundum/tertium etc.
(odgovor na prvi/drugi/tretji itd. ugovor)

REFERENCE

Aristotel. 1994. Nikomahova etika. Prev. Kajetan Gantar. Ljubljana: Slovenska matica.

Coplestone, Frederick. 1950. History of Philosophy: Augustine to Scotus. London: Search Press.

De Lubac, Henri. 2008. Duplex hominis beatitudo. *Communio* 35, št. 4:599–612.

KKC – Katekizem Katoliške Cerkve. 1993. Prev. Anton Štrukelj. Ljubljana: Družina.

ScG – Summa contra gentiles. Akvinski, Tomaž. 1939. Summa contra gentiles – Suma protiv pogana. Prev. Augustin Pavlović. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Schrervish, Paul G., in Keith Whitaker. 2010. Wealth and the Will of God: Discerning the Use of Riches in the Service of Ultimate Purpose. Bloomington: Indiana University Press.

STheol – Summa Theologica. Akvinski, Tomaž. 1939. Summa Theologica de Rubeis, Billuart et aliorum notis selectis ornata. Rim: Domus Editorialis Marietti.

Impressum

Res novae je znanstvena recenzirana periodična publikacija, ki jo izdaja Katoliški inštitut. Izhaja dvakrat letno v elektronski in tiskani obliki. Revija pokriva široko področje družboslovja (pravo, politologija, ekonomija) in humanistike (filozofija, zgodovina). Vsebinsko jedro se nahaja v povezovanju osebne in ekonomske svobode z družbeno etično odgovornostjo. Revija objavlja izvirne znanstvene in pregledne znanstvene članke. Izvirni znanstveni članki prinašajo avtorjevo samostojno, kritično in inovativno obravnavo izbrane tematike z njegovimi lastnimi tezami ali zaključki, pregledni znanstveni članki pa kritično prikazujejo kontekst izbrane tematike ob upoštevanju tradicionalnih in sodobnih dognanj določene znanstvene discipline. Revija objavlja prispevke v slovenskem in v angleškem jeziku. Objave v Res novae se ne honorirajo, prispevki pa morajo biti izvirni in ne smejo biti predhodno objavljeni v nobeni drugi znanstveni reviji. Za objavo v Res novae veljajo mednarodni etični standardi znanstvenega raziskovanja, citiranja in navajanja literature. Prispevke je treba poslati na naslov: res.novae@kat-inst.si. Vsak prispevek je ocenjen z najmanj enim recenzentskim mnenjem. Postopek recenzentskega pregleda naj ne bi trajal več kot tri mesece.

Res novae

Res novae: revija za celovito znanost

Izdajatelj in založnik:

Fakulteta za poslovne vede, Katoliški inštitut

Naslov uredništva:

Res novae, Ciril-Metodov trg 9, 1000 Ljubljana

Glavni in odgovorni urednik:

Andrej Naglič

Namestnik glavnega urednika:

Simon Malmenvall

Spletni naslov:

<http://www.katoliski-institut.si/sl/raziskovanje/res-novae>

E-pošta:

res.novae@kat-inst.si

Uredniški odbor:

**Philip Booth (Velika Britanija), Andrej Fink (Argentina),
Aniko Noemi Turi (Madžarska), Mitja Steinbacher (Slovenija)**

Leto izida: 2017

Tisk:

Primitus d. o. o., Ljubljana

Oblikovanje in prelom:

Breda Sturm (tiskana verzija)

Vasja Knapič (elektronska verzija)

Naklada:

200 izvodov

Letna naročnina:

**28€ (Slovenija), 40€ (Evropa), 57\$ (ostalo navadno),
66\$ (ostalo prednostno)**

ISSN (tiskana verzija): 2464-0344

ISSN (elektronska verzija): 2464-0352

Opombe

1)

Prim. z Wilken 1971; Allen et al. 2009.

2)

Klemen se bolj naslanja na Markov evangelij, ki pa ga v določenih vidikih dopolnjuje z Matejevim (Mt 19,16-30). *Quis dives salvetur?* je tudi prvi krščanski poskus eksegeze tega odlomka (Hoek 2001, 69). Za splošen pregled Klemenovega eksegetskega dela gl. zbornik Černušková et al. 2017.

3)

Prim. s Countryman 1980; Hengel 1974.

4)

Grški izvirnik je prevedel avtor pričujočega članka. To velja tudi za vse naslednje prevedene odlomke patrističnih del.

5)

Homilia in psalmum XIV (PG 29, 250D–280C); Homilia in illud dictum evangelii secundum Lucam: *Destruam horrea mea, et maiora aedificabo; itemque de avaritia* (PG 31, 262A–277C); Homilia in divites (PG 31, 277C–304C); Homilia dicta tempore famis et siccitatis (PG 31, 304D–328C).

6)

Prim. z Matz 2011; Daley 2007; Patistas 2001; Karayannopoulos 1981; Konstantelos 1981; Kopecek 1973.

7)

Verjetno se navezuje na Matejevo različico (Mt 19,16-26), lahko pa tudi na Mr 10,17-27 ali Lk 18,18-30. Bazilij je znan po prevladujoči rabi Matejevega evangelija; gl. Racine 2004.

8)

Besedilo je bilo prvič tekstno-kritično objavljeno v Holman et al. 2012, 457–463.

9)

Prim. z Ihssen 2008.

10)

V tem kontekstu gl. odličen članek: Petrakis 2010.

11)

Ker ima dandanes beseda »sreča« nekoliko preveč hedonistične konotacije, je v članku rabljena beseda »blaženost« kot prevod latinskega izraza »beatitudo«, ko se ta nanaša na misel svetega Tomaža Akvinskega.

12)

»Ministri autem Ecclesiae in sacramentis non agunt in virtute propria, sed in virtute Christi.« (ScG IV, c. 77.5)

13)

»Dvojna blaženost – božje prijateljstvo z Bogom.«

14)

»Vrnimo se k uvodni misli! Če vsako spoznanje in vsako odločanje teži k nekemu dobru, tedaj se nehote vprašamo: 'H kateremu smotru teži politična znanost? Katero je najvišje dobro, ki ga s svojim dejanji lahko dosežemo?' V poimenovanju le-tega skoraj vsi soglašajo: tako povprečni ljudje kot izobraženci ga označujejo z besedo 'srečnost' in si pri tem predstavljajo, da je 'dobro živeti' in 'dobro uspevati' isto kot 'biti srečen'. Kaj pa je bistvo srečnosti – o tem se mnenja razhajajo in večina daje na to vprašanje drugačen odgovor kot filozofi. Večina si pod tem pojmom predstavlja nekaj vidnega in otipljivega: eni naslado, drugi bogastvo ali pa čast. Pa celo isti človek si pod to besedo ne predstavlja zmerom istega: kadar ga muči bolezen, išče srečnost v zdravju, kadar ga tare revščina, jo vidi v bogastvu. Marsikdo se zaveda svoje nevednosti, pa občuduje ljudi, ki znajo govoriti o velikih, njegovemu umu nedosegljivih stvareh.« (Aristotel 1994, 50)

15)

Prevod odlomkov teološke Sume je delo avtorja pričujočega članka.

16)

O tem natančneje v STheol I^a–II^{ae}, q. 62 a. 1 c.

17)

Podrobneje o polnosti esence blaženosti STheol VI, Indices et lexicon, 101.

18)

Podrobneje o krepostih v KKC, 467–473.

19)

»Nemogoče je, da človeška blaženost sestoji v bogastvu.«

20)

»Ad secundum dicendum quod, sicut Augustinus dicit, in libro de doctrina Christ., totum quicquid homines in terra habent, et omnia quorum sunt domini, pecunia vocatur, quia antiqui, quae habebant, in pecoribus habebant. Et philosophus dicit, in IV Ethic., quod pecunias dicimus omnia quorum dignitas numismate mensuratur.« (STheol II^a–II^{ae}, q. 117 a. 2 a. 2)

21)

Takšno večpomensko razumevanje uporablja že Aristotel v šestem poglavju prve knjige svoje Politike (Schrervish in Whitaker 2010).

»Gospodarstvo namreč za svoje pravilno delovanje potrebuje etiko; ne katerekoli etike, temveč etiko, ki je človekova prijateljica.«

(zaslužni papež Benedikt XVI.,
Ljubezen v resnici, št. 45)

